

Sammendrag

I 1972 kom UNESCOs konvensjon om bevaring av verdens kultur- og naturarv. Land som undertegner denne konvensjonen, forplikter seg til å ta vare på sin kulturarv. Denne konvensjonen tar for seg kulturarv i form av steder og bygninger. I 1992 ble World Memory Programme lansert, som fokuserer på kulturarv i form av dokumenter. Denne kulturarven kan sies å utgjøre verdens dokumenterte kollektive hukommelse. I denne avhandlingen tar jeg for meg kulturarvbegrepet og prosesser rundt kulturarv, og problemstillingen er i hovedsak hvordan kulturarv som fenomen formes. I Norge ble det i Norges dokumentarv forsøkt lansert først før tusenårsskiftet, og så på nytt igjen i 2011. Nominasjonsrunden førte til en lansering av Norges dokumentarv i 2012 med deltakelse fra en rekke institusjoner innen kulturarvfeltet i Norge. Ved å ta utgangspunkt i seleksjonsprosessen hos Riksarkivet, og vise hvordan Norges dokumentarv ble fortolket av medarbeidere og ledelse, forsøker jeg å se Norges dokumentarv opp mot en kulturarvdiskurs som har nasjonale og globale forankringer. Verdens og Norges dokumentarv har som mål å øke bevisstheten rundt arkiver og deres betydning for som verdens og nasjonens kollektive hukommelse. Store deler av den kollektive hukommelsen i dokumentarform står i fare for å gå tapt, og årsakene er mange; naturødeleggelser, forglemmelse, vanskjøtsel eller mangel på økonomiske midler til å ta vare på den. Verdens dokumentarv skal bidra til å sette fokus på dokumentarven, slik at den ikke skal gå tapt, men kan bevares for de kommende generasjoner, slik at de kan kjenne sin fortid og vite hvor de kommer fra.

Forord

Følgende personer fortjener en stor takk for. Uten dere hadde jeg vært en helt annen enn jeg er i dag, og det kan jeg bare ikke forestille meg.

Min kjæreste mann Hanstein, som har stelt med heim og unger, laget middag, kokt kaffe og vasket klær, ikke minst for at han har heiet på meg og støttet meg når det har sett som mørkest ut. En stor takk til barna mine, som lar meg få lov til å være barn igjen. Jeg gleder meg til å leke mer. Mine kjære foreldre som alltid har hatt slik en tro på meg, og gitt meg sin ubetingede kjærlighet og støtte. Min kjære venn Sigrid Seim Halse, en sjelevarmer og en fabelaktig publikummer, for at hun ordnet en leseplass til meg hos Fylkesbiblioteket, og lot meg å bli kjent med den flotte gjengen som jobber på Nordland Fylkesbibliotek og Rana Bibliotek. Takk også til de andre damene i Sjelevarmeren, det gjør så godt å møtes over en kopp te og et strikketøy. Takk til mine arbeidskolleger som har byttet vakter med meg. Takk til alle som jeg har vært i kontakt med i forbindelse med Norges dokumentarv; Kristin Bakken som tok så godt i mot meg og introduserte meg for Norges dokumentarv, Øyvind Ødegaard som organiserte intervjuene mine og informantene som stilte sin tid til disposisjon og alle andre som har øset av sin kunnskap. Jeg er dere alle dypt takknemlige.

Til slutt vil jeg rette en stor takk til Anne Katrine Larsen, min veileder, som har gjort en iherdig innsats i å fortolke mine fortolkninger. Dine innspill har vært uvurderlige.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	1
Forord	3
Innhold	5
Kapittel 1: Innledning	7
Bakgrunn	8
Personlig bakgrunn	12
Relevante begreper	13
Formidling	13
Formidling og folkeopplysning	15
Formidling i ny form	17
Autentisitet	18
Det kollektive minnet	19
Identitet	21
Kapittel 2: Feltarbeidet og metodiske betraktninger	23
Empiri og datatilfang	23
Det tradisjonelle feltarbeidet	25
Antropologi i eget samfunn – kan man studere seg selv?	25
Tilgang til felten	26
Intervju som forskningsmetode og sammensetning av informanter	27
Rammen rundt intervjuene	30
”Har du vært ute i noe feltarbeid, da?”	31
Det tradisjonelle feltarbeidet vs. multisituerte feltarbeid	32
Styrker og svakheter ved ikke å ha utført et klassisk feltarbeid	34
Kan man gjøre bruk av tekstanalyse for å belyse kulturelle mønstre?	38
Semiotikk	39
Tegn og symboler i kommunikasjon	40
Denotasjon og konnotasjon	40
Kunnskapsregimer og maktstrukturer	41
Kapitel 3: Kulturarvbegrepet	43
Kulturarv – hva er det?	43
Kulturarv og identitet	46
Barth og etnisitet: Tre analysenivåer	48
Kulturminner som kildeverdier om fortida	51
Nasjonale fortellinger i det offentlige verneapparatet	53
Hvorfor forske på arkiv og museum?	54
Narrativ som virkemiddel i fremstilling av kulturarv	57
Identitetsforhandling	59
Godkjenningen av det norske flagget 13. juli 1821	62
Symbolsk og historisk kontekst	62
Adresser og fullmakter fra 1814	63
Utstillinger som referansepunkt for narrativ	65
Ting som objekt og abstrakt enhet	66
Ting, identitetsdannelse og tingdannelse	67

Kapitel 4: Norges dokumentarv	69
Søknadsform	71
Verdien av mangfold	72
Kulturarv som diskurs og kulturell konstruksjon	73
Riksarkivet	78
Seleksjonsprosessen	80
Valg av strategier på ledernivå	81
Valg av strategier på medarbeidernivå	83
Tre empiriske eksempler	83
”Trine”	83
Per Ottersland – Venstres Stiftelsesprotokoll	85
Tor Weidling – Olav Engelbrektsens arkiv	88
Fragmentsamlingen	89
Barnetegninger ved Kong Olav Vs død 17.01.1991	90
Kulturarv med en politisk forankring	91
Avslutning	95
Kilder	99
Vedlegg1: Riksarkivets fragmentsamling	107
Vedlegg2: Riksarkivets fragmentsamling	115

Kapittel 1

Innledning

Min masteravhandling tar utgangspunkt i en tilnærming til kulturarvbegrepet, hvor en sentral problemstilling er hvordan kulturarv skapes og hvilke prosesser som kan sies å ligge til grunn for hvordan kulturarv som fenomen formes. Gjennom å se på studier av kulturarv som fenomen og seleksjonsprosessen ved Riksarkivet til et UNESCO-prosjekt som kalles Norges dokumentarv, ønsker jeg å kaste lys over og presentere noen aspekter og prosesser rundt kulturarv.

Kapittel 1 tar for seg relevante begreper som også kan sies å inngå i tenkningen omkring kulturarvbegrepet og bakgrunn for avhandlingen. Kapittelet gir også en innføring i mitt empiriske omfang og tilgang til data.

Kapittel 2 tar for seg feltarbeidet med noen metodiske betraktninger omkring intervju som metode for å samle inn data. Det som kan sies å ha preget hele mitt feltarbeid, er at jeg ikke har utført et tradisjonelt feltarbeid hvor man oppholder seg i et gitt samfunn over lengre tid. I stedet har jeg utført det som Marit Melhuus kaller for et multisituert feltarbeid (Melhuus 2012), som kan sies å karakteriseres av at man i større grad følger et fenomen på flere steder, i stedet for ett bestemt samfunn over lengre tid. Dette kan ha både sine fordeler og ulemper, som jeg gjør rede for i løpet av kapittelet. Om jeg skal plassere mine studier i en sosial kontekst, vil jeg si at den i stor grad er det norske samfunnet. For å forankre studiet av prosesser rundt kulturarv på et mer lokalt plan, ser jeg seleksjonsprosessen hos Riksarkivet for å bringe fokuset ”ned” fra en generell kulturarvdiskurs, som man kan si at Norges dokumentarv har sitt utgangspunkt i, i og med at det har en global forankring i UNESCO og verdens dokumentarv.

Det er likevel kulturarvbegrepet som er viet størst oppmerksomhet her, og det er det jeg tar for meg i kapittel 3. Jeg har forsøkt å plassere begrepet i en diskurs med både globale og nasjonale forankringer, ved å trekke inn studier som andre har gjort på begrepet og hvordan det forvaltes innen kulturarvfeltet og hvordan kan det sies å komme til uttrykk ikke bare i form av teoretiske analyser, men også rent praktisk, i

form av aktiviteter og praksis relatert til kulturarv og gjennom utstillinger, gjennom lovverk og konvensjoner. Jeg forsøker også å vise hvordan man kan tenke omkring kulturarvforvaltning som et uttrykk for nasjonal identitet og identitetskonstruksjon, hvor objekter kan sies å gjøres om til symboler med konnotasjoner til den nasjonale identiteten. Jeg forsøker også å vise hvordan man kan få øye på innbyrdes sosiale og politiske prosesser ved å se på hva slags kulturpolitikk staten fører, og jeg undersøker også om man kan studere kultur og samfunn gjennom tekster som kulturelle produkter.

Med en teoretisk tilnærming av kulturarvbegrepet og identitetskonstruksjon i kapittel 3 som introduksjon til mitt empiriske materiale, begynner jeg i kapittel 4 med en generell redegjørelse for Norges dokumentarv; hvordan prosjektet er organisert, målsetningene med å etablere en dokumentarvliste og hvilke kriterier dokumentene som nomineres, vurderes etter. Etter dette viser jeg hvordan UNESCOs verdensarvkonvensjon i form av Verdensarvlista også er blitt gjort til gjenstand for kritikk. Kritikken går i hovedsak ut på at UNESCOs verdensarvliste misbrukes i henhold til intensjonene og visjonene med prosjektet; i stedet for å vise det som skal kunne sies å presentere menneskelige universelle verdier, blir lista i stedet et uttrykk for nasjonenes foretrukne nasjonale narrativ, og kan på denne måten gi grobunn for ideologisk misbruk.. Deretter går jeg over til å vise hvordan Riksarkivet har tolket Norges dokumentarv, ved å se på seleksjonsprosessen for å se om den kan sies å ha vært preget av bestemte strategier. Til slutt viser jeg hvordan informantene selv mener å se en strategisk sammenheng og utvikling i relasjonen mellom kulturarvforvaltning og kulturpolitikk. Informantenes betraktninger finner sted i et retrospekt perspektiv og kan derfor sies å presentere informantenes forestillinger om verdier tilknyttet kulturarvbegrepet i lys av Norges dokumentarv.

Bakgrunn

Jeg ble først introdusert for Norges dokumentarv av daværende direktør for Fag og Forskning ved Nasjonalbiblioteket, Kristin Bakken, under et møte jeg hadde med henne tidlig i 2011 på Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana. Til da hadde jeg ikke hørt om Norges dokumentarv, men jeg hadde noe kjennskap til UNESCO i form av det man kan kalle for allmennkunnskap, og etter en kort innføring fra Kristin Bakken, som selv satt i den norske komiteen for verdens dokumentarv, fattet jeg interesse for

prosjektet. Da var jeg enda ikke i gang med masterprogram for sosialantropologi, men jeg fikk en invitasjon til et oppstartseminar som skulle holdes ved Riksarkivet i Oslo 31. Mars 2011. Dette seminaret ble arrangert av Kulturrådet og den norske komiteen for verdens dokumentarv, for å skape litt blest om prosjektet og for å inspirere til deltakelse hos de ulike arkivinstitusjonene. Dette seminaret deltok jeg på.

Norges dokumentarv er en liste over dokumenter med tilknytning til Norge, hvor både institusjoner og privatpersoner kan søke om å få dokumenter eller arkiver inn på det nasjonale registeret over dokumentarv. Søknadene vurderes av en komité som består av personer fra ulike kulturarvinstitusjoner rundt omkring i landet, og som tar en avgjørelse om dokumentet tas opp i Norges dokumentarv eller ikke. I praksis innebærer dette at dokumentet, i henhold til kriteriene og målsetningen til UNESCO, vurderes som viktig å ta vare på og overlevere til de kommende generasjoner. Videre kan dokumenter på den norske nasjonale lista nomineres videre til verdens dokumentarv. Dette er da dokumenter som har en signifikant verdi for verdenssamfunnet i sin globale helhet.

I denne prosessen er det mange interessante delprosesser eller nivåer man kan se nærmere på. Det ene nivået er prosessen hos UNESCO, enten internasjonalt i arbeidet med verdens dokumentarv eller på nasjonalt plan hos den norske UNESCO-kommisjonen. Et annet nivå er prosessen hos den norske komiteen for verdens dokumentarv, som avgjør hvilke nominasjoner som kommer gjennom. Et tredje nivå, som også er det jeg har valgt å se nærmere på, er seleksjonsprosessen hos kulturinstitusjonene. Hvilke valg og prioriteringer gjorde de, hva ønsket de å fortelle?

I sin masteravhandling tar Johanne Gudbrandsen (2002) for seg seleksjonsprosessen som førte fram til en utstilling som het ”Vikings” ved Smithsonian Institution i Washington, USAs nasjonalmuseum. Hun stilte seg spørsmålet om hva som førte til at det kulturelle produktet i det hun studerte, ble som det ble. Gudbrandsen fulgte seleksjonsprosessen og så på blant annet på hvordan ulike syn på objektene avgjorde utstillingen som visuelt resultat. Hun fant ut at det var mange faktorer som påvirket resultatet, for eksempel hvordan de som utviklet utstillingen forstilte seg de

besøkende. En annen faktor var at ekspertene hadde forskjellig syn på hva slags objekter man skulle vise fram; Gudbrandsen fant en tendens til at kuratorene ville vise fram nyttige objekter som kunne fortelle noe om for eksempel håndverk, mens ”produksjonsmanagerene” heller ønsket å vise med iøynefallende objekter som kunne fange oppmerksomheten til publikum ved at de var spektakulære, enten i seg selv eller i måten de ble utstilt på (Gudbrandsen 2002:73). Selv om Gudbrandsen også fant at de fleste likevel var enige om å vise objekter som representerte ideen om hvem Vikingene var, fremfor å fokusere på estetikk, så gikk en stor del av utfordringen ut på å finne balansere mellom de ansattes og publikums forventninger.

Det kulturelle produktet i mitt feltarbeid er den norske dokumentarvlista, eller Norges dokumentarv, som den kalles, slik den fremstod i 2012. Det er imidlertid ikke lista over dokumenter i sin helhet jeg tar for meg, men prosessen på vei til nominasjon hos Riksarkivet, en av Norges store nasjonale arkiv og forvaltere av det dokumenterte norske kollektive minnet. I motsetning til utstillingen som Gudbrandsen beskriver i sin avhandling, er det ikke meningen at man skal ende opp med ett endelig resultat. Meningen er at nominasjon og lansering av nye dokumenter skal gå over to år, og at lista skal kunne være gjenstand for en revurdering for hver nominasjonsrunde. Dokumenter kan tas ut av dokumentarven om de ikke lenger tilfredsstillir kriteriene, og ett av kriteriene er at dokumentet må kunne sies å være autentisk. En kopi kan under ingen omstendighet erstatte originalen (Memory of the World : General Guidelines 2002)

Dette innbyr til en spennende diskusjon av autentisitet som begrep innen kulturarvfeltet, og i denne sammenheng med spesiell tanke på Norges dokumentarv. Selve begrepet autentisitet er ikke blitt gjort rede for i retningslinjene for verdens dokumentarv, men dokumentets autentisitet er den første av tre ”tester” dokumentet må gjennom for å kunne tas opp i verdens eller Norges dokumentarv (Memory of the World : General Guidelines 2002) Den andre testen går på om dokumentet kan sies å være så unikt at det ville være uerstattelig. I den tredje testen må dokumentet vurderes opp mot 5 kriterier. Disse kriteriene er 1) Tid, 2) Sted, 3) Mennesker, 4) Emne og tema og 5) Form og stil. I Norge har man lagt til et ytterligere aspekt: 6) Kulturell, åndelig eller religiøs verdi. Kriteriene utdypes nærmere i kapitel 4.

Om et dokument skulle bli ødelagt, kan det som nevnt bli tatt ut av lista. Betyr det at dokumentets betydning med tanke på kriteriene også forsvinner? Om selve dokumentet forsvinner, så vil det i mange tilfelles fortsatt finnes kilder som gjengir det, og ved kulturarvinstitusjoner, spesielt store nasjonale arkiver som Nasjonalbiblioteket og Riksarkivet, er det i dag stort fokus på digitalisering. Om originaler fysisk går tapt, kan det finnes digitaliserte utgaver som fortsatt kan brukes til forskning. Det som forsvinner om et dokument blir ødelagt, er for eksempel muligheten til forske på hva slags blekk og papir dokumentet er laget av. Ved hjelp av digitalisert lagrede kopier av dokumentet, har man fortsatt det visuelle innholdet, om det enten dreier seg om tekst eller bilder. I dag er også teknologien som brukes til digitalisering så god at man er i stand til å lage replika i god oppløsning. Hva er det da dokumentet mister om det tas ut av Norges dokumentarv?

Det dokumentet kan sies å miste, er kraften det besitter, ”i kraft av” at det er en original. Man kan si at dokumentets kraft ligger i dets autenticitet, som gir det en ”aura av ekthet” (Gudbrandsen 2002, min oversettelse), som dermed fører med seg begrepet autoritet inn i diskusjonen om autenticitet og kulturarv. Autenticitet og autoritet kan sies å henge sammen:

”When which objects people see is what matters and when a replica ”doesn’t take the place of the real object,” as Madeira expressed in the discussions of the object selection in chapter four, the notion is that *the power and the authority lies with the object itself.*” (Gudbrandsen 2002:96, min utheving).

Dette kan vise oss hvordan *agency* ikke bare ligger hos aktører innen kulturarvfeltet, men også hos objektene selv, i dette tilfellet dokumentene; hva er det ved dokumentene som gjør at man mener at de fortjener en plass i Norges dokumentarv?

Det er mange likhetstrekk mellom seleksjonsprosessen til utstillingen av vikingekultur hos Gudbrandsen og seleksjonsprosessen til Norges dokumentarv hos Riksarkivet. Valg av dokumenter og argumentasjon i nominasjonene kan for eksempel sies kanskje å ha blitt styrt av hvilken forestilling man har hatt om hva dokumentarvkomiteen forventet seg av nominasjonene, eller hvilke forestillinger

man hadde om hva andre institusjoner kom til å nominere, eller forestillinger om hva som passet å stå på en liste med status som norsk dokumentarv. Den delen av seleksjonsprosessen jeg ser på, er den som har foregått hos Riksarkivet, med fokus på hvilke strategier de fulgte i utvelgelsen av dokumenter, hvor jeg også ser på argumentasjonen i noen av søknadene.

Personlig bakgrunn

Jeg har alltid vært interessert i mennesker og historie og i grunnskolen undret jeg meg alltid over at man kunne lese og lære så detaljert om historiske hendelser og personer i lærebøkene, og jeg lurte på hvordan man kunne vite med sikkerhet at det som stod i læreboka, faktisk var det som var sant. Denne undringen har jeg brakt med meg i erfaringene med reiselivsnæring og turister i min hjemkommune i Lofoten gjennom en sommerjobb som guide og museumsarbeider ved Sund Fiskerimuseum. Dette museet er jeg praktisk talt er vokst opp i, og ikke minst med, siden det er min bror som har drevet det de siste tiårene. Relasjonen til kulturarven, nesten som en tidsboble eller et parallelt univers, alltid vært tilstede.

Hvorfor får spesielle ting status som kulturarv, mens andre ting ikke blir det? Hvorfor blir noen ting betraktet som interessante når man for eksempel skal formidle fiskeri- og kystkultur, mens andre ikke er det? Hvorfor snakker min mor til tider om alle de tingene som bestefar lot hve på bålet, som i dag hadde vært for ”klenodier” å betrakte? Hvor er det at statusskiftet mellom kulturarv og ”vanlige ting” finner sted? Med dette som bakgrunn, ønsket jeg å undersøke hva som kunne sies å ligge i begrepet kulturarv i lys av Norges Dokumentarv, ved å undersøke om det kunne sies å ligge noen spesielle strategier til grunn for nominasjonene og hvilke dokumenter som hadde blitt nominert fra en gitt arkivinstitusjon. Valget falt på Riksarkivet, fordi de hadde sendt inn 14 nominasjoner og fått tatt opp 12 av dem i Norges dokumentarv. Hva var det som gjorde at de to siste dokumentene ikke kom med?

Det jeg ønsket å se nærmere på, var seleksjonsprosessen; fra prosjektet ble lansert for medarbeidere ved Riksarkivet, til avgjørelsen falt om hvilke dokumenter som skulle nomineres. Jeg ønsket å se på hvorfor man hadde valgt ut de bestemte dokumentene for nominasjon til Norges dokumentarv og jeg så for meg at de

innledende møtene man hadde hatt på de ulike seksjonene ved Riksarkivet, hvor man hadde diskutert hvilke dokumenter som ville vært aktuelle for en nominasjon, kunne gi interessant informasjon om hvorfor akkurat disse dokumentene ble valgt ut.

Det ble etter hvert klart for meg at akkurat dette ble noe vanskelig: Det var lenge siden møtene hadde funnet sted, og man hadde man ved Riksarkivet valgt dokumenter, skrevet søknader på 14 dokumenter, hvorav 12 av dem som nevnt allerede hadde blitt tatt opp i Norges dokumentarv, da jeg gjennomførte intervjuene ved Riksarkivet. Jeg hadde med andre ord ingen mulighet til å følge møter hvor disse diskusjonene fant sted, og akkurat denne prosessen ble, i følge Øyvind Ødegaard, direktør for Publikumsavdelingen ved Riksarkivet, dårlig dokumentert..

Nå er det jo imidlertid slik at jeg ikke har oppholdt meg hos Riksarkivet over en lenger periode, jeg har kun tilbragt to dager sammen med intervju av arkivarene som hadde skrevet nominasjoner til Norges dokumentarv, slik at jeg ikke har noe annet grunnlag for et innsyn i ”hverdagen.” Mitt feltarbeid kan plasseres inn under det som kan kalles for ”multisituelt feltarbeid,” og terminologien har jeg lånt fra Marit Melhuus, som har utført lignende feltarbeid, spredt over lengre tid og på flere steder og flere situasjoner.

Relevante begreper

Jeg vil nå gjøre rede for en rekke andre begreper som kan sies å være relevante for kulturbegrepet.

Formidling

Formidling i museal og arkival forstand, kan forstås som måten museum og arkiv viser frem arkivmaterialet sitt. Tradisjonelt sett kan man si at museum og arkiv, og kanskje tidligere i større grad museum enn arkiv, har formidlet sitt materiale gjennom utstillinger, hvor objektene er blitt vist frem enkeltvis eller sammen med andre objekter. Som regel følger det med en tekst som kan beskrive objektets bruksområde, opprinnelse og generell kontekst. Gjenstander, også dokumenter, som regnes for å være verdifulle, utstilles ofte i monterer; glassbur, og med spesiell

belysning. Dette gir objektene en slags bekreftelse av den mystiske auraen som omgir objektet, men det gjør også at publikum ikke kan ta på dem. Dette har ofte en praktisk årsak for å unngå slitasje eller å hindre forgang i nedbrytningsprosessen, men det gjør også objektene om til tabu; det er kun de ”innviede,” museumsarbeidere, kuratorer, arkivarer, som har lov til å håndtere dem. David Harvey (2001) sammenligner det han kaller for dagens ”kulturarvindustri,” spesielt sett i mot turisme, med kulturarvprosesser i middelalderen, hvor hagiografier, helgenbiografier, var nøkkelobjekter for å legitimere den kristne tro, og Harvey mener at disse viser hvordan kulturell makt ble forvaltet gjennom agency i ”kulturarvisering:” biografiene hadde en udiskutabel autoritet. På samme måte som museum i dag stiller ut objekter, hadde kirker og klostre relikvier som skulle stamme fra helgener, og det utviklet seg etter hvert til å bli tradisjon at man valfartet, foretok pilgrimsreiser, til disse kirkene og klostrene, fordi man trodde at det å oppholde seg nær disse hellige objektene, på mange måter kunne ha en slags smitteeffekt; helgenens guddommelighet ville kunne påvirke pilgrimen, og noen levninger har fått ord på seg for å ha ført til mirakler.

Noen av pilegrimsreisenes kvaliteter og rituelle aspekter kan også sies å representere det samme som i noen former for formidling av kulturarv i en nåtidig kontekst, for eksempel såkalte kulturløyper, hvor man følger en løype for å besøke ett eller flere mål (Larsen 2013). Dette kan være arrangerte turer som man kan melde seg på med et fastlagt program, eller det kan være lagt opp til at man tar seg fram enten ved fots eller bil. Besøksmålene langs med eller i enden av en slik løype, kan for eksempel være spisesteder som serverer ”tradisjonsmat” eller det kan være gårder som produserer og selger egenproduserte matartikler, husflidsprodukter og andre ting. Denne typen formidling kan sies å representere en forflytning ikke bare i rom, men også i tid. Larsen skriver at

”Besøkene som helhet kan gjennom en forflytning ikke bare i rom, men også gjennom en viss inntreden i fortida, hensette publikum i en annerledes, liminal og nesten sakral tilstand som berører dem. Dette kunne observeres gjennom den særegne stemningen som gjerne hersket blant publikum, og den interessen og aktelsen de viste for de lokalhistoriske innslagene.” (Ibid:256)

Pilegrimsferdene og ”kulturutfluktene” deler på denne måten et viktig aspekt; bevegelse mot et sakralt mål. Det er ikke bare målet, men også reisen i seg selv som kan være av verdi. Slike løyper og vandringer kan tilby publikum sanseopplevelser, hvor man kanskje kan få en opplevelse av tidløshet, og hvor man gjennom å delta i disse aktivitetene, kan tilegne seg informasjon om fortida.

Formidling og folkeopplysning

Formidling av kulturarv kan foregå med mål om å opplyse. Utsagn fra flere av mine informanter kan sies å bekrefte at ”folkeopplysning” er en viktig grunn til formidling av kulturarv. En informant konstaterte at det var ”viktig å få opplyst folk,” og satte det som et eget mål for å delta i nominasjonsprosessen til Norges dokumentarv. En annen mente at formidlingen som kom i kjølvann av Norges dokumentarv, også var en god og viktig bevissthetstrening, både for folk og for arkivarene som var involvert hos Riksarkivet. Samtidig uttalte også en tredje informant at utformingen av nominasjonene lignet en god del på arbeidsoppgavene som var tilknyttet formidling, for eksempel å skrive artikler og å skrive om dokumenter i forbindelse med utstilling. Formidlingen er det siste leddet i en serie arbeidsoppgaver i arkivsammenheng, det som blir gjort før man forteller om materialet til offentligheten. For Riksarkivets del kunne eksponering gjennom Norges dokumentarv bety at dokumentene kunne fungere som ”døråpnere,” ikke bare for de nominerte dokumentene i seg selv, men også for publikum i møtet med andre dokumenter.

Swensen og Guttormsen (2013) skriver at

”Formidling handler om å hjelpe mennesker til å se, noe som igjen gjør at de setter pris på, oppfatter og ser plasser på en mer variert måte. Kulturarv tiltaler både følelser og intellekt.” (ibid:21)

Med plasser menes her fortidsminneplasser, og hvordan man gjennom for eksempel samtidskunst som et virkemiddel kan formidle ”hvordan menneskene har tenkt og levd sine liv og hvorfor de har skapt de monumentene de har gjort.” (ibid). Her kan man trekke en parallell til kulturarv i form av dokumenter, hvor dokumentene i noen

tilfeller kan fortelle om det samme.

Man kan derfor si at kulturarvinstitusjoner kan ha en mulighet til å utøve en potensiell autoritet på kulturarvfeltet, gjennom sin formidling, på tre områder: For det første kan de ha en potensiell makt til å definere hva som er kulturarv og hva som ikke er det. For det andre kan de ha makt til å fremme eller hindre formidling, som for det tredje gir makt til å definere hva slags kunnskap folk tilegner seg.

En av tingene som Swensen og Guttormsen legger vekt på, er at folk som arbeider innen kulturarv må være seg bevisst sin rolle som formidlere av fortellinger om fortiden, og at dette har med definisjonsmakten å gjøre:

”Definisjonsmakten, det å avgjøre om noe er et verdifullt kulturminne, er forankret hos fageksperter, ofte ansatt i kulturminneforvaltningen. Det innebærer en antikvarisk tilnærming til spørsmålet om hva som er viktig og hvordan dette skal forvaltes. Utgangspunktet tas i et sett allment aksepterte vernekriterier. Når flere røster har begynt å markere seg på kulturarvfeltet, oppstår det også tidvis motdiskurser, der ulike synspunkter bryner seg mot hverandre.”

Dette sitatet er hentet fra innledningen av en antologi om hvordan kulturminner lages, og med kulturminner i form av bygninger, landskap og steder. Dokumenter nevnes ikke innenfor denne rammen, men jeg finner det rimelig å anta at den samme logikken til en viss grad kan anvendes om kulturarv i dokumentform som om fysiske objekter. Det som imidlertid skiller dokumenter og objekter, er hvordan måten de i seg selv formidler informasjon på. Objekter kan i seg selv ikke sies å formidle annet enn sin form og sitt visuelle uttrykk; og må derfor enten fortolkes eller settes inn i en kontekst som gjør objektet forståelig. Dette gjøres ofte ved hjelp av tekstuert materiale, i noen tilfeller slik at ”det som formidles om fortiden langt på vei kunne ha vært tilsvarende uten mobilisering av en eneste gjenstand.” (Brattlie 2013). Dokumenter er i seg selv tekstuelle og / eller visuelle kilder, og kan derfor kanskje sies i større grad å være en premissleverandør for videre fortolkning.

Det som imidlertid har forandret seg, er måten museum og arkiv formidler sine

utstillinger på. Denne forandringen kan sies å ha kommet i kjølvannet av teknologisk utvikling og forandring i hvordan privatpersoner og offentlige instanser bruker denne teknologien. Fysiske utstillinger er fortsatt i bruk, men i tillegg har digitale utstillinger i større grad blitt tatt i bruk, både blant større og mindre kulturarvinstitusjoner. Arkivverket, som består av flere offentlige arkiver rundt om i landet, har for eksempel Digitalarkivet, som er en samling av digitalt scannende kilder, for eksempel kirkebøker og folketellinger.

Formidling i ny form

Formidling kan også foregå gjennom sosiale medieplattformer. Jeg vil nå vise hvordan Riksarkivet har tatt i bruk Twitter, et sosialt nettverk, som en ny form for kildepublisering, og som en del av feiringen av 200-årsjubileet til Norges grunnlov.

Riksarkivet har laget en konto på vegne av Christian Frederik, i forbindelse med prosjektet ”Christian Frederik twitrer - Christian Frederik twitrer fra sin periode som stattholder, regent og konge i Norge.” (Christian Fredrik twitrer 2014). Videre står det forklart:

“Christian Frederik vil twitre om begivenheter som han tar del i eller som skjer rundt ham, fra ankomsten og frem til han måtte si fra seg kronen og reise tilbake til Danmark den 26.oktober 1814.

Christian Frederiks twittermeldinger er basert på samtidige kilder, men ført i moderne norsk språkdrakt. Kildene finnes blant annet i arkivet etter Christian Frederik, nå digitalisert . Noe vil være nokså direkte sitater, noe er forkortede eller sammentrukne setninger for å gi et innhold som passer for twitterformatet. “ (ibid)

Daglig (som regel) legges det ut tweeter (meldinger) som er tidsriktige i henhold til dag og måned, og som kronologiske følger hendingsforløpet til reiser som Christian Frederik foretok seg, personer han møtte og andre betraktninger, for eksempel tweet av 8. mars 1814 / 2014:

”Har skrevet brev til kongen av Sverige om de lykkelige utsikter for

Nordens folk dersom den norske folkemeningen respekteres. #Gr11814”

eller 18. mars 1814 / 2014:

“Engelske aviser frem til 20. feb er ankommet, de bringer feilaktig melding om at jeg er valgt til konge den 9. Februar. #Gr11814”

Dette er et eksempel som viser en måte å formidle på som helt konkret binder sammen nåtid og fortid.

Autentisitet

For at et dokument skal egne seg som en forskningskilde, må man kunne sette sin lit til at dokumentet faktisk er autentisk eller formidler noe som er autentisk. Et annet aspekt er om det som dokumentet formidler, kan for eksempel sies å være et uttrykk som kan fungere som en generell presentasjon, ”slik var det faktisk,” eller om det er et uttrykk for en enkelt persons eller en mindre gruppes oppfatning. Riksantikvaren definerer autentisitet slik:

“Autentisitet brukes om et objekts grad av ekthet og/eller opprinnelighet. Autentisitet må alltid sees i forhold til noe, for eksempel tidsperiode, stilart, materialbruk eller byggemåte. “ (Ordforklaringer 2013).

Autentisitet refererer altså til ekthet og opprinnelse, og formuleringen kan sies å vise til at dette ikke er et svart/hvitt-forhold. Det er snakk om autentisitet *i hvilken grad*.

Hva som regnes som autentisk og ikke, blir derfor en vurderingssak, og kan også sies å være sterkt knyttet sammen med den allerede nevnte definisjonsmakten som autoriteter innen kulturarvfeltet kan sies å inneha. Swensen og Guttormsen (2013) skriver at

”Ut fra vår altomslukende historiske materielle virkeligheten [!] foregår det en seleksjonsprosess der noe velges ut og defineres som kulturminner. Hva som dermed blir et kulturminne vil kunne forklares utfra et essensialistisk

kunnskapssyn. [...] Et slikt perspektiv har også tradisjonelt vært en begrunnelse i kulturminneforvaltningens praksis.”

Denne retten til å foreta denne seleksjonsprosessen, retten til å si noe om hvorvidt noe er autentisk eller ikke, blir gitt til kulturarvarbeidere gjennom den utdannelsen de har tilegnet seg. Arkivarer får derfor en spesialistrolle i det som Douglas (1997) kaller for differensierte samfunn, hvor enkeltindivider velger spesialisering innen like emneområder.

Arkivarene ved Riksarkivet kan derfor sies å være eksperter på kulturarv i dokumentform. og kanskje spesielt gjennom det faktum at deres arbeidsoppgaver ikke bare består av å konservere, men også av å formidle. I de avgjørelsene som tas med tanke på hva som skal formidles og hvorfor innholdet er viktig å formidle, kan det ligge viktig informasjon om hva slags verdigrunnlag formidlingen er basert på. Smith og Waterton (2009) trekker et skille mellom eksperter og ”vanlige personer,” hvor ekspertene representerer kunnskap og vanlige personer representerer det emosjonelle. Kanskje kan man trekke paralleller til et skille mellom det offentlige og det private. Samtidig er det jo slik at ekspertene også er privatpersoner, og det vil jo være rimelig å anta at deres faglige fokus har utgangspunkt i en personlig interesse for fagfeltet.

Det kollektive minnet

Tone Fredriksen Ydse skriver at ”Man kan si at arkivene representerer den regjerende maktens selektive minne” (Ydse 2007). At det kollektive minnet er selektivt, er en annen måte å si at minnet er konstruert; noen har valgt ut de elementene som det kollektive minnet består av. Når noe er blitt valgt ut, vil det på samme tid sies at noe er blitt valgt bort. Smith og Waterton (2009) skriver at kulturarv er en måte å organisere det offentlige og historiske minnet:

”Although the national process is called heritage management, and is governed by national legislation and public policies, it is nonetheless part of the process in which the emotional registers of national and collective identities, and the processes of remembering and commemoration, are regulated and controlled.” (ibid:51).

Smith og Waterton legger stor vekt på det emosjonelle aspektet ved kulturarv, fordi de mener det er med på å definere kulturarvdiskursen. Her trekker de et skille mellom ekspertene som tenker og vet, og fellesskapet som føler, og man kan si at ekspertene på mange måter definerer det fellesskapet skal føle, gjennom hva ekspertene velger å fremheve som relevant for kulturarven, og hva de velger å underkommunisere. I dette ligger det et maktaspekt som understrekes i Ydses formulering om arkivene som den regjerende maktens selektive minne, og hun viser til hvordan kulturinstitusjoners rolle som forvaltere av kulturarv og samfunnets kollektive minne, ofte fremheves i offentlige utredninger.

De offentlige utredningene kan sies å fungere som toneangivende retningslinjer for hva man ønsker å innlemme i det kollektive minnet. Samtidig kan sammensetningen av det kollektive minnet sies å være kompleks, fordi det kan avhenge av fra hvilken posisjon man ser det fra.

På den ene siden har du staten. En verdi som det legges vekt på fra statlig hold, er mangfoldighet. Dette kan man blant annet lese ut fra Pliktavleveringsloven, som sier at det som er offentliggjort for allmennheten, også skal avleveres i 7 eksemplarer til Nasjonalbiblioteket, som er utpekt som forvalter av loven (Lovdata 2013). Loven opererer med begrep som medium og dokument, hvor medium er definert som noe som kan lagre informasjon, og hvor dokument defineres som “eit eller fleire like eksemplar av eit medium som lagrar informasjon for seinare lesing, lydning, framsyning eller overføring.” Det vil i praksis si at man står ovenfor en stor mengde informasjon i form av fysiske objekter i form av dokumenter som skal lagres i det kollektive minnet. Dette er det *dokumenterte kollektive minnet*, jevnført retningslinjene til verdens dokumentarv.

Det *dokumenterte kollektive minnet* kan sies å skille seg fra fellesskapets emosjonelt tilknyttede kollektive minne, som for det meste kan sies å bestå av forestillinger av en mer abstrakt karakter. Det abstrakte trekket ved fellesskapets kollektive minne kan likevel sies i mange tilfeller å være utledet fra konkrete objekter, hvor disse objektene inngår i en prosess hvor de gjøres til et symbol for fellesskapets tilhørighet og identitet. Disse symbolene forsterker følelsen av

felleskap og felles opprinnelse. Mye av det som muliggjør en slik følelse av fellesskap, er i følge Benedict Anderson (2006) blant annet at man lever med en bevissthet om at man selv eksisterer parallelt med andre individer innenfor de nasjonale grensene, selv om man ikke kjenner eller vet om størstedelen av dem. Det er dette som Anderson kaller for "forestilte fellesskap," forestillingen om en rekke andre individer som føler og tenker som meg.

Noe av det som kan sies å gi forutsetning for og muliggjøre en slik form for fellesskapsfølelse, er media som en felles informasjonsplattform og kommersialisering ved hjelp av teknologi. Anderson bruker kolonimaktens arkeologiske prosjekter i koloniene i Sør-Øst Asia som eksempler, hvor steder som Borobudur og Angkor, som i dag er kjent som store turistattraksjoner "were successively disinterred, unjungled, reconstructed, fenced off, analyzed and displayed." (ibid:179). Det ble skrevet bøker og rapporter som ved hjelp av datidens teknologiske hjelpemidler gjorde at disse kunne trykkes opp i mange eksemplarer og distribueres, og slik spre ideer og forestillinger som legitimerte kolonimaktens inngripen, og samtidig offentlig legitimerte maktforholdet mellom kolonimakt og koloni. Kolonimaktene fremstod på den måten som voktere av lokal tradisjon og gamle hellige steder, paradoksalt nok sett med nåtiden øyne ikke til bruk for de lokale, men for turistene. De hellige stedene ble på denne måten tillagt en konstruert naturlighet.

Man kan derfor si at det eksisterer en viss forskjell mellom hvordan det kollektive minnet oppfattes og "ser ut" hos staten, i form av det fysiske arkivet, og hos folket, hos fellesskapet. Det faktiske mangfoldet i arkivet blir for stort til at alt materialet kan inngå i fellesskapets forestilling som utgjør det kollektive minnet, og derfor kan man si at kulturarvinstitusjonene fungerer som et bindeledd mellom stat og individ, som kulturarvformidlere.

Identitet

Forvaltning av kulturarv kan sies å være en form for forhandling og konstruksjon av identitet. Fokus på vern av kulturarv kan derfor tolkes som en måte å verne om identiteten på, og i Kulturminneloven §2 refereres det til at vern av kulturminner

blant annet skal vernes som en del av vår identitet. Dokumentene som kan finnes verdige til et opptak i Norges dokumentarv, skal kunne relateres til Norge, og man kan si at de i kraft av denne relasjonen, kanskje kan fortelle noe om en norsk nasjonal identitet, eller oppfatninger om hva som kan sies å utgjøre relevante aspekter ved en norsk identitet. Kan valget av dokumenter til Norges dokumentarv si noe om en norsk nasjonal identitet, og hva ved den nasjonale identiteten er det i så fall de definerer? For eksempel skriver Barth (1994) skriver at valg av nasjonale identitetssymboler er kontekstuell, men ikke tilfeldig, som igjen kan sies å bety at valgene er truffet bevisst.

Kapittel 2

Feltarbeidet og metodiske betraktninger

Jeg vil nå gjøre rede for det som utgjør empiri og datatilfang i min studie. Jeg begynner med å si litt om sentrale kilder for informasjon, før jeg går over til å diskutere betydningen av ikke å ha utført det som kan sies å være et tradisjonelt feltarbeid som benytter deltakende observasjon som metode for innsamling av data. Jeg diskuterer så bruk av tegn og symboler i kommunikasjon og hvordan det kan relateres til kunnskapsregimer og maktstrukturer.

Empiri og datatilfang

Jeg har valgt å se på seleksjonsprosessen ved Riksarkivet, hvor jeg har intervjuet informanter som alle arbeider hos Riksarkivet i Oslo, og som har vært involvert i prosjektarbeidet på ett eller flere nivåer. Deres uttalelser og erfaringer i forbindelse med prosjektet er med på å sette den teoretiske tilnærmingen av kulturarvbegrepet i et empirisk perspektiv.

I alt har jeg gjennomført 8 intervjuer ved Riksarkivet med i alt 9 personer. I tillegg har jeg hatt møter med Arne Skiveheim, byarkivar i Bergen og leder for Den norske komiteen for verdens dokumentarv, Bjørn Bering, komiteemedlem og seniorrådgiver ved Kulturrådet, Synne Stavheim, som da var rådgiver ved Kulturrådet og sekretær for komiteen, Kristin Bakken, komiteemedlem og på den tiden Direktør for Fag og forskning ved Nasjonalbiblioteket, og Øyvind Ødegaard, direktør for Publikumsavdelingen ved Riksarkivet og senere ny komiteleder. Disse personene har vært sentrale for Norges dokumentarv og for min tilgang til informasjon om prosjektet.

I tillegg har jeg deltatt på et seminar i regi av Universitetsbiblioteket ved NTNU 6. juni 2012 hvor Norges dokumentarv var tema, ”Museale og arkivale praksiser,” en konferanse som ble holdt av kulturrådet 29.-30. november 2012 og Kulturvernkonferansen 2014, arrangert av stiftelsen Norsk Kulturarv. Gjennom å delta på seminar og konferanser jeg har fått et innblikk i hvordan man tenker om kulturarv innen arkiv og museum, gjennom innlegg, foredrag og diskusjoner, av

akademiske og praktisk utøvende fagfolk. I de sosiale sammenkomstene i forbindelse med slike seminarer og konferanser, har jeg kommet i snakk med personer som jobber innen arkiv og museum. Til sammen danner alle disse møtene et bakteppe, en kontekst som strekker seg fra de store nasjonale kulturarvinstitusjonene til mindre museum, som i mange tilfeller også sitter på store arkiver og dokumentsamlinger og hvor noen kjemper en desperat kamp mot tida for å redde arkivmaterialet sitt fra å bli ødelagt. Med i denne konteksten tilhører også mine egne møter med privatpersoner som ikke jobber med kulturarv til daglig, men som likevel har ytret sine synspunkter og meninger om feltet i samtale med meg når oppgaven min har vært et samtaleemne, til avisoppslag og den store kulturarvdebatten som blant annet gikk i riksavisene Dagbladet og VG i 2013 mellom politiske personligheter som Christian Tybring-Gjedde fra Fremskrittspartiet og Nadia Hadjik, daværende kulturminister. På den måten kan man si at jeg på et generelt grunnlag har vært i felten døgnet rundt, siden jeg er født og oppvokst og bor i Norge, følger med på nyheter og at jeg har valgt en innfallsvinkel som hører til i det norske samfunnet.

Jeg har ikke utført det klassiske sosialantropologiske feltarbeidet, hvor man oppholder seg i et gitt sosialt miljø innenfor en viss tidsramme. Jeg har hele tiden vært klar på at det ikke kom til å bli de interne sosiale relasjonene hos Riksarkivet som ville være i fokus for min avhandling. Det er ikke fordi jeg ikke anser dem som potensielt relevante, tvert i mot var dette kilde til stor bekymring for at jeg ikke ville være i stand til å gjøre autentisk antropologi. Både teoretisk og metodisk sett ville det sannsynligvis vært nyttig å anvende deltagende observasjon, for eksempel for å forstå grunnlaget for nominasjonene, og diskusjoner mellom de ansatte kunne ha vært en viktig kilde til å forstå de ulike prosessene. I utgangspunktet ville jeg nok ha valgt å gjøre det på det tradisjonelle måten, fordi man da lettere kan fange ubevisst prosesser og hva som faktisk foregår. Omstendighetene tillot imidlertid ikke at jeg kunne reise bort over lengre tid, på grunn av familieliv og arbeidssituasjon, og derfor vridde jeg fokuset over på intervjuer omkring fenomenet i stedet for å samle interaksjonsdata. Dette kan innebære både fordeler og ulemper, noe jeg skal diskutere nærmere i neste kapittel.

Det tradisjonelle feltarbeidet

Tradisjonelt sett legges det i sosialantropologien stor vekt på deltagende observasjon i feltarbeidet som en metode for å tilegne seg informasjon om et samfunn. Man kan si at feltarbeidet er en slags "rite de passage," et slags overgangsrituale, hvor antropologen går fra å være en outsider til å bli tatt opp som et medlem av samfunnet. Feltarbeidet består gjerne av lengre perioder hvor antropologen oppholder seg i samfunnet og gjør seg kjent med det sosiale livet ved å observere, notere og se etter tegn til noe som kan gi indikasjoner på et kulturelt mønster.

Denne måten å arbeide på, kan på mange måter kalles for arven etter Malinowski; hans opphold blant Trobrianderne på Trobriandøyene i tidsrommet 1915-18, med nær kontakt med lokalsamfunn og lokale, og nøyaktige og grundige etnografiske nedtegnelser kom til å sette en standard for faget i ettertiden (Eriksen 2004:19-20). Malinowski mente alle samfunnets institusjoner var knyttet sammen til hverandre, og at sosiale og kulturelle fenomener har en indre mening man kan si at man kun får tilgang på ved å leve side om side med lokalbefolkningen. Blant annet satte han som krav at man måtte lære seg det lokale språket, for å få innblikk i hvordan samfunnets innbyggere organiserer samfunnet i sosiale kategorier, og for å fange sosiale fenomeners kontekst.

I stedet for deltagende observasjon, har jeg valgt å bruke intervju som metode for å tilegne meg informasjon. Hovedårsaken til at det ble slik, skyldes praktiske forhold i mitt privatliv. Derfor falt valget på intervjumetoden som en måte å få tilgang på informasjon. Ulemper og svakheter ved at jeg bevisst kuttet ut deltakende observasjon som metode, skal jeg komme tilbake til mot slutten av kapitlet.

Antropologi i eget samfunn – kan man studere seg selv?

På mange måter gikk jeg ut i feltarbeidet mitt med blandede følelser: i motsetning til mange på mitt kull, som reiste ut i "den vide verden," ble jeg igjen i "gamlelandet." Det var derfor en del problemstillinger som falt bort; jeg kom antageligvis ikke til å måtte lære meg eller benytte meg av et annet språk for å kunne kommunisere med mine informanter, i og med at jeg ikke søkte miljøer med annen etnisk tilknytning enn min egen. Det jeg derimot bekymret meg for, var at jeg

på noen områder kanskje kunne være litt ”blind” siden jeg selv er født og oppvokst i Norge.

Tilgang til felten

I forbindelse med oppstartsseminaret i regi av Kulturrådet 31. Mars 2011, hadde jeg avtalt et møte med Kristin Bakken og Michelle Tisdal. Kristin Bakken var daværende sjef for Fag og Forskning ved Nasjonalbiblioteket og Michelle Tisdal arbeidet på samme avdeling. Møtet foregikk dagen etter seminaret, hvor vi gikk gjennom eventuelle problemstillinger som kunne være interessante. Ett forslag gikk på å se på samme ledd av nominasjonsprosessen på tvers av institusjonene som nominerte dokumenter som en praktisk avgrensning av problemstillingen. Et annet forslag var å fokusere på en bestemt institusjon, men begge forslagene innebar å undersøke hvilke begrunnelser som lå til grunne for utvelgelsen av de bestemte dokumentene. Jeg bestemte meg etter at noe tid var gått for å fokusere på en institusjon, og valget falt på Riksarkivet.

Jeg tok så kontakt med Øyvind Ødegaard, som er direktør for Publikumsavdelingen ved Riksarkivet, og fikk i stand en avtale om noen dager hvor det passet at jeg kom og intervjuet noen av de som hadde vært involvert i å skrive nominasjoner til Norges dokumentarv. Ødegaard forespeilte meg to måter å samle informanter på:

” Det vil være mulig å intervju ansatte i Riksarkivet ut fra to prosesser: 1. Medarbeidere i fagseksjoner som har foretatt sine utvalg innenfor eget ansvarsområde. Allerede her blir de viktigste valgene gjort (altså hvilke dokumenter som skal og ikke skal nomineres). Her kan det være aktuelt å snakke med et titalls personer. 2. Ledernivået som har foretatt de endelige utvalget. Her er det kun jeg som er aktuelt intervjuobjekt. Vi kan gjerne ta en lengre samtale (ca. 2 timer?).” (Øyvind Ødegaard, mail 15.03.2013)

Resultatet ble en kombinasjon av begge. Dette var fordi hans forslag gav meg en indikasjon på at medarbeiderintervjuer ville gi mer variert datatilfang fordi antallet intervjuobjekter var større. I tillegg mente jeg at det ville gi et fint informasjonstillegg å få snakke med Ødegaard i tillegg, slik at jeg kunne få informantuttalelser fra både medarbeider- og ledelsesnivå.

Ødegaard arrangerte møtene med de som hadde anledning til å la seg intervju, simpelthen ved å sende ut en forespørsel til de medarbeiderne det gjaldt, slik at de som var interesserte, kunne melde seg til ham. Rent praktisk fungerte denne metoden som en utsiling av informanter; det er rimelig å anta ta disse var personer som følte at de hadde noe på hjertet angående Norges dokumentarv.

Ødegaard satte så opp en timeplan som gikk over to dager, og så slik ut:

Torsdag 19. April 2012:

Kl. 10.00 Øyvind Ødegaard (avdelingsdirektør Publikumsavdelingen)

Kl. 11.00 Bente Engelsen (konsulent Publikumsavdelingen)

Kl. 13.00 Alfild Nakken (underdirektør Seksjon for eldre arkiver og spesialsamlinger)

Kl. 14.00 Anne Hals (seniorrådgiver Bevarings- og Tilsynsavdelingen)

Fredag 20. April 2012:

Kl. 09.00 Per Kristian Ottersland (arkivar Privatarkivseksjonen)

Kl. 10.00 Kari Bøe (arkivar Formidlingsseksjonen)

Kl. 11.00 Tor Weidling (førstearkivar Seksjon for eldre arkiver og spesialsamlinger)

Kl. 13.00 Gunnar Pettersen (førstearkivar Seksjon for eldre arkiver og spesialsamlinger)

Kl. 14.00 Øyvind Ødegaard - oppsummering og avslutning

I ettertid dukket det opp en informant til som kom sammen med en annen. Denne informanten ønsket å være anonym.

Intervju som forskningsmetode og sammensetning av informanter

Siden jeg ikke hadde mulighet til å utføre feltarbeid med deltagende observasjon hos Riksarkivet, valgte jeg å anvende intervju som metode for å samle empiri omkring kulturarvbegrepet i lys av Norges dokumentarv. Jeg la ingen spesiell strategi for hvordan intervjuet skulle gjennomføres, annet enn at jeg ønsket at det skulle foregå med en så naturlig samtaleform som mulig. Jeg ville ha så spontane

reaksjoner som mulig fra informantene, slik at samtalen og informasjonsflyten skulle få styre seg selv, i den grad det var mulig.

Det jeg da ikke tenkte over, var at jeg ved å gjøre det på denne måten, ubevisst gjorde den personlige kjemien mellom informantene og meg til et slags bærende element i samtalen. Den informasjonen jeg eventuelt kom til å få, ville avhenge av hvor godt informantene og jeg kunne gjøre oss forstått for den andre. Briggs (1986) kritiserer intervjumetoden nettopp på bakgrunn av blant annet dette; intervjusituasjonen er dømt til å preges av individets egen forståelse av kommunikasjon og sosial virkelighet, både hos antropologen og hos informanten. Slik kan man jo si at det for så vidt er i enhver form for kommunikasjon og i alle sosiale møter, man tolker i lys av egen forforståelse.

Det jeg anser som den største forskjellen mellom et feltarbeid bestående av kun intervjuer og feltarbeid som består av deltakende observasjon, noen gang i kombinasjoner med intervjuer, er at under feltarbeid med deltakende observasjon, vil kanskje selve tolkningsprosessen hos antropologen fortone seg annerledes fordi han eller hun har et bredere empirisk materiale.

For å vende tilbake til Briggs kritikk av intervjumetoden, så kan det for antropologens del bety at man ender opp med å basere analysen sin på følgefeil, fordi man risikerer å konsentrere seg om data som passer inn i ens egen samfunnsvitenskapelige visjon, og uten at man kan sette informantuttalelsene i forbindelse med observasjon av handling. Dette kan sies å være fordi intervjuet fungerer som en juicepresse; det ekstraherer sosial og lingvistisk informasjon, fordi antropologen ber informanten om å snakke ut fra kunnskap som allerede ligger innenfor bevisste rammer hos informanten. Denne kunnskapen sier Briggs at er refererende, forutinntatt og overflatesegmentert. Med andre ord kan man si at den går ikke under overflaten og avslører ikke noen dypere mening bak utsagn og handlemåte. Det kan bety at man i verste fall har å gjøre med en antropolog som bare spør om det han eller hun mener vil vise seg å være viktig, og at informantene svarer slik han eller hun tror antropologen ønsker, slik at informanten under intervjuet aktivt kontrollerer informasjonsflyten ved å overkommunisere noen aspekter og underkommunisere andre.

Dette kan minne om det Goffman (1992) kaller for rollespill i det sosiale liv. En intervjusituasjon kan også sammenlignes med et rollespill; hvor både antropolog og informant har fått utdelt sine roller, og hvor det eksisterer forventninger hos den ene parten om hvordan den andre parten skal spille ut sin rolle. I en slik situasjon kan man se for seg at det kan være utenforliggende motiver som ligger til grunn for hvordan informanten styrer informasjonsflyten, for eksempel at informanten ønsker å fremstille seg selv eller det han eller hun representerer i intervjusituasjonen, på en spesiell måte. På samme måte kan antropologen sies å kontrollere hva slags informasjon han eller hun får tak i, ved hjelp av spørsmålene som stilles, eventuelt de som ikke stilles.

Briggs skriver at de fleste forskere vil nekte for at det ligger en ideologisk forankring i måten de velger å gå fram metodisk i undersøkelsene sine (Briggs 1986:124). Jeg, på den andre siden, velger å gjøre det motsatte: det er mitt personlige engasjement og mine personlige erfaringer på kulturarvfeltet som er grunnlaget for at jeg valgte nettopp kulturarv som tema for avhandlingen min. Briggs skriver videre at det er det ideologiske grunnlaget vårt, heller enn styrker og svakheter i intervjuet som metode, som gjør at vi som forskere tror at vi gjennom intervjuet klarer å fange ”essensen” av informantenes meninger og uttalelser:

”But there is a hidden irony here. Given the state of interviewing practice, we often learn more about our own preconceptions and communicative norms than about the daily-life issues of the group in question.” (Briggs 1986:124).

Da jeg i ettertid transkriberte intervjuene, slo det meg at akkurat dette skjedde under enkelte av intervjuene. For eksempel var jeg veldig opptatt av å finne ut om lokal forankring var et viktig aspekt i valg av dokumenter. Spesielt i ett av intervjuene kom det tydelig frem, hvor jeg snappet opp noe som informanten sa og spurte rett ut om han kunne se akkurat dette i en relasjon til lokal forankring? Men nei, det kunne han ikke, og forklarte hvorfor ikke det. Det forteller meg at jeg ikke var så uanfektet og uten mål med utspørringen av informantene mine som jeg trodde, jeg trodde jeg arbeidet etter en agenda hvor jeg ønsket at jeg ikke skulle påvirke informantene i

særlig stor grad, men ser i ettertid at jeg i intervjusituasjonen selv var styrt, ubevisst, av mål og intensjoner om hva jeg ønsket å finne i informantuttalelsene, og at jeg allerede da hadde begynt å lete etter mening i det de fortalte meg.

I forkant av intervjuene bekymret jeg meg i noe grad over akkurat det som Briggs kritiserer intervjumetoden for. Jeg var redd for å legge for mange føringer på intervjusituasjonen, slik at informantene ikke ville fortelle meg sin mening, men fortalte meg det de trodde jeg ville høre. Jeg synes det er viktig å poengtere her at det sitter jeg ikke igjen med inntrykk av i dag. For eksempel sa en av informantene rett ut at hun trodde ikke hun var riktig person å snakke med om Norges dokumentariv, fordi hun i utgangspunktet ikke var interessert i å være med, men hadde fått i oppgave å skrive nominasjonen. Hun stilte seg tvilende til hvorvidt hennes utsagn kunne være interessante, i og med at hun selv ikke gikk inn i prosjektet av egeninteresse, men fikk det ”pålagt” fra oven. Det velger jeg å tolke som ytringer basert på en personlig mening, hvor denne ambivalensen som hun gav uttrykk for, kan sies å validere antagelsen om personlig mening, ikke som en tilslutning til en eventuell konsensus. Dette utsagnet kunne jo ha blitt tolket som kontroversielt. Samtidig er ikke dette noe jeg kan vite. Det eneste jeg kan gjøre, er å stole på at mine informanter har gitt meg sannferdige utsagn.

Rammen rundt intervjuene

I utgangspunktet satte jeg 30 minutter som ramme for samtale, men det viste seg at hver samtale, men noen unntak, varte opp i mot 60 minutter. I alle intervjuene satt jeg sammen med en og en informant, bortsett fra ett, hvor jeg snakket med to informanter på samme tid. Dette viste seg å være det mest effektive intervjuet jeg hadde, med tanke på informasjonsmengde. Det tror jeg for eksempel kunne være fordi deres mange likheter i deres egen erfaringsbakgrunn fra Riksarkivet gjorde det lettere for dem å uttrykke det de mente ved at de enten bekreftet hverandres utsagn, supplerte hverandres uttalelser med egne tanker, eller kunne stille seg uenig eller fortelle om erfaringer og opplevelser som var enten like eller forskjellige fra hverandre. Samtidig er det også rimelig å anta at de begge lot seg påvirke av den andres meninger. Generelt fungerte samtale slik at jeg stilte en rekke spørsmål som informantene svarte på; en klassisk intervjusituasjon. Noen av informantene stilte meg spørsmål tilbake som gikk på oppgaven og tema jeg hadde valgt, hva jeg

hadde tenkt å skrive om osv. Hvorfor de stilte disse spørsmålene, tenker jeg at kan komme av tre mulige årsaker. Den ene er at de spurte av ren høflighet, og den andre årsaken kan være at det ikke kom klart frem hva slags problemstilling jeg arbeidet etter, av skrivet jeg sendte til informantene i forkant. Det er selvfølgelig en tredje mulighet for at de også bare var nysgjerrige på oppgaven min.

”Har du vært ute i noe feltarbeid, da?”

Dette spørsmålet stilte seminarlederen meg da masterkullet var samlet til skriveseminar etter at perioden med feltarbeid var over. Inntil da hadde jeg slitt med å finne ut hvordan jeg skulle gjøre antropologi av de data jeg hadde samlet. I forkant ble vi bedt om å ta med et bilde som skulle illustrere feltarbeidet vårt, og da ble jeg for første gang gjort oppmerksom på at mitt feltarbeid var helt uten bilder.

Hva skulle jeg egentlig ha tatt bilde av, var spørsmålet jeg så stilte meg selv. Meg selv utenfor inngangen til Riksarkivet? Inne i foajeen? I kantina? Inne på grupperommet? Å fotografere noe, med meg selv eller noe annet som motiv, var aldri i noen situasjon relevant. Valget mitt falt til slutt på en screenshot, skjermdump på norsk, altså et bilde tatt ved hjelp av en innebygd funksjon på laptopen min, av det jeg hadde oppe i vinduet på nettleseren min. Som motiv valgte jeg en tilfeldig side fra arkivverkets nettsider, fra deres digitalarkiv, der man kan søke for eksempel i folketellinger fra 1864 og 1910. I Digitalarkivet ligger det også mye annet materiale i nettutstilling, fritt tilgjengelig for den som er interessert. Jeg ville forsøke og illustrere min egen oppfatning av hva jeg hadde drevet med dette halve året, og nøkkelord i denne sammenheng, er digitalisering og teknologi. Jeg tenkte ikke over det da, men skjermdumpen ble for meg i ettertid stående som et symbol for den teknologisk moderne tid, og for museum og arkivs omdreining til fokus på digitalisering av dokumenter som kilder, og generelt hvordan kilder gjøres tilgjengelig ved hjelp av digitaliseringsteknologi, slik at man ikke trenger å oppsøke de fysiske dokumentene i et bibliotek, men kan nå dem via en datamaskin.

Digitalisering av skriftlige kilder kan sies å være en del av en større demokratiseringsprosess som prosjekter som Norges dokumentarv kan sies å ha kommet i kjølvann av, for eksempel ett prinsippene som kulturarvprosjektene til UNESCO er tuftet på; at kulturarven skal være tilgjengelig for alle. Datamaskinen

har vært mitt fremste verktøy i arbeidet med innhenting av skriftlige kilder, og i tillegg til å korrespondere med nøkkelpersoner, anvendte jeg for eksempel søkeplattformer som JStore for å finne fram til vitenskapelige artikler om kulturarv. Ved å logge meg inn med mitt brukernavn og passord ved NTNU hos JStore, og samtidig bruke en VPN-tilkobling (Virtuelt Privat Nettverk) via NTNU, kunne jeg sitte hjemme i mitt eget hus titalls mil unna Trondheim og campus, og samtidig få tilgang på de samme databasene som om jeg skulle ha oppholdt meg på campus. Ved hjelp av www.bokhylla.no, som er en tjeneste levert av Nasjonalbiblioteket, hvor de har digitalisert og lagt ut bøker, aviser, filmer m.m., hadde jeg anledning til å søke opp bøker og lese dem digitalt i stedet for å låne dem på mitt lokale bibliotek, eventuelt fjernlåne fra andre bibliotek. Nettsidene til Kulturrådet og UNESCO internasjonalt og nasjonalt har jeg også brukt i stor grad. Teknologisk utvikling og informasjonsteknologi (data) har vært en av forutsetningene for at jeg har kunnet utføre masterstudiet uten å oppholde meg fysisk i Trondheim. Derfor ble dette bildet fra skjermen min, denne skjermdumpen, et symbol på det.

Jeg hadde altså sendt inn dette bildet av en nettside fra arkivverket, og etter hvert som de andres bilder fra deres feltarbeid rundt omkring i alle verdenshjørner ble vist fram og det ble forklart hvem og hva det var vi fikk se, steg min prestasjonsangst for å presentere mitt bilde; jeg hadde ikke noe skikkelig feltarbeidsbilde. Jeg hadde jo ikke tatt et eneste bilde fra hele feltarbeidet, om jeg nå så bort fra forskjellige bilder jeg la ut på sosiale medier, hvor motivet som oftest var utsikten fra vinduet i rommet jeg satt og arbeidet, eller hva jeg holdt på meg når jeg ikke satt og arbeidet med oppgaverelatert materiale.

Så ble det min tur, og det første seminarleder spurte om, var som følger: ”Har du vært ute i noe feltarbeid, du da?” Først skjønte jeg ikke hva han mente. Så slo det ned i meg: Nei. Det hadde jeg ikke. Jeg hadde faktisk ikke vært ute i noe feltarbeid, i alle fall ikke et feltarbeid i tradisjonell sosialantropologisk forstand, jeg hadde ikke oppholdt meg i et gitt samfunn over noen lengre perioder. På den andre siden vil jeg her vektlegge at jeg til tross for dette, bor i Norge og har gjort det hele mitt liv. Det innbyr til en kunnskap som antropologen ikke tilegner seg i samme grad ved tradisjonelle feltarbeid i andre samfunn i sitt eget, og denne kunnskapen går jo i stor grad ut på at jeg har stor kjennskap til den overordnede kulturen som mitt

prosjekt inngår i.

Betød dette at min oppgave ville være mindre antropologisk av den grunn? Nei, det betød det ikke. Det jeg skulle foreta, var en sosialantropologisk analyse av kulturarvbegrepet i lys av Norges dokumentarv og en andre studier av kulturarv som fenomen.

Det tradisjonelle feltarbeidet vs. multisituerte feltarbeid

Forrige avsnitt får stå som en representasjon av hva jeg følte på daværende tidspunkt. I retrospekt, velger jeg likevel å kalle tidsperioden hvor jeg samlet inn data, for et feltarbeid. Jeg vil bruke samme begrep som Marit Melhuus anvender om sitt forskningsarbeid omkring infertilitet og ufrivillig barnløshet, som hun selv karakteriserer som et *multisituert feltarbeid* (Melhuus 2012, min oversettelse). Melhuus' feltarbeid strakk seg over en periode på 10 år, hvor hun har deltatt i mange kurs, seminarer og konferanser, og hun har for eksempel snakket med pasienter, leger og nemder, og hun har fulgt med på medias omtale av tema, og hun har fulgt høringer og debatter på nasjonalt plan. I stedet for å oppholde seg på ett sted over tid, som jo er en av kjennetegnene ved tradisjonelle feltarbeid, så har hun oppholdt seg mange steder over lang tid. Melhuus anser dette som en styrke, fordi hun i kraft av det lange tidsspennet, har fått følge en prosess over tid.

Multisituerte feltarbeid utarter seg annerledes enn tradisjonelle feltarbeid. Melhuus skriver at hun i dette feltarbeidet møtte forskjellige personer i ulike sosiale settinger som ikke kunne sammenlignes, og intervjuobjektene hadde en ting til felles; barnløshet. Det var med andre ord begrensede og spesifikke forhold for relasjonen mellom antropolog og informant. Også relasjonene mellom informantene er annerledes i tradisjonelle og multisituerte feltarbeid; i tradisjonelle feltarbeid, kan det eksistere et mer gjeldende sosialt aspekt ved relasjonene som informantene kan ha til hverandre, enten i kraft av at de er i slekt, er venner, naboer, arbeidskolleger, eller de bare vet om hverandre. I Melhuus sitt multisituerte feltarbeid, kjente ikke informantene nødvendigvis hverandre, barnløshet var det som brakte disse personene sammen i møter og andre relaterte samlinger, men det er jo naturlig å til å gå ut fra at noen av hennes informanter kanskje ble kjent med hverandre i kraft av at de var engasjert i ufrivillig barnløshet som politisk sak.

For min egen del, så er det mange av faktorene som Melhuus lister opp i sine metodiske betraktninger over feltarbeidet, som også kan sies å gjelde for mitt eget feltarbeid. Jeg har også arbeidet multisituert i felten.

Melhuus skriver at hennes tilstedeværelse under sitt multisituerte feltarbeid, var legitimert av hennes status som forsker, ikke bare hos informantene, men også av politikere, eksperter og andre hun snakket med. Min tilstedeværelse var legitimert med av jeg var masterstudent. På lik linje som meg selv, deltok Melhuus heller ikke i informantenes dagligliv. Derfor kunne hun for eksempel ikke spore noen mening av barnløsheten til andre situasjoner i livet deres, siden hun ikke omgikk dem sosialt. Fra mitt eget feltarbeid, sitter jeg igjen med noen av de samme erfaringene som Melhuus sikter til. I kraft av å være student, har jeg fått tilgang til relevant informasjon fra enkeltpersoner, uten å etablere en sosial relasjon med dem på forhånd. Kommunikasjonen har foregått gjennom mail, telefon eller møter som har vært avtalt på forhånd. Jeg har ikke oppholdt meg i samme miljø over en lengre tidsperiode, og jeg har møtt mange forskjellige personer og vært på forskjellige steder rundt omkring i landet, men det personene og stedene har til felles, er at de 1) har direkte tilknytning til kulturarvsfeltet, og / eller 2) har deltatt i Norges dokumentarv. Jeg har heller ikke tilbragt tid sammen med mine informanter i deres dagligliv, slik at jeg har ikke kunnet spre noen mening av deres yrkesmessige og faglige engasjement i andre situasjoner enn direkte i intervju situasjonen.

Mitt feltarbeid strekker seg over en tidsperiode på 1 år. Om jeg skal stadfeste noen begynnelse og slutt for, vil jeg si at feltarbeidet begynte med oppstartskonferansen 31. Mars 2011 hos Riksarkivet, og ble avsluttet med intervjuene av informanter hos Riksarkivet 19. og 20. april 2012.

Styrker og svakheter ved ikke å ha utført et klassisk feltarbeid

Det jeg anser for den største svakheten ved det innsamlede materialet, er at jeg informasjonsmengden muligens ikke er bred nok, og da er jeg tilbake på en potensiell problematikk som kan ligge i at jeg som nevnt ikke har hatt det tradisjonelle feltarbeidet hvor man oppholder seg i en sosial arena over tid. Kanskje ville jeg vært i stand til å gå inn i dypere meningslag ved hjelp av informasjon jeg

kanskje hadde fått tilgang til gjennom deltakende observasjon. Jeg legger her stor vekt på bruken av ordet kanskje, fordi det er vanskelig å si noe om hvordan det eventuelt kunne ha blitt. Den sosiale faktoren, eller den uteblivende sosiale faktoren, kan ha hatt noe å si for hva slags informasjon informantene delte med meg i intervjusituasjonen. Jeg ikke har vært tilstede i sosiale situasjoner hvor prosjektet kunne blitt diskutert, jeg har heller ikke vært tilstede i de seksjonsmøtene hvor forslag ble fremmet, slik at jeg kunne få et innblikk i den delen av prosessen. I følge informantene, bar denne innledende delen av nominasjonsprosessen likevel preg av at man var enige om hvilke dokumenter som passet inn i Norges dokumentarv, og en av informantene begrunnet dette med at de kjenner dokumentene godt, det var ikke vanskelig å finne aktuelle kandidater. Det kan kanskje gi et hint om innfallsmetoden til Norges dokumentarv, følger en strategi for forvaltning av kulturarv som er overordnet kulturarvsfeltet generelt.

Et annet aspekt ved at jeg ikke har anvendt deltagende observasjon, er at jeg har heller ikke opplevd å danne relasjoner på et mer personlig plan som kunne invitert til å diskutere prosjektet og organiseringen rundt hvor både verbale og ikke-verbale uttrykk kunne fortalt meg noe mer enn det som kom fram i intervjusituasjonen.

Jeg fikk likevel informasjon om mye som angikk Norges dokumentarv og nominasjonsprosessen. For eksempel snakket flere av medarbeiderinformantene en del om det rent praktiske ved prosessen; hvem som foreslo bidrag (som oftest ble det ikke nevnt navn, selv om noen informanter refererte til hva de personlig hadde foreslått, eventuelt ikke foreslått, eller det ble referert til seksjonene), hvem de meldte forslagene til, hvem som tok en beslutning om hvilke nominasjoner som skulle skrives og hvem som skrev dem, om de samarbeidet og eventuelt på hvilken måte osv. Det jeg fikk innsikt i ved å intervju medarbeiderne, var prosessen før og etter beslutningen om hvilke dokumenter som skulle nomineres ble tatt. Prosessen før kan beskrives som en innledende runde hvor medarbeiderne sendte inn sine forslag til aktuelle dokumenter, og prosessen etter bestod av søknadsskriving. Nominasjonsprosessen slik den er i mitt fokus kan slik sett deles inn i tre deler; 1: Introduksjon og forslag (alle medarbeidere), 2: Beslutning (avdelingsledere og Riksantikvaren) og 2: Produksjon av søknad (medarbeidere utvalgt av ledelsen).

Den delen som i følge Ødegaard er dårlig dokumentert, er del nummer 2, hvorfor Riksarkivet endte opp med de 14 bidragene som det ble utarbeidet nominasjoner på, og hvorfor de andre forslagene ble utelatt. I denne delen av nominasjonsprosessen, var det riksarkivaren og avdelingslederne som møttes og tok den endelige beslutningen om hva som skulle nomineres, og i følge Ødegaard tolket Riksarkivet Norges dokumentarv som en liste over monumenter - lett identifiserbare ting som folk kunne kjennes ved og forbinde noe med. Riksarkivet er landets største depot hvor 1000 års historie, både statlig og privat blir lagret (Ødegaard april 2012). Den kronologiske spennvidden strekker seg i hovedsak fra tidlig middelalder ved ca. år 800 etter vanlig tidsregning og fram til 1800 (Tor Weidling april 2012). Riksarkivet ønsket derfor at nominasjonene som de sendte inn, skulle vise et representativt utvalg hvor de ønsket å dekke opp mest mulig av næringsgrenser, organisasjonsliv, privatsfære, politiske prosesser med mer. Dette gjenspeiler seg i organisasjonsstrukturen ved Riksarkivet, hvor man har en sektor på private dokumenter, en på eldre, på specialsamlinger osv. I tillegg ønsket Riksarkivet å nominere eget materiale for å vise hva slags dokumenter RA har lagret i depotet sitt.

En av informantene viste også til lignende begrunnelser for hvorfor de endte opp med sine forslag fra hans seksjon. En av grunnen var for eksempel at de ønsket å vise fram hva slags materiale RA hadde og at dette materialet var spennende. I tillegg ville de vise at RA arbeider godt rent arkivfaglig, ved å la det fremkomme av nominasjonen at arkivforholdene var gode og etter forskriftene.

I forkant av intervjuene, sendte jeg et informasjonsskriv til Ødegaard som han distribuerte videre til informantene. Der skrev jeg at jeg var interessert i å vite noe om arbeidsprosessen i prosjektet. Jeg skrev også at jeg ønsket å vite noe om hvordan prosjektet var blitt diskutert og omtalt, og det ble det ikke fortalt noe om annet enn den enkeltes opplevelser i forbindelse med det. Det tror jeg kan ha noe med hvordan arbeidet ble lagt opp; utformingen av nominasjonssøknaden ble integrert som en del av det daglige arbeidet til aktørene. Dette er fordi formidling er en vesentlig del av informantenes praktiske gjøremål, for noen mer enn andre; dokumenter og arkivsamlinger skal gjøres forståelig og tilgjengelig for allmennheten via utstillinger på internett og hos Riksarkivet. En av informantene fortalte om et internt prosjekt hun hadde vært med på, som gikk på å skrive om et

kjent dokument og presentere det hver måned i et magasin, og om hvordan disse tekstene også ble brukt som en del av forarbeidet og tillagingen av utstillinger, både på internett og i Riksarkivets lokaler. En annen informant fortalte for eksempel at man i et slikt prosjekt [Norges dokumentarv] kunne lure på om "er det frivillig eller er jobb?" mens en annen tenkte "Jaja, jeg får ta på meg dette oppdraget." Det var vedtatt at man skulle delta i Norges dokumentarv, men grad av engasjement og deltakelse var opp til medarbeiderne. Til syvende og sist ble skrivejobben til nominasjonene delt ut blant medarbeiderne, tilsynelatende uten hensyn til personlig engasjement.

En annen ting jeg anser for å muligens være en svakhet, er at jeg i informasjonsskrivet informantene fikk tilsendt, i tillegg til at jeg skrev litt om meg selv, hvorfor jeg hadde valgt Riksarkivet, hvilke problemstillinger jeg jobbet ut fra, hva jeg ønsket å undersøke i feltarbeidets forløp, også skrev hva jeg eksempelvis ønsket å snakke med dem om. Jeg listet opp fire punkter som eksempler på hva som kunne være relevante samtaleemner for å sette i gang en liten tankeprosess hos informantene:

- Meningsutveksling underveis og etter avsluttet nominasjonsarbeid.
- Hvordan man har jobbet opp mot UNESCOs kriterier og tanker omkring dette.
- Hva man har ønsket å formidle via nominasjonene.
- Hva slags forståelse av kulturarvbegrepet man har jobbet ut fra.

På samme tid som jeg ikke ville styre hva slags informasjon informantene gav meg, ville jeg heller ikke at de skulle møte helt blanke på hva jeg ønsket å snakke om. Med dette mener jeg at jeg ønsket at informantene skulle snakke "fritt" og ut fra assosiasjon. I ettertid virker dette som et paradoks, i og med at jeg som intervjuer hadde som rolle å gi informantene direkte pekepinn på hva jeg ville vite noe om. Jeg tror at jeg var redd for å gå i fella hvor jeg presset mine egne forventninger om hva informantene skulle si eller mene, slik som Briggs (1986) viser til. Derfor kom jeg fram til disse fire punktene som jeg følte at var åpne formuleringer som samtidig konkretiserte det jeg ville vite noe om. Samtidig ser jeg også på det som en styrke

ved feltarbeidet, fordi jeg ved å gå inn i intervjusituasjonen uten strenge rammer med så mange spørsmål, på den måten kanskje tvang informantene til å orientere seg omkring meningsinnholdet i det vi snakket om, fordi det ofte var opp til informanten selv. Ett av intervjuene skilte seg likevel ut ved at det varte mye kortere tid enn de andre. Svarene som informanten gav, var svært korte og konsise. Akkurat dette intervjuet ble ikke spilt inn på opptak fordi teknologien ikke samarbeidet den dagen, og det jeg har fra intervjuet, er notater, hvor deler av dem er direkte sitater fra det informanten fortalte. Kanskje var det forstyrrende for informanten at jeg satt og noterte mens vedkommende snakket, eller kanskje fantes det rett og slett ikke noe mer å si om det.

Kan man gjøre bruk av tekstanalyse for å belyse kulturelle mønstre?

Jeg vil med dette gå over til å undersøke om dokumenter som et supplement til andre metoder, som tradisjonelle feltarbeid og intervjuer kan være verdifulle kilder til å forske på kultur og samfunn. Den skrevne tekst er i dag et sentralt formidlingsverktøy og vi finner den overalt; tekst brukes til å formidle informasjon til oss, om det så er en varedeklarasjon på en sjampoflaske eller om det er en dokumentasjon av historiske hendelser. Tekst kan derfor tolkes som et sentralt kulturelt uttrykk.

Om man for eksempel ser på Clifford Geertz' analysemodell, så sier han enkelt forklart, at man kan lese en kultur slik som man leser og analyserer en tekst: "Doing ethnography is like trying to read [...] manuscript [...]" (Geertz 1973:10). Ved å se på hva som fortelles og hvordan, hva som er narrativet, selve historien som fortelles, hva som er masternarrativ, hovedfortellingen, hva er fiksjon og hva er sannhet, kan man få tilgang til informasjon om hva samfunnet man studerer, ønsker å formidle.

Er det så enkelt? Marit Melhuus mener at det ikke er nok å kun anvende tradisjonell tekstanalyse som del av et antropologisk studie; man kan ikke bare se på hvordan teksten er representert, men også hva teksten representerer i den konteksten den brukes (Melhuus 1994, 65-66). I følge henne møter antropologen på en rekke problemer i møtet med tekster i samfunn med lange litterære tradisjoner, og disse problemene går i stor grad ut på representativitet; hva er det som leses, hvorfor leses

det (er det populær form for litteratur i tiden, er forfatteren en autoritet på området osv), hva er det som skrives, er det sakrale eller sekulære tekster det dreier seg om? Disse aspektene gjør seg relevante når det er snakk om å analysere en tekst, spesielt med tanke på hvilke kulturelle problemstillinger det er man jobber ut fra.

Min tekst i denne avhandlingen, er noen utvalgte nominasjoner fra Riksarkivet til Norges dokumentarv. Det kulturelle produktet er Norges dokumentarv, som i seg selv er en liste over kulturelle dokumenter som i seg selv kan sies å formidle noe om hva kulturarvinstitusjonene i Norge ønsker å fortelle om det arkivale materialet de sitter på. Hvorfor disse dokumentene fortjener en plass på dokumentarvlista, i følge institusjonene, kan man finne i nominasjonene, og jeg mener at disse argumentene kan tolkes som uttrykk for verdier omkring kulturarv og uttrykk for viktige narrativer i en norsk nasjonal setting.

Melhuus legger også vekt på språket som en viktig faktor, fordi man ved å analysere språket kan finne det universale moralsystemet som presenteres ved hjelp av teksten, for så å relatere det til det ordinære språket, det vi kan kalle for hverdagspråk (ibid, 71). Jeg skal ikke gjøre noen analyse av selve språket i de utvalgte nominasjonene, men jeg vil se på bruken av symboler i noen av dem, symboler som kan sies å tilhøre et meningssystem som uttrykker en norsk nasjonal identitet. Dette gjør jeg i kapittel 3, hvor jeg tar utgangspunkt i nominasjonene til Adresser og fullmakter fra 1814 og Godkjenningen av det norske flagget 13. Juli 1821, og ser på hvordan stedet og flaggets symbolske forankring trekkes fram som argumenter for en plass i Norges dokumentarv.

Semiotikk

Semiotikk er læren om hvordan man kommuniserer mening ved hjelp av tegn. Et tegn er noe som står i stedet for noe annet, og som forutsetter en viss sort forhåndskunnskap hos aktørene for at mening skal gjøres forstått. Det er et verktøy man kan bruke til å undersøke "korleis meining blir etablert og kommunisert (...)," men også til "å analysere retorikk med sikte på å avdekkje grunnleggjande verdiar og orienteringar (...)" (Bjørøge og Heradstveit 1992:15-16).

Tegn og symboler i kommunikasjon

For å forstå hvordan en diskurs kan formes over tid, kan man se på hvordan tegn og symboler man kommuniserer med blir til i tegndannelse, og hvordan tegn inngår som en naturlig del av sosiale prosesser. Vi kommuniserer i stor grad ved hjelp av symboler, ved hjelp av symboler er vi i stand til å selv forstå hva andre mennesker formidler til oss, og å gjøre forstått det vi forsøker å formidle til andre.

En av måtene vi anvender symboler på i kommunikasjonen, er når vi i dagligtale anvender metaforer; vi snakker i bilder. Enkelte ting er "ikke til å feie under en stol," og i noen saker er man nødt til "å skille klinten fra hveten." Dette er hva som kalles metonymier; når uttrykk fra et felt overføres til en annet. Disse uttrykkene beskriver noe som har likhet med det de beskriver, men hvor metaforikilden tilhører et annet område eller felt, og er med på å gi beskrivelsen av noe annet, et innhold som vi kan relatere til (Berkaak og Frønes 2005:38).

Berkaak og Frønes (2005) skriver at:

"For å tolke den sosiale betydningen av et utsagn i samfunnsvitenskapelig sammenheng, må man altså først fastslå den denotative meningen, og i tillegg avklare konnotasjonene som gjør at virkningene av et utsagn som denotativt sett skulle være noen lunde like, variere fra kultur til kultur."

Jeg vil nå gå over til avklare hva som ligger i begrepene denotasjon og konnotasjon.

Denotasjon og konnotasjon

En denotasjon er den leksikalske betydningen av et ord, den forklaringen du finner om du slår ordet opp i en ordbok. Man kan si at det hersker en kollektiv oppfatning om hva dette ordet betyr og hva det er ment å beskrive, en konvensjonell oppfatning. Den offentlige denotative meningen er summen av individenes felles referanser til et fenomen. Disse referansene kalles konnotasjoner.

En konnotasjon består av hvordan det som beskrives, sammen med tegnet man bruker, oppleves og erfares av den enkelte, og hva slags meningsinnhold hvert individ tillegger fenomenet på det personlige plan. Berkaak og Frønes skriver at

konnotasjonene styrer enkeltmenneskets forventninger til fenomener, vi har opplevd noe i forbindelse med noe før, og overfører dette til fremtidig opplevelser av samme art. Når vi så møter på noe nytt eller noe som ligner, anvender vi samme logikk for å klassifisere og plassere det nye. Slik sett er konnotasjonene mer foranderlige enn denotasjoner, allmenne oppfatninger av noe. Om det skjer en endring i virkelighet, vil konnotasjonene hos den enkelte omkring et fenomen, også endre seg, og dette vil komme til uttrykk i språket, ved at denotasjonen, den konvensjonsbundne oppfatningen, vil endre seg, og det vil igjen endre sosial praksis. Man kan derfor si at sosial praksis og språk vekselvirker med hverandre, ved at endring i samfunnet senere etablerer seg som en del av språket og måten vi kommuniserer på.

Dette er en prosess som forløper "relativt langsomt." Tegnene blir en del av et kulturelt mønster som eksisterer både utenfor og på innsiden av individet samtidig. De internaliseres og brukes etter hvert automatisk for å beskrive trekk og likheter i andre eller nye fenomener. Dette er en form for læring som gjør at denne endringsprosessen går over tid, og det kulturelle mønsteret må tolkes av enkeltindividene som tilhører samfunnet. Dette er en form for kollektivt minne hvor fellesskapet husker ved hjelp av språket. Selv om selve hendelsen kan fjernes fra det kollektive minnet og relasjonen mellom uttrykket og selve hendelsen for mange ikke lenger er relevant, kan likevel uttrykket eller ordet eksistere som en historisk referanse i språket (ibid:38). Dette kan kalles for en type kulturell forkunnskap i kommunikasjon.

Kunnskapsregimer og maktstrukturer

Forkunnskapene som publikum tolker tekster og verk gjennom, er det som Michel Foucault tar for seg i sin teori om maktstrukturer og organisering av kunnskap. Disse forkunnskapene kan sies å ligne på det som Bourdieu kaller for habitus. Hvordan organiseres og systematiseres kunnskap, og hvordan påvirker den livet til hvert enkelt menneske i et samfunn? Ved å bedrive det Foucault kaller for «kunnskapsarkeologi,» kan man finne fram til at «våre grunnleggende begreper er preget av de historisk betingede maktforholdene i samfunnet» (Dybvig og Dybvig 2004). Foucault kaller dette for *epistémèr*, «kunnskapsregimer,» som er med på å definere diskurser ved å mulig / umuliggjøre forskjellige måter å kommunisere på. Siden kunnskapsregimene definerer diskursene, definerer de derfor også

maktstrukturene, hvor språket spiller den viktigste rollen som kontrollør av virkelighetsoppfatningene. Derfor fungerer propaganda og sensur i totalitære samfunn, fordi det skrevne ord = sannheten. Dette minner om det Melhuus kaller for ”Den skrevne tekst autoritet” (Melhuus 1994). Derfor muliggjør også de språklige maktstrukturene undertrykking, ved at ting ikke anerkjennes som et tema, men klassifiseres som et tabu; det skal ikke nevnes og forsøk på det, oversees eller slås ned på. Hva som sensureres og på hvilken måte, kan i stor grad sies å finne sted i relasjon til samtidens eget kunnskapsregime.

Kapittel 3

Kulturarvbegrepet

Jeg vil nå gjøre rede for ulike prosesser omkring kulturarvbegrepet, og vise til studier omkring kulturarv som fenomen, og vise hvordan kulturarvbegrepet kan knyttes opp mot identitet og identitetskonstruksjon på nasjonalt plan. Dette vil jeg forsøke å vise gjennom å bruke noe som Barth (1994) referer til som tre analysenivåer, hvor man ser på prosesser innbyrdes og mellom et makro- mellom- og mikronivå. Deretter går jeg over til å se på sammenheng mellom politikk og nasjonal identitet, før jeg viser hvordan kulturarvobjekter kan sies å tilhøre et nasjonalt narrativ som kan sies å komme til syne i museumsutstillinger og gjennom symbolske referanser i to nominasjoner til Norges Dokumentar. Disse nominasjonene er Godkjenningen av det norske flagget 13. juli 1821 og Adresser og fullmakter fra 1814. Til slutt sier jeg litt om hvordan objekter og tingdannelse kan sies å relatere til identitetskonstruksjon.

Kulturarv – hva er det?

Swensen og Guttormsen (2013) skriver i innledningen til antologien "Å lage kulturminner" at "Sannsynligvis finnes det et tilnærmet antall definisjoner [på kulturarv] som det fins profilerte kulturarvforskere." (ibid:11), og selv forsøker de å forstå kulturarv på dette viset:

"Kulturarv er det som skapes gjennom institusjonelle praksiser som sikter mot å beskytte, bevare og formidle historisk materiell kultur og minner. [...] Men kulturarv er et demokratisk anliggende som også handler om politikk og den allsidige bruken av fortiden i offentlige rom som alle borgere har tilgang til." (Aronsson 2006 i Swensen og Guttormsen 2013).

Viktige stikkord her er demokrati, bruk, offentlighet, tilgjengelighet. Disse stikkordene kan sorteres inn under to samlebegreper; sfærer og handling. Demokrati og offentlighet, eller offentlige rom, er begreper som kan sies å peke på et slags abstrakt rom for handling og samhandling mennesker i mellom, hvor bestemte regler for samhandling legger føring for kommunikasjon mellom mennesker. Bruk,

tilgjengelighet og skapelse er stikkord som viser til handling; når kulturarven brukes, så betyr det implisitt at det er noen som bruker den, fordi den er tilgjengelig, man må utføre visse handlinger som gjør at man kan gjøre bruk av kulturarven, og på den måten skaper man noe, et handlingsrom, en mening, osv. Smith og Waterton (2009) sier at kulturarv i størst grad dreier seg om kommunikasjon i form av forhandling av verdier, og at disse forhandlingene kan ofte dreie seg om ting.

Inger Haugen omtaler Kulturarv som ” alle de *ting, tradisjoner og institusjoner* som ved omsorgsfull innsats (eller mer tilfeldig) er blitt bevart og fortsatt er blant oss som minnesmerker fra nordmenns felles fortid.” (Haugen 1986:6, min utheving). Haugen omfavner både immateriell og materiell kulturarv i sin definisjon av hva kulturarv er. Dette er det som kan sies å være kulturarv som begrep og fenomenets dualistiske vesen: den immaterielle kulturarven forstås som følelser, minner, verdier og meninger, hvor den materielle kulturarven kan sies å ha kommet til å forstås som en fysisk manifestasjon av den immaterielle kulturarven. Denne dualismen som kulturarvbegrepet preges av sier Swensen og Guttormsen (2013) er uintendert, og man kan si at denne dualismen får konsekvenser for hvordan kulturarv forvaltes. Swensen og Guttormsen bruker begrepet forvaltning [av kulturarv] bredt, og i begrepet legger de kulturarvstedene, aktiviteter knyttet til disse stedene og aktører innen kulturarv. På den ene siden har man lovverket som skal beskytte den materielle kulturarven og kjennskapen til lovverket blant de som jobber med kulturarv, kjennskap til sedvane osv. På den andre siden har man et skjønnsmessig aspekt når vern av kulturarv, eller kulturminner, skal vurderes

Kulturminner omtales i Kulturminnelova som ”alle spor etter menneskelig aktivitet.” Inger Haugen viser til hvor skjør og tilfeldig denne prosessen kan være; bevaring av kulturarv kan være en ”omsorgsfull handling” hvor man anerkjenner at den er i fare, og setter i gang tiltak for å bevare den. Dette kan sies å være tilfellet med Norges dokumentarv hvor drivkraften bak prosjektet er å hindre at dokumentarven ødelegges, som igjen forårsaker at deler av verdens og nasjoner kollektive hukommelse går tapt: ”Dokumentarven reflekterer vårt globale mangfold av språk, mennesker og kulturer. Den er vår felles hukommelse. Men denne hukommelsen er sårbar. Hver dag forsvinner uerstattelige deler av den for alltid.” (Informasjonsskriv om den norske dokumentarvkomitéen 2010). Andre ganger

kommer bevaringen som et resultat av tilfeldigheter.

Så kan man jo stille følgende spørsmål: i hvor stor grad omfatter Norges dokumentarv dokumenter som faktisk står i fare for å forsvinne for alltid? Hva mener man med dette? Sikter man til at minnet forsvinner på et abstrakt plan, for eksempel ved at språklige referanser til hendelser og kulturfenomener forsvinner som en følge av prosesser i samfunnet, eller sikter man til et kollektivt minne i form av fysiske objekter, og i dette tilfellet dokumenter, som fysisk blir ødelagt?

Dokumentarven som befinner seg hos Riksarkivet, ser tilsynelatende ikke ut for å stå i noen direkte fare for å forsvinne. Under punkt 8 og 9 i søknadsoppsettet til Norges dokumentarv, skal man i nominasjonen foreta en risikovurdering og en bevaringsvurdering. I nominasjonen for ”Oscarborg Festnings Vaktjournal 8.-9. April 1940,” står det skrevet for eksempel under punkt 8 at

”Protokollen blir oppbevart i Riksarkivets arkivmagasiner som har luftfuktighet og temperatur etter anbefalte normer. Luftfuktighet og temperatur blir også kontinuerlig kontrollert. Risikoen for at det skal tilstøte protokollen noe er derfor vurdert som lav.” (Nominasjon til Norges dokumentarv 2012).

Videre i punkt 9 vurderes dokumentenes stand til at de ”bør restaureres / repareres dersom protokollen skal benyttes ved omvisninger og undervisning på samme måte som i dag” og legger til at ”Seksjon for digitalisering og konservering har eksperter på papirkonservering.” På denne måten kan man si at det er dokumentenes stand i seg selv, i tillegg til og som følge av benyttelse ved utlån, som utgjør den største fare for at de skal ødelegges. En risiko for at noe skal skje med dem, er likevel vurdert som lav.

Det samme gjelder for resten av de nominerte dokumentene. Risikoen for at noe skal tilstøte dem noe, er vurdert som lav, det er bare i noen tilfeller hvor den som har skrevet søknaden, har tilføyd at dokumentene bør oppbevares på en annen måte enn da søknaden ble skrevet, for eksempel i nominasjonen av ”Adresser og Fullmakter fra 1814,” hvor det av konservator anbefales ”omemballering til bokser

og omslag som er kjemisk stabile og tilfredsstillende ISO 9706.”

Man kan si at Riksarkivet på denne måten demonstrerer at de fra et arkivfaglig perspektiv forvalter arkivet på en god måte. I følge en informant, var også det viktig å få med i argumentasjonen i nominasjonen at dokumentene han skrev om. Da jeg spurte om det var noe man ønsket å formidle om Riksarkivet som institusjon, ble det av en informant sagt at man ønsket å vise at dokumentene var ”arkivfaglig et sammenhold og ganske godt arkiv,” og at det var den delen av nominasjonen man hadde vært mest bevisst på å få fram.

Kulturarv og identitet

Videre sier Haugen at kulturarv er ”[...] uttrykksformer som nasjonen, arbeiderne og barna det gjelder, kan være stolte av og identifisere seg med.” (ibid). Kulturarven uttrykkes, den formidles av noen, til noen andre, Smith og Waterton (2009) legger vekt på akkurat dette aspektet ved aktiviteter som inngår i kulturarvkonseptet, som konservering og formidling; de er i høy grad sosiale aktiviteter, hvor mennesker møter for å legge strategier og planer, og hvor kulturarvbegrepet derfor blir gjenstand for kulturell forhandling i disse møtene. Kulturarv er derfor en prosess, hvor sosiale og kulturelle verdier identifiseres, forhandles, avkrefte eller bekrefte. Disse verdiene blir heftet til bestemte objekter, som igjen blir stående som representant og symbol for de verdiene man ønsker å formidle videre. Disse objektene kan igjen sies å bli bærere av en spesiell kunnskap, hvor man husker historien gjennom objektene og revitaliserer historien gjennom å ta frem objektene og formidle kunnskapen som ligger bakt inn i dem. Kulturarv kan derfor sies å ligge nært knyttet opp mot identitet og følelsen av denne; kulturarvobjektene blir til en manifestasjon av kulturen, og hva vi har vært, har noe å si for hvem vi er i dag, eventuelt hvem vi ikke er. På denne måten kan kulturarv sies å være både en sosial og kulturell, men også en følelsesmessig prosess.

Haugen (1986) sier nettopp det; at kulturarv er ”uttrykksformer” (for eksempel objekter eller en handling) som man kan ”være stolte av og identifisere seg med.” Stolthet er en følelse. På den andre siden har man det man skammer seg over og ikke vi identifisere seg meg, man tar avstand og tar det ikke med i historien som en selv. Smith og Waterton (2009) legger også vekt på det følelsesmessige aspektet ved

kulturarv, og hevder at det ikke hersker en god nok forståelse av koblingen mellom kulturarv, identitet og emosjoner i den offentlige definisjonen av kulturarv, selv om man ofte anerkjenner at disse tre begrepene er knyttet sammen (ibid:41). Identitet er ikke noe man har, i følge dem, det er noe man erfarer og utfører, og at man gjennom disse handlingene vedlikeholder det kollektive minnet. Ved å erfare minnene om og om igjen, forsterkes identitetsfølelsen, fordi "people ascertain feelings of connection, belonging and a sense of themselves." (ibid:49).

Dette kan sies om identitetsskaping både på nasjonalt nivå; de gjentakende handlingene som organiseres for hele befolkningen i en nasjon, er med å skape en følelse av et fellesskap, og at man deler de samme verdiene. Dette kan sies å være det som ligger i bunnen av nasjonal identitetsfølelse.

Benedict Anderson kaller dette for et forestilt fellesskap, "imagined communities" (2006). Konseptet nasjonalstaten, i følge Anderson, ble til i en tid med opplysning, og revolusjon; "frihet, likhet, brorskap!". Denne parolen kjenner man fra Den franske revolusjon, hvor det franske samfunnet gjennomgikk store omveltninger.

Ved slike omveltninger i samfunnsstruktur og maktfordelinger, kan man si at nasjonen gjennomgår en slags identitetskrise. Benedict Anderson skriver:

"All profound changes in consciousness, by their very nature, bring with them characteristic amnesias. Out of such oblivion, in specific historical circumstances, spring narratives" (Anderson 2006).

Denne prosessen finner sted hos nasjoner i endringsprosesser, hvor man blir nødt til å redefinere symbolene som skal samle fellesskapet i en nasjon. Anderson sammenligner denne prosessen med de tapte minnene fra barndommen de første leveårene; det man selv ikke husker, blir man fortalt av noen andre, og det er slik konseptet om personligheten, oppfatningen om ens egen unike identitet, oppstår hos individet. Det som man selv ikke evner å huske, må konstrueres og fortelles på nytt, og dette kan, i følge Anderson, også sies å gjelde nasjonal identitetsbygging. Man skaper narrativ, fortellinger, om nasjonen.

Barth og etnisitet: Tre analysenivåer

For å kunne si noe om dette, er det nødvendig å utrede de sosiale prosessene som foregår i og mellom staten, Riksarkivet (og kulturarvinstitusjoner generelt), og de ansatte ved kulturarvinstitusjoner, hvor mitt fokus i all hovedsak ligger på sistnevnte. Jeg vil her vise til det Fredrik Barth (1994) kaller ”Tre analytiske nivåer” som en måte å tenke omkring kulturarv. Jeg vil bare få presisere at jeg ikke skal gjennomføre noen analyse av disse sosiale prosessene, men jeg ønsker å vise til at de er der, at jeg anerkjenner dem som utslagsgivende og at de gjør seg gjeldende i måten kulturarv forvaltes som politisk tema.

Denne måten å tenke omkring kulturarv på, mener jeg er relevant fordi det etniske aspektet ved en nasjons eller en folkegruppes identitet ofte kan sies å formidles gjennom kulturarv i form av enten objekter eller tradisjoner som man eksplisitt gjør til ”sine egne” og til uttrykk for ”egen kultur.” Implisitt i en slik tankegang kan det sies at det også ligger en motsetning til dette; det som er vårt, tilhører ikke ”de andre.” Dette kan for innby til negativt ideologiske forankringer som kan resultere i konstruerte skiller mellom etniske grupper. Swensen og Guttormsen skriver at de etablerte oppfatningene om hva som er verdifullt innen kulturarvsfeltet, i dag kan tilskrives etableringen av sentrale forvaltningsinstitusjoner som følge av dannelsen av nasjonalstaten. De påstår at ulike forestilling og verditilskrivninger som følge av etableringen av disse institusjonene, flettes inn i hverandre og påvirker hva vi oppfatter som kulturminner i dag, og at disse forestillingene i dag blir ”konfrontert med et pluralistisk, globalt samfunn i rask endring, og forestillingene må kontinuerlig omformuleres og reforhandles.” (Swensen 2013). Hvem ”vi” er og hvem det er som forhandler om disse forestillingene, kan man stille spørsmål om. Det norske samfunnet kan sies å være ”multikulturelt” i en mye større grad enn før, og forhandlingen om verdier kan for eksempel sies å komme til syne i debatter som dreier seg om hvorvidt det skal være greit å gå med andre flagg enn det norske i 17. mai-tog.

Et annet aspekt jeg ønsker å si noe om, er at Barth presenterer sine tre analytiske nivå i en kontekst som handler om en helt annen virkelighet enn norsk kulturarvforvaltning. Hans kontekst dreier seg om en ”kompleks” virkelighet, der etnisitet brukes for å legitimere forskjeller mellom etniske grupper i regimer som

benytter vold og forfølgelse som strategier. Jeg mener likevel at fokuset på å analysere prosessene innad og mellom de forskjellige nivåene kan være en god innfallsvinkel. Jeg mener også denne tankegangen er oversettbar. Barth skriver:

”Diskurs og stridigheter om etnisitet involverer, foruten de etniske gruppene selv, også stater eller nasjoner som ”imagined communities” (forestilte fellesskap), samt de viktigste trossamfunnene, islam i særdeleshet; og konfrontasjonene formes av den globale internasjonale arena og diskurs. De viktigste *aktørene* er regimer og gruppene de konfronterer (organiserte etniske bevegelser, frigjøringsbevegelser etc.), samt internasjonale organisasjoner av forskjellige typer.” (Barth 1994:188).

Om man går en tid tilbake i norsk historie, vil man imidlertid kunne finne eksempler på denne typen agency overfor etniske grupper hos staten, for eksempel statens assimileringssprosjekt overfor den samiske andelen av den norske befolkningen. Samene er i dag organisert gjennom et eget anerkjent politisk organ, Sametinget, som er anerkjent av den norske stat som en kulturpolitisk aktør med ”forvaltningsansvar for egne saker,” og ” Det er et overordnet mål at samene skal ha vesentlig grad av selvråderett i spørsmål som angår dem selv” på kulturområdet (St.meld. nr 28 2007-2008).

Barth skriver at for å kunne studere og skille fra hverandre de innbyrdes forbundne kreftene som samvirker, vil han anbefale å dele inn prosessene på mikro-, mellom- og makronivå. Mikronivå kan sies å representere mellommenneskelig handling, eller ”fellesskapet,” om man vil. Mellomnivå viser til fellesskapet satt i bevegelse. Barth refererer til det som entreprenørvirksomhet. På makronivå finner man staten og statens politikk i relasjon til fellesskapet, hos Barths til etniske grupper.

På makronivå har jeg valgt å plassere staten, representert av Kulturdepartementet. Mellomnivå representerer her den sosiale interaksjonen mellom stat og kulturarvinstitusjoner, og da mener jeg for eksempel hvordan stat som en maktautoritet legger føringer i form av lover og forskrifter om hvordan kulturarvinstitusjonene skal forholde seg til kulturarvforvaltning, og hvordan kulturarvinstitusjonene igjen responderer til de gitte føringene. Mikronivå viser her

til interaksjon mellom de ansatte og ledelsen ved kulturarvinstitusjonene. I mitt feltarbeid tilsvarer dette relasjonen mellom Riksarkivet (Riksantikvaren) og de ansatte.

Dette er en måte å organisere på som gjenspeiler seg både på makro- og mikronivå, hvor den ene autoriteten svarer til en annen, som igjen svarer til en ny autoritet. Man kan snakke om et hierarki av autoriteter, hvor grupperingen av enkeltindivider innskrenkes jo høyere opp i makthierarkiet man kommer, og hvor enkeltindivider i maktposisjoner blir en symbolsk representasjon for en rekke andre individer, men som man ikke får øye på, fordi de ”viskes ut” av denne symbolske representasjonen som den ene personen er og blir ”usynlige.” For eksempel består ikke Riksarkivet kun av Riksantikvaren, og det er ikke kun statsministeren som tar alle beslutninger som angår landet, på samme måte som at det ikke er leder av Kirkerådet som bestemmer over den norske kirke i Norge. Bak disse lederposisjonene står det en rekke andre individer som har sine arbeidsoppgaver som de har fått utdelt, og i tillegg er denne måten å organisere på basert på demokratiske prinsipper. Noe som gjør disse demokratiske prinsippene mulige, er den byråkratiske organiseringen i form av lover, regler, skjema og søknadsordninger.

Barth skisserer tre nivåer, hvor staten er plassert på det øverste nivået. Staten opererer som autoritet innenfor landets grenser. I tillegg til disse tre nivåene, finnes det et fjerde nivå som innvirker på kulturarvforvaltning, hvor ulike allianser og tilslutninger av global art i noen tilfeller kan sies å ha autoritet over nasjonalt lovverk. FN er en slik organisasjon, for anledningen representert av UNESCO. Norge har ratifisert en rekke konvensjoner, som kan sies å være ”folkerettslig bindende avtaler mellom land eller internasjonale organisasjoner. De er viktige redskap i arbeidet med å sikre verdens natur- og kulturarv.” (Konvensjonar 2014). Land som ratifiserer konvensjoner, forplikter seg til å følge dem.

Kulturpolitikken som staten fører, får betydning for kulturforvaltningen.

”Ideologier artikuleres og pålegges, ikke minst ideene om nasjonalisme, som ofte umerkelig forvandler noen av identitetene som oppstår av etnisitet, til legitimeringsgrunnlag for regimer. *Kontroll og manipulasjon av offentlig*

informasjon og diskurs er en ekstremt viktig del av virksomheten til ethvert regime. (Barth 1994, min utheving).

Eksempler på hvor ideologier artikuleres, kan være i Stortingsmeldinger eller i lovverk. Jeg mener å kunne se likhetstrekk mellom prosessene som Barth identifiserer mellom staten på makronivå, fellesskapets dynamikk på mellomnivå og den mellommenneskelige interaksjonen på mikronivå når det kommer til etnisitet, og prosesser som finner sted på feltet kulturarv i interaksjonen mellom stat, kulturarvinstitusjoner og de som arbeider ved kulturarvinstitusjoner. På samme tid er det viktig å ha i minne at også innenfor disse store abstrakte størrelsene kulturarvinstitusjon og stat, er det også menneskelige aktører som arbeider etter gitte rammeverk; lover, regler, forskrifter, konvensjoner. På samme tid kan man si at også staten som en symbolsk enhet også kan regnes som én aktør, i kraft av at den fungerer som en lovgivende enhet.

Her spiller staten, etter min mening, en stor rolle, ikke bare i rollen som en symbolsk enhet som skal formidle en moralsk verdistandard, i dette tilfellet om kulturarv, men også som et maktsenter som fordeler økonomiske ressurser. Barth skriver at:

”For å integrere statsnivået i vår analyse, og samtidig bevare denne analysens dynamiske form, må vi se staten som en *aktør*, og ikke bare som et symbol eller en idé. [...] Vårt første trinn må være å registrere den faktiske politikken en stat fører overfor spesifikke etniske grupper [...]” (Barth 1994).”

Når det kommer til satsningen på kulturarvfeltet, er staten en sentral aktør, nettopp fordi den går aktivt inn i kulturarvfeltet i form av utredninger og stortingsmeldinger, og i form av økonomiske midler til ulike kulturarvinstitusjoner, og som derfor kan sies å legitimere konservering av kulturarv.

Kulturminner som kildeverdi om fortida

Kulturvern kan sies å handle om en forestilling om at kulturminner har en kildeverdi om fortida, og at det handler om identitet (Sætren 2013). En måte å få øye på

hvordan man kan si at staten som aktør ”artikulerer og pålegger ideologier” (Barth 1994), er å se på når ulike begreper aktiviseres i offentlige skriv og ved lovgivning. Begrepet identitet innen kulturminneforvaltningen ble aktivisert på slutten av 80-tallet, man finner det for eksempel i en publikasjon fra Riksantikvaren om verneverdi og utvelgelseskriterier (Bull 1987 i Sætren 2013). I 1992 kom identitetsbegrepet med i revisjonen av kulturminneloven, og ble brukt som en del av begrunnelsen for kulturminnevern:

”Kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet.” (Kulturminnelovens §1).

Kulturminneloven konstaterer at forvaltningene av kulturminner skal skje i et helhetlig perspektiv, og at dette er et nasjonalt ansvar for fremtidige generasjoners selvforståelse. Dette kan tolkes dithen at det er snakk om vår nasjonale identitet, en fortolkning som Sætren også foretar.

Et annet viktig moment i offentlig aktivisering av begreper, er en dreining som Sætren peker på at fant sted fra 1960-tallet og utover, hvor kulturminnebegrepet ble ført inn i en miljødiskurs, og hvor man gikk fra å tenke på kulturminner som monumenter til å tenke forvaltning av miljø. Begrepet ”kulturlandskap” fikk en plass i jordbrukspolitikken :

”Kulturlandskapet ble tilskrevet en verdi i seg selv, og det ble åpnet for at bønder kunne få tilskudd for å opprettholde drift på arealer som ikke var produktive ut fra moderne jordbruksøkonomisk tankegang. I 1990 ble det innført krav til bevaring av kulturlandskapet. I forskriften til den nyopprettede ordningen ”Spesielle tiltak i kulturlandskapet” (STILK), i 1992, heter det at landbrukets kulturlandskap er ”et miljøgode for

allmennheten.” (Sætren 2013).

Revisjonen i 1992 kan også sies å vise til at forståelsen av kulturminner endret seg:

”Gjennom landbrukets miljøkampanje i 1990 settes fokus på kulturlandskapet. Kampanjen formidler en forståelse av det redefinerte kulturminnebegrepet som senere innføres i Kulturminneloven, gjennom en endring i 1992: ”Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til” (§2). Denne forståelsen av kulturminner markerer et klart brudd med den tidligere monumenttankegangen, hvor et hierarkisk og normativt kulturbegrep kan sies å ha blitt erstattet av et relativt kulturbegrep.”

Endringen kan sies å vise hvordan identitet blir en del av måten å tenke omkring kulturarv og kulturminner på.

Nasjonale fortellinger i det offentlige verneapparatet

Berkaak (2009) gir en beskrivelse av hvordan nasjonale fortellinger kan sies å ”sette seg” i det offentlige verneapparatet:

”Det [moderne teknokratiet] består av institusjoner som er faglig begrunnet og juridisk integrert. Det vil si at de faglige erkjennelsene som gjøres på et historisk tidspunkt, blir formalisert i lovgivningen og dermed sementert. Når en bestemt kunnskap nedfelles i lovs form, fører det også til at etterspørselen etter nettopp denne kunnskapen øker. Dermed forpliktes også utdanningsinstitusjonene gjennom sin samfunnskontrakt til å levere denne kunnskapen. Den blir med andre ord fast pensum. Dette forsterker sementeringsprosessen ytterligere. Utdanning og lovgivning utvikles side om side med fagligheten, slik at de blir svært vanskelige å endre på. Det at faglige synspunkter føres inn i samfunnsinstitusjoner på denne måten, betyr selvsagt samtidig at de har blitt gjort til gjenstand for politiske programmer. Dermed har man ytterligere en konserverende faktor. Det er på denne måten

man kan tenke se at den nasjonale fortellingen om kultur har ”satt seg” i det offentlige verneapparatet.”

I stortingsmeldingene som omhandler kulturarv, gjøres det rede for museenes og arkivenes samfunnsoppgaver og hvilke utfordringer man ser for seg at museum og arkiv har i fremtiden. Jeg kommer ikke til å gjøre noen inngående analyse av stortingsmeldinger som omhandler kulturarv, men jeg vil ta i bruk en utredning ført i pennen av Tone Fredriksen Ydse (2007) om kunnskapsbehov og utfordringer innen museum og arkiv, hvor hun, blant annet, ser på hvordan kulturarv omtales i stortingsmeldinger, hva som anses som viktige satsningsområder, og hvor hun gjør rede for hvilke føringer for museum og arkiv som er blitt lagt ned av Kulturdepartementet i stortingsmeldingene. Jeg vil benytte utredningen hennes fordi den gir et godt overblikk på kulturarvforvaltningen hos den norske staten de siste tiårene.

Hvorfor forske på arkiv og museum?

Ydse vurderer etnografiske studier innen museum og arkiv som nødvendige ”[...] fordi de kan gi ny og verdifull kunnskap om institusjonaliserte handle- og tenkemåter som eksisterer på feltet.” (ibid:36). Denne kunnskapservervelsen vil også kunne gi innsikt i hvordan ansatte forstår kultur og kulturarv, og hvordan de ser på sin egen rolle på området. Hun sier videre at også arkivene har vært gjenstand for lite forskning og problematiserer verdisyn og forestillinger innen museums- og arkivverdenen:

” Vår kunnskap om hvordan utvalgsriterier, beskrivelse og tilgjengeliggjøring av arkiv påvirker samfunnet er også mangelfull. Den postmoderne retningens fokus på dokumentets kontekst og på arkiver som resultat av konstruksjoner og bevisste valg, kan være sentrale inspirasjonskilder til videre arkivforskning, og si oss noe om hvilke fortellinger som er fremhevet og hvilke som er marginalisert. Hvilke dokumenter har blitt bevart og sikret for fremtiden, og like viktig, hvilke er *ikke* bevart? Hvilke verdisyn og forestillinger hviler de arkivfaglige valgene på? Arkivskaperens rolle i arkiveringsprosessen kan også problematiseres.” (ibid:37).

Ydse påpeker også at det behøves mer forskning på kulturarvfeltet, og selve begrepet kulturarv i seg selv. Kulturarvfeltet fokuserer i stod grad på gjenstander, med fokus på samlingene og hva de inneholder, mens det har vært lite fokus på for eksempel forståelsen av arkiv og museums samfunnsoppdrag i en tid da forståelsen av kulturarvbegrepet er i endring, og eventuelle konsekvenser som følger av denne endringsprosessen.

Akkurat hva denne endringen består i, sier hun ikke så mye om, men hun henviser til at nyere forskning tilsier at begrepsoppfatningen er i endring. Hva hun mener med dette, kan være det Berkaak (2009) beskriver som en tendens ved kulturhistorisk formidling i samtiden, hvor målet "[...] å få fortellingen til å oppleves som fortellingen om oss selv." Berkaak kaller dette for "å finne sitt eget ansikt i familieportrettet;" vi må kunne gjenkjenne oss selv i de større fortellingene, vi må kunne identifisere oss med dem på et personlig og mellommenneskelig plan, hvor fortellingene ikke bare sier noe hva som skjedde, men også noe om det å være menneske. I motsetning til Smith og Waterton (2009), som sier at det emosjonelle aspektet ikke tas hensyn til av de profesjonelle utøverne av kulturformidling, mener Berkaak at "[...] mange i dag [innen museum og arkiv] leter etter tema for utstillingene som kan røre og bevege publikum." (Berkaak 2009). Som tidligere nevnt, legger også Swensen og Guttormsen (2013) legger vekt på forbindelsen mellom følelser og intellekt i formidlingen av kulturarv, og at forskere og formidlere av kulturarv må være bevisst på sin egen rolle som formidlere og fortellere i prosessen som foregår mellom kulturarvinstitusjonene og publikum.

Det kan jo da tenkes at man da forsøker å finne en innfallsvinkel som appellerer på det personlige, emosjonelle plan, og at det synet som Smith og Waterton (2009) fremviser om at det emosjonelle aspektet ved kulturarven ikke tas med i betraktningen, kanskje ikke kan sies å gjelde i like stor i forbindelse med kulturarvformidling i et norsk perspektiv. Berkaak (2009) skriver at formidlingen av kulturhistorie, *kulturarven*, avintellektualiseres, ved at man i større grad går bort fra tekster og pensum, slik kulturhistorien tradisjonelt sett er blitt formidlet, og mer går over til en fenomenologisk dreining, hvor man tar utgangspunkt i erfaringen. Publikum skal lære gjennom en førstehånds erfaring med objektet for å erverve seg

innsikt i gamle arbeidsprosesser og teknologier, ikke bare hvordan de fungerer, men hvordan det føles å bruke dem. Det sanselige har blitt en del av hvordan kulturarven formidles.

Dette kan sies å vise seg i kulturarvfeltet ved hvordan fortida formidles til publikum, for eksempel gjennom Kulturløypene som Anne Kathrine Larsen (2013) henviser til, hvor en sentral del av helhetsopplevelsen er å ta seg frem til ett eller flere mål langs en rute, med spise- og utsalgssteder som presenteres som tradisjonelle, og derfor autentiske. Berkaak sier at denne tendensen henger sammen med "[...] en mer allmenn erkjennelse i kulturfagene av at vår identitetsdannelse ikke bare har med å gjøre med det vi forstår, og det vi kan verbalisere, men også er forankring i stumme sanseopplevelser og emosjoner." (ibid:14). Denne sanselige opplevelsen av kulturarven, formidlet gjennom objekter, kan fungere som et alternativ til formidling gjennom språket, ved at tingen, i følge Berkaak, for "tale for seg selv." Det kan jo føre til interessante prosesser hos publikum, men Berkaak advarer mot å kun la tingene tale for seg selv, fordi tingene i seg selv kan ikke fortelle noe, det er kulturarvinstitusjonene ansvar å formidle kunnskapen om objektene, formidle konteksten. Derfor må teksten alltid følge objektene; teksten må sette objektet inn i en kontekst, som gjør objektet meningsfullt for publikum. Med dette ansvaret kan man derfor si at det medfølger makt, makten til å definere en kontekst for publikum.

Utredningen til Tone Fredriksen Ydse er fra 2007, og tar for seg behov for ny kunnskap om utfordringer innen museum og arkiv, mens sitatene fra Odd Are Berkaak er hentet fra en artikkel fra 2009, som tar for seg "Samtidshistorie og fortidsrelatering." Ydse (2007) påpeker tidlig i utredningen at bruken av begrepet kulturarv er tilnærmet kritikkfritt innen museumsfeltet, og at man for eksempel kan se dette på hvordan kulturarv omtales i bestemt form, "kulturarven," og som "den." På denne måten, skriver hun, fremstiller man kulturarven som noe homogent og lett identifiserbart, hvor oppfatningen av kulturarv som "et sosial faktum, som noe objektivt gitt, eller som "natur," kommer også til uttrykk i den offentlige kulturarvdiskursen." (ibid:13). Senere, mot slutten, skriver hun derimot at det finnes en endring i oppfattelsen av begrepet.

Endringen i oppfattelsen av begrepet kan muligens sies å kunne spores i antologien ”Å lage kulturminner” (Swensen 2013). Innledningsvis konstateres det at det er behov for debatt om verdigrunnet man bygger sin kunnskap på innen kulturarvfeltet og at man trenger forskning på hvordan kulturarv skapes. Innledningen avsluttes på følgende vis: ”Har vi vært heldige, vil antologien være med på å blåse nytt liv i debatten rundt verdiene forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer skal basere seg på i årene fremover.” (ibid:24). Ut fra et slikt utsagn, vil det være rimelig å anta at denne debatten tidligere har uteblitt.

Vi har til nå sett at kulturarv på den ene siden defineres kulturarv som en ikke-fornybar ressurs, for eksempel i Kulturminneloven, og på en annen side defineres kulturarv som verdier som hele tiden reforhandles og plasseres i nye kontekster (Larsen 2009, Smith og Waterton 2009, Swensen 2013). Disse to definisjonene kan ved første øyekast virke motstridende. Jeg vil nå gå over til å vise hvordan de kan sies å være to sider av samme sak ved å vise hvordan narrativ kan sies å være en sentral del av hvordan kulturarv framstilles, og hvordan kulturarven kan sies å referere til fortid, nåtid og fremtid på en og samme tid.

Narrativ som virkemiddel i fremstilling av kulturarv

Man kan si at forestillingen om fortiden består av en rekke narrativ. Et narrativ kan sies å utgjøre en kulturell enhet, en egen moralsk orden som består av et bestemt sett av verdier, som igjen kan sies å få følger hvordan fortiden huskes og hvordan man ønsker at den skulle ha vært, og ikke bare hvordan det faktisk forholdt seg i fortiden. Anne Katrine Brun Nordbye (2013) undersøker begrepet temporalitet som en bevegelse mellom for-, nå-, og fremtid gjennom det hun kaller for sosiokulturell narrativteori. Ifølge Nordbye er narrativer metaforer; de refererer til eksterne handlinger og hendelser, i samspill med interne forestillinger og følelser. Hun deler narrativene grovt inn i to; små narrativ, som utgjør de personlige forestillingene, og store narrative som deles av flere individer i et samfunn. Narrativteori kan da sies å ta for seg dynamikken mellom de individuelle og de store (for eksempel nasjonale) narrativene, og spesielt forbundet med museum og arkiv kan man si at det er et spesielt narrativ som ligger til grunn i arbeidet med å bevare kunnskap om fortiden. Dette narrative kan sies å være et som fremstiller kulturarv som truet og som noe det er fare for at går tapt. Nordbye skriver at:

”...moraliteten ligger til grunn for handlingene som fører til vedlikehold, bevaring og markedsføringen av disse representasjonene. Handlingene skal sørge for at de finnes for framtidige generasjoner i den formening at de ellers ville gått tapt.” (ibid)

Norbye kaller dette for en ”global nostalgi” som spesielt kommer til syne innen kulturarvvern og turisme, ved at bevaring og viderefremidling er gitt en stor økonomisk verdi, spesielt gjennom turisme, som Norby skriver at tillegges en økonomisk styrkende funksjon for stedet, slik at det kan ivaretas for ”framtidige generasjoner.” Norbye viser hvor sentral den temporale relasjonen til for-, nå- og fremtid er for budeier som driver støler i Hallingdal og Nord-Trøndelag, i måten de forholder seg til å videreføre tradisjonell stølsdrift, med tanke på at de driver stølen på et vis som de anser for å være tradisjonelt, og med tanke på planer og bekymringer for videre drift, for eksempel relatert til landbrukspolitik og eventuelle endringer i eierforhold når det gjelder for eksempel melkekvoter og eiendom, som kan ha innvirkning på stølsarbeidet. Samtidig tilpasser budeiene produktene de lager for eksempel ved å tilføre krydder som kanskje kan sies å tilhøre dagens kulturelle matkategorier eller sfærer, om man vil, og skriver også at noen ganger kan for eksempel gammelosten som produserer på de tradisjonelle stølene, marineres og smakstilsettes, uten at den mister navnet gammelost av den grunn. Den er fortsatt en gammelost, men er tilpasset smaksvaner som mer tilhører en nåtid enn i fortid. Dette eksemplet kan bidra til å illustrere hvordan narrative som inngår i tradisjonene hele tiden kan sies å inngå i en endringsprosess:

”Dynamikken i narrativ impliserer at praksiser stadig tilpasses nye situasjoner og fremdeles framstår som tradisjon. Det kan sies at tradisjoner forblir tradisjoner nettopp fordi de kan tilpasses ny praksis, teknologi, ulike økonomiske systemer og sosiale systemer inn i kjente mønstre.” (ibid).

Måten man krydrer tradisjonelle stølsprodukter for å tilpasse dem ”nåtidens ganer,” kan sies å være uttrykk for en temporal relasjon til fortid og nåtid; man bruker essensen av produktet (gammelost) og tilfører noe nytt og innovativt for å tiltrekke seg oppmerksomhet.

Identitetsforhandling

Eksempelet med den moderne versjonen av gammelosten, kan sies å representere et forhandlingsutspill om gammel og ny identitet. Identitet forhandles om i konfrontasjoner mellom det gamle og det nye (Larsen 2009). I følge Larsen er det slik at "[...] moderne identitetspolitikk adlyder samme logikk som markedsføringen" (ibid:347): "Kulturell eiendom blir noe som vi kan konstruere, velge, patentere og gjøre til gjenstand for styring eller "management."" I motsetning til en ide om at identitet er noe som kommer innenfra, er identiteten lagret i ytre tegn. Identiteten er ikke noe vi er, det er noe man har eller gjør. Egenskaper, atferd og verdensanskuelse blir til "løsøre" som vi kan hekte av og på etter behov.

Larsen setter den moderne identitetspolitikken i sammenheng med entifiseringsprosesser; eller tingdannelse. Det diffuse stiger frem som en "ting," enhet eller klasse, ved at man trekker grenser rundt et fenomen, og slik at det gir oss et begrep om det ut fra et erfaringsnivå. Larsen sier at et begrep blir til når et ord passer til å beskrive flere fenomener som ikke er helt like. Entifisering gjør at ting og fenomener blir håndgripelige, alt oversettes til noe som kan forstås, man kan putte det inn under et samlebegrep. Man kan si at disse fenomenene faller inn under samme verdisystem, og at vi som resultat av entifisering får en standard å måle verdier ut fra.

Larsen kobler dette sammen med reklame og merkevarebygging: tingen får tilført mening fra en utenforliggende faktor, tingen blir det den er ved hjelp av merkelappene som vi fester til den. Det som skjer i identitetskonstruksjonen, er at man lager seg et konsept; man setter sammen ulike egenskaper til et eget konsept. Denne formen for identitetsdannelse, er det som kjennetegner kulturarvindustrien ved at den er en instrumentalisert form for identitetsdannelse:

"Når identiteten blir instrumentalisert – vi må skaffe bygda en tydeligere identitet for å tiltrekke oss turister, vi må revitalisere vår åndetro for å ha et forhandlingsgrunnlag med staten, universitetet må profilere en identitet som synliggjør oss på markedet - blir den homogenisert innenfor en instrumentell logikk som gjør identiteten til et sekundært og derivert fenomen. Dermed

mister den realitet, samtidig som den kommer til syne som tematisert størrelse innenfor oppmerksomhets- og omdømmesøkonomien og i den forstand blir mye mer tydelig enn før.” (Larsen 2009:351)

Det som finner sted i den slags prosess, er det man kan kalle for en reklassifisering. Harald Eidheim (1971) gjorde feltarbeid i et samfunn i brytningstid for identitetsforhandling mellom personer av samisk og ikke-samisk bakgrunn. For eksempel ble joiken, som tidligere var klassifisert som synd, og dermed forbudt, i henhold til kristne verdier i forbindelse med en forsøkt assimileringssprosess av samene inn i en norsk identitetskonstruksjon, senere reklassifisert som kulturarv og sammenlignet med hardingfele, som kan sies å bli regnet for å være et instrument med stor symbolsk og nasjonal verdi for Norge og norsk identitet. Dette samsvarer med det Laurajane Smith (2004) sier om kulturarv; kulturarv er ikke objektene i seg selv, men et hierarki av meninger. Når disse meningene endrer seg, endrer også statusen for objektene seg. Man måler ting opp mot hverandre og ting får ny status fordi man trekker paralleller mot andre ting som allerede har en etablert status. Sånn sett kan man si at det finnes en balanse i det hele; tingen som eget autonomt, semantisk felt (abstrakt verdi, om man vil), blir tilført noe i form av at den bli satt på nivå med noe som er anerkjent, samtidig som at tingen mister noe, fordi den sammenlignes med noe som den er ulik på samme tid. Dette kan sies å være assimilering og artikulering av kulturell forskjell på en gang (Larsen 2009:360).

Konsekvensen dette får, er at det opprinnelige forsvinner i samme øyeblikk som det gis en ny kontekst. Sånn sett kan man si at det autentiske ikke eksisterer som noe annet enn en kulturell konstruksjon og representasjon av hvordan det var, sett med samtidens øyne. Ved å se på entifikeringssprosesser, kan man kanskje være i stand til å si noe om hvordan kulturelle klassifikasjoner oppstår. Dette forutsetter en analyse på historisk-empirisk nivå, ved at man bringer inn historisk kontekst som en del av analysen.

Bråten (2013) skriver i Norsk Antropologisk Tidsskrift nr 3-4, hvor norsk fortid er hovedtema, om hvordan noen antropologer bruker historiske forhold som empirisk kontekst i sine avhandlinger om tema som hører til i nåtid. Bråten kaller dette for ”en nyorientering i norsk antropologi hvor tidsdybden tillegges vekt” og kaller dette

for "the past of the present;" fortiden konstrueres i nåtiden. Som fenomen kan man si at dette kan særlig sies å gjelde i sammenheng med hvordan spesielt museum og arkiv formidler sitt materiale gjennom utstillinger, og spesielt i sammenheng med museum, hvor fortiden rekonstrueres som en forestilling om fortiden, ikke *fremstilling av*, som regel gjennom fysiske objekter og dertil hørende beskrivelser av gjenstand og bruken av den. Implisitt i denne måten å snakke om denne typen konstruksjoner på, kan man si at det ligger en slags iboende mening om at måten man i dag framstiller fortiden på, på sett og vis kan sies å være relativ; vi kan si noe om hvordan det *mest sannsynligvis* var, når fremstillingen kanskje kan sies å være et uttrykk for hvordan fortiden sannsynligvis var. Bråten (ibid) snakker om historiens relative betydning i denne sammenheng, som igjen henger sammen med det han kaller for en fundamental antropologisk innsikt: at folk bruker *det de har fått overlevert*.

Barth (1994) skriver at valg av nasjonale identitetssymboler er "i høy grad kontekstuell," men den er ikke tilfeldig. Videre skriver han at man i Norge påkaller en forestilling om tilknytning til sted og natur som en grunnlag for fellesskap, mens "De aller største enhetene, derimot må ofte være tilfreds med å påkalle spesifikke, historisk konstruerte metaforer og emblemer – som fedreland og flagg – for å symbolisere påstanden om en felles kulturarv og identitet." (ibid:179). Her kan man vel anta at det er nasjoner han refererer til. Norge er ikke et av de største landene, verken i geografisk eller demografisk målestokk, og det kan virke som at Barth stiller opp Norge og "de aller største enhetene" som to motsetninger, og at identitetskonstruksjonen som en følge av dette, finner sted på forskjellige måter. Det kan selvfølgelig være noe i det, men jeg vil påstå at det er konteksten som er det som forskjelliggjør de nasjonale enhetene. Prosessene som inngår i hvordan man fremkaller en forestilling om et fellesskap, kan kanskje sies å likne hverandre, uansett kulturell kontekst.

Også i Norge brukes flagg og fedreland som symbol på felles kulturarv og identitet. Jeg vil nå bruke to av Riksarkivets nominasjoner hvor flagg og sted som symbolske enheter trekkes fram som vektige argumenter for at dokumentene skal tas opp i Norges Dokumentarv. Disse dokumentene er Godkjenning av det norske flagget 13. Juli 1821 og Adresser og fullmakter til Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814.

Godkjenningen av det norske flagget 13. juli 1821

Nominasjonen for godkjenningen av flagget er skrevet av Kari Bøe, som er arkivar på Formidlingsseksjonen ved Riksarkivet. Dette er et 6-siders dokument innbundet i protokoll, nedtegnet på Stockholm Slott 13. Juli 1821 hvor en akvarell av flagget er lagt ved. Dette er ikke dokumentet fra det endelige vedtaket, men originaldokumentet fra et forslag om norsk flagg som kom fra Fredrik Meltzer, som var stortingsmann fra Bergen.

Nominasjonen kan sies å være bygget opp omkring to typer narrativ, eller kontekster, som står til hverandre. Den ene konteksten dreier seg om flagget som symbol, den andre konteksten dreier seg om tilblivelsen av flagget som et historisk narrativ. Jeg vil først si noe om den symbolske konteksten, og så gå over til å si noe om den historiske konteksten. Jeg begynner med den symbolske konteksten, fordi det i følge Bøe var den hun i begynnelsen mente var den viktigste.

Symbolisk og historisk kontekst

Nominasjonen åpner med å konstatere at: ”I moderne tid har alle nasjoner fått sitt eget flagg. De er blitt nasjonenes fremste kjennetegn” (Godkjenningen av det norske flagget 13. juli 1821). I begynnelsen så Bøe på den symbolske kraften til flagget som grunnlag nok for at dokumentet skulle kunne tas opp på dokumentarvlista:

”Jeg regnet jo med at det var en kandidat som prioriterte seg selv. [...] Jeg tenkte det at, dette er jo godkjenning av det norske flagget, [...] og da har jeg karakterisert med tanke på at flagget er det norske av det norske, er det en selvfølge at kongelig resolusjon av 13. Juli 1821 har en sentral plass på listen over nasjonale dokumenter.” (Kari Bøe april 2012)

I nominasjonen beskrives flagget som ”det mest nasjonale vi har.” Det opplyses også om at Flaggloven symbolsk nok hadde blitt vedtatt 17. mai samme år, og at dokumentet ”beskriver et viktig skritt i Norges nasjonsbygging.” Unionen med Sverige var ikke så gammel, og dette kan derfor tolkes som en maktkamp mellom Storting og Konge. Forslaget ble begrunnet med at flagget burde ha frihetens farger;

rødt, hvitt og blått. Dette kan tolkes som en referanse til den franske revolusjon som startet i 1789; det franske flagget var og er i dag rødt, hvitt og blått, og et slagord som vi kjenner fra Den franske revolusjon i dag, er frihet, likhet og brorskap. Disse idealene kan sies å stamme fra Opplysningstiden.

I tillegg til frihetens farger, burde flaggets utforming ellers være ”mest mulig tradisjonell.” Med tradisjonell er det rimelig å gå ut fra at det refereres til en religiøs forankring i korset og kristendommen.

Nominasjonen legger ned en påstand om at det er flaggets posisjon i dag som, underbygger dette dokumentets nasjonale verdi, og man kan kanskje si at det er dette som utgjør hovedargumentet i nominasjonen; flagget er fortsatt i bruk som symbol for Norge og det som er norsk, snart 200 år senere.

Norbye (2013) skriver at for at en fortelling skal være et narrativ, må den ha en moralsk orden. Bø la også stor vekt på dokumentets historiske kontekst i argumentasjonen for hvorfor dokumentet fortjente status som Norges dokumentarv. For å vise hva slags prosess Meltzers forslag inngikk i, gav hun en detaljrik beskrivelse av prosessen, det man kan si at utgjør narrativet for tilblivelsen av flagget, fra forretningsmenn i Stavanger i 1821 startet en egen kampanje for et eget norsk flagg som til slutt førte til at kongen godkjente forslaget om et eget norsk flagg. At kampanjen ble startet i Stavanger, var i følge Bø heller ikke helt tilfeldig, for jo lenger vest i landet man kom, jo mer nasjonalistiske var de. Dette var viktig å få med, slik at nominasjonen kunne vise at prosessen hadde en bredere forankring enn bare i området rundt hovedstaden. Dokumentet som inneholder forslaget til flagget, er i tillegg signert av kongen med navn, Carl Johan, og en kommentar: Gillas. Utredningen gjorde deler av nominasjonen til en kronglete tekst, i følge Bø, men det var nødvendig for å skissere prosessen rundt. Hun mente selv at argumentasjonen kanskje ikke ville vunnet fram til komiteen uten en grundig historisk redegjøring.

Adresser og fullmakter fra 1814

Beate Engelsen jobber som Rådgiver ved Publikumsavdelingen ved Riksarkivet og skrev søknaden om nominasjon til Norges dokumentarv for ”Adresser og fullmakter

fra 1814.” Dette er en samling håndskrevne dokumenter som dokumenterer valgene til Riksforsamlingen i 1814, Norges første nasjonale valg (Adresser og fullmakter fra 1814 2012).

For Engelsen var det viktig å få fram det lokale perspektivet i et prosjekt med nasjonal forankring:

”Vi kan snakke nasjonalt til tårene renner, men det er når nasjonale begivenheter får lokal forankring at folk flest kan få et forhold til dem. Det nasjonale uten det lokale blir lett litt høytravende og abstrakt. Får det lokal tilhørighet, kan det bli folkeeie.” (Bente Engelsen, april 2012).

I følge Engelsen var verdien i det lokale satt i forhold til det nasjonale noe som åpenbarte seg etter hvert som hun arbeidet med søknaden, verdier som hun før ikke hadde tenkt over. En slik verdi var nettopp hvert eneste valgs lokale forankring. Stedet der valget fant sted, sto fram med betydning. Dokumentene hun skrev nominasjonen til hadde ikke tilknytning til ett spesielt sted i Norge, valg fant sted over hele landet. På denne måten kan det sies at dokumentene knytter sammen alle disse stedene i Norge og viser én felles nasjonal prosess, dét å velge valgmenn, og deretter representanter, til riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814. Dette perspektivet trer fram når man ser dokumentene som en helhet, forstått fra vår egen tid, sier Engelsen.

Det å ”høre til” blir viktig fordi det plasserer en på det sosiale kartet, det spiller på det Trond Thuen (2003) kaller for en ”mytologisering av fortid,” som igjen bygger på en ”fundamentalistisk forestilling om en spesiell kombinasjon av etnisk og territoriell tilhørighet som bygger på ideen om en naturgitt sammenheng mellom folk og sted.” Thuen (ibid) skriver også at stedet som kulturell kategori er konstruert, og at det eksisterer som en kollektiv forestilling. Det som gjør at stedet oppleves som en kontinuitet, er at det har fått et navn. Denne symbolske betydningen av stedet ble utpekt som et unikt aspekt ved dokumentene, som en del av argumentasjonen i nominasjonen.

Utstillinger som referansepunkt for narrativ

Slik kan også utstillinger i museum og arkiv sies å bidra til å formidle nasjonal identitet, både som utstillinger i fysisk forstand og utstillinger på internett. Utstillingene blir individets referanse til kunnskap om en historisk hendelse eller nasjonenes historie gjennom det som velges ut til å representere for eksempel en spesiell hendelse eller en tidsepoke. Å utrede kriteriene som lå til grunn for valget av de bestemte objektene eller dokumentene, kan derfor gi viktig kunnskap om allerede eksisterende kunnskapsregimer, et begrep som Ydse (2007) har lånt fra sosialantropologen Kirsten Hastrup. Arkiv og museum kan derfor sies å sitte med en form for makt i kulturarvdiskursen, fordi det de formidler til publikum gjennom utstillingene, kan bli til en generell representasjon og allmennkunnskap om et kulturelt fenomen, fordi museet som en kunnskapsautoritet på området kan sies å ha makt til det. Som en siste hypotetisk konsekvens, forutsatt at en stor majoritet av befolkningen ser de samme utstillingene, kan det innlemmes som en del av det kollektive minnet, og kan derfor sies å være med på å forme nasjonal identitetsfølelse og det nasjonale narrative, om budskapet når frem til publikum.

I en masteravhandling om hvordan vikingkultur ble framstilt i en utstilling ved Smithsonian Institute, viser Johanne Gudbrandsen hvordan ulike faktorer arbeidet sammen og til slutt utgjorde et sluttresultat for hvordan utstillingen, det kulturelle produktet i denne sammenhengen, ble. Gudbrandsen så at hvordan de som utviklet utstillingen så for seg og forestilte seg de besøkende, hadde noe å si for utfallet (Gudbrandsen 2002). Det var ikke alltid slik at det intenderte budskapet nådde frem til publikum, og dette kunne ha flere årsaker:

”Exhibitions that aim to represent a piece of history and culture, as was the aim of *Vikings*, involve making a selection of vast historical sources in order to present a single story of the past. There are many alternative focuses. Which story is chosen as appropriate and useful for presentation depends on the objectives, political, economical and professional interests of the actors of agency involved, as well as who is identified as the target audience.”
(ibid).

Gudbrandsen nevner ett eksempel hvor forskjellige vikingehjelmer ble utstilt for å

gi folk en opplevelse av den stereotypiske fremstillingen av vikinger. I noen tilfeller ble dette mistolket, fordi folk ikke fikk med seg at dette var en del av utstillingen som var ironisk ment. (Gudbrandsen 2002:117).

Dette kan sies å vise noe om hvordan fortolkningsprosessen finner sted hos publikum og kanskje noe om narrativene som objektene tilhører i. Narrativene kan sies å spille en rolle i fortolkningsprosessen fordi objekter kan betraktes som kommunikasjonsmedier med flere lag med mening. Om ikke publikum har en kollektiv forståelse mellom symbol og objekt, kan noe av meningen og intensjonen med utstillingen forsvinne, fordi hver enkelt vil fortolke mening som for dem er relevant, og ignorere andre som de ikke relaterer til. Gudbrandsen skriver at hvordan denne fortolkningen finner sted, kommer an på habitus slik Bourdieu bruker begrepet. Habitus er den sosialiserte kroppen, og utgjør på denne måten kilden til rammeverket, *framework*, som individet fortolker verden rundt seg med. Hvert individ har sitt individuelle habitus, som kan sies å bestå av verdier, interesser, sosial bakgrunn, erfaringer, utdanning, kunnskap m.m. (Gudbrandsen 2002:115). Man kan si at alle erfaringer man har gjort, er med på å danne et rammeverk for fortolkning. På den måten kan man si at utstillinger kan være med på å forme individets fortolkning av et nasjonalt narrativ, gjennom objektene som stilles og hvordan de formidles.

Ting som objekt og abstrakt enhet

Når vi snakker om «ting,» er det viktig å skille mellom ting som objekt og ting som abstrakt enhet. Ordet ting kan referere til noe konkret, et fysisk objekt, eller det kan referere til en handling; ”det var en fin ting å gjøre.”

Man kan derfor si at ordet ”ting” formidler fleksibilitet og bevegelse på samme måte som ordet ”ute” hos Gullestad (1992); på samme måte som ordet ute kan brukes i forskjellige sammenhenger, kan også ordet ”ting” det. Det begge begrepene har til felles, er at de er det man kan kalle generelle kategorier; de betegner noe som kan ha ulik betydning, hvor denne betydningen er situasjonsavhengig, og begge begrepene kan både referere til noe stedfast eller konkret, eller til noe abstrakt. Det er dette flytende og bevegelige aspektet ved begrepene, som gjør dem så anvendelige.

Man kan også si at det er dette flytende og bevegelige aspektet ved begrepet kulturarv som gjør det så anvendelig i identitetsforhandling.

Ting, identitetsdannelse og tingdannelse

I følge Kopytoff er vareproduksjon både en kulturell og en kognitiv prosess (Kopytoff 1990:64). Varen eller tingen må ikke bare produseres rent materielt, som et fysisk objekt. Den må også gjøres til en kulturell markør for ”noe,” en spesiell ting. Det vil med andre ord si at de «riktige» merkelappene må festes til tingen for at det skal kunne regnes under det verdihierarkiet den er ment på tilhøre.

Slik kan man også si at det forholder seg når det gjelder kulturarvobjekter; de tilegnes en verdi i kraft av at de tilfredsstillende diverse kriterier for hva som kan regnes for kulturarv. Den samme tankegangen finner vi hos Tord Larsen, som sier at ”Tingen er det den er, ved merkelappene vi fester til den” (Larsen 2009) og trekker paralleller mellom moderne identitetspolitikk, tingdannelse (entifisering) og markedsføringslogikk, og at dette gjelder spesielt i forbindelse med det Tord Larsen kaller kulturarvindustrien. Denne industrien bruker branding og reklamebransjen som modell for identitetsdannelse, hevder han, og mener at dette bunner i en instrumentell forståelse av verdi, som noe som man tilskriver en ting, i motsetning til tidligere, hvor objekter var bærere av identitet.

Larsen sier at ”vannskillet” mellom moderne identitetspolitikk; identitet som noe tilskrevet som kommer utenfra, og tidligere; identitet som noe man har, som kommer innefra, går ved bruddet fra føydalismen som samfunnsorganisasjon, hvor vasallen ikke lenger stod i et avhengighetsforhold til lensherren, men i stedet for ble i stand til å foreta egne valg på flere livsområder, det som kalles for selvautonomi (ibid:246). Sagt på en annen måte, så frigjøres tegnet fra sin tidligere referanse, og blir satt inn i en ny kontekst. I slike konfrontasjoner mellom det gamle og det nye, forhandles de nye referansene eller aspektene ved identiteten frem gjennom forhandlingsutspill, og nye fysiske og verbale gjerder settes opp, forandrer seg og ”tydeliggjør at en begivenhet står for seg selv.” (Larsen 2009). Selve ordet begivenhet, en planlagt og konstruert hendelse, beskriver det flytende aspektet ved denne typen identitetsdannelse godt; noe som ble gitt.

Disse fysiske og verbale gjerdene som Larsen henviser til, viser oss hvor grensene går; måten vi snakker om ting, både som fysiske objekter og abstrakte enheter (hendelser, prosesser, følelser), eventuelt måten vi ikke snakker om ting på, enten det er bevisst eller ubevisst, kan fortelle noe om hva som er sosialt akseptert og ikke. Disse grensene gir orden og mening i tilværelsen, i en kontinuerlig prosess, hvor ting kategoriseres etter hvor de hører hjemme og ikke (Douglas 1997).

På denne måten kan man si at det autentiske uttrykket erstattes av stadig ny verditilskrivning, og da kan man jo stille spørsmål ved autenticitet som begrep, finnes det egentlig? Finnes det noe som er autentisk, eller er det kun snakk om kulturelle konstruksjoner?

På samme tid som en ting kan behandles som en vare i en situasjon, behandles den ikke som det i en annen situasjon; det viser at de «merkelappene» som festes ved en ting, eller de verdiene som tilknyttes en ting, er høyst situasjonelle og i stor grad tilskrevet. I noen tilfeller kan man si at et objekt tilhører et semantisk univers hvor de tilskrevde konnotasjonene er så innarbeidet og internalisert at det ikke en gang stilles spørsmål ved objektets status. Ved å se på den skiftende dynamikken i når og hvor en vare eller en ting behandles som en vare og ikke, kan man få øye på det Kopytoff kaller en «moral economy,» det jeg velger å kalle et verdihierarki som ligger «bak» tingene, og som også er med å definere dem, og gi dem status.

Kapittel 4

Jeg vil nå redegjøre for som er målsetningene for Norges dokumentarv, hvordan prosjektet er organisert og etter hvilke kriterier dokumentene som nomineres vurderes ut fra. Jeg vil også si litt om oppstartskonferansen for Norges dokumentarv. Dette er for å sette seleksjonsprosessen ved Riksarkivet inn i en kontekst. Jeg går deretter over til å strategiene i seleksjonsprosessen hos Riksarkivet i forbindelse med Norges dokumentarv. Her lar jeg informantene komme med sine betraktninger gjennom å se på tre empiriske eksempler, hvor informantene vurderer den strategiske fremgangsmåten og setter dem i perspektiv med nominasjonene de selv skrev. Etter det prøver jeg å runde det hele av med å se om det går an å konkludere med noe etter redegjøringene i dette og de foregående kapitlene.

Norges dokumentarv

Norges dokumentarv er den norske forankringen av Memory of the World Programme, som ble lansert av UNESCO i 1992 hvor målsetningen er å rette fokus mot viktigheten av arkiv, både offentlige og private. Noe av grunnlaget for dette kan sies å være at man innså at konvensjonen for vern av kultur- og naturarv fra 1972 ikke omfavnet dokumenter i god nok grad. Dokumentene som kan sies å høre til verdens dokumentarv, er dokumenter som presenterer verdier som er universale for hele menneskeheten på tvers av tid og kulturer.

Verdens dokumentarv består av verdens *dokumenterte kollektive minne*: "It charts the evolution of thought, discovery and achievement of human society." (Memory of the World : General Guidelines 2002), som man kan si at har en mer historisk forankring og som dokumenterer menneskehetens utvikling og aktiviteter i verden. Verdens dokumentarv har tre hovedmål: 1) Gjøre konservering lettere ved å tilby praktisk hjelp og rådgivning, 2) Bistå med å gjøre kulturarven tilgjengelig, og 3) Øke bevisstheten om dokumentenes eksistens og betydning. Verdens dokumentarv har et globalt perspektiv som i følge retningslinjene inkluderer alle folk og land, men det erkjennes at midlene til å ta vare på dokumentarven er ujevnt fordelt rundt omkring i verden. Noen nasjoner har ikke de tilgjengelige ressursene som trengs for å ta vare på sin dokumentarv, og for noen kommer hjelpen i siste liten, til andre kommer den for sent. Presentert slik kan man si at det UNESCO kan, i for av

verdens dokumentarv, tilby en form for nødhjelp til arkiver.

Vurderingen av hvilke dokumenter som skal tas opp i Norges dokumentarv, gjøres av den norske komiteen for verdens dokumentarv, som i perioden 2009-12 bestod av 8 medlemmer med ledende posisjoner i kraft av sine daværende stillinger ved flere store norske arkivinstitusjoner:

Arne Skivenes, Bergen Byarkiv. Leder av komiteen.

Ivar Fønnes, Riksarkivar.

Bjørn Bering, Norsk Kulturråd (tidligere ABM-utvikling).

Kristin Bakken, Nasjonalbiblioteket.

Lise Gustavson, Norsk filminstitutt.

Jenny Fjeldheim, Sametinget.

Susanne Berg-Hansen, UNESCO-kommisjonen.

Sekretariat for komitéen er Norsk Kulturråd. Komiteen velges i utgangspunktet for to år av gangen.

I forbindelse med Norges dokumentarv, arrangerte komiteen både oppstartskonferanse 31.03.2011 hvor prosjektet ble introdusert fra internasjonalt, nasjonalt og lokalt hold, og lanseringskonferanse, som ble avholdt 08.02.2012. På lanseringskonferansen ble dokumentarvlista lansert, og det ble gitt utmerkelser til de forskjellige institusjonene som hadde fått dokumenter tatt opp i Norges dokumentarv.

En måte å dra prosjektet videre, er utdelingen av Jikji Prize; en pris på 30.000\$ som gis annethvert år til individer eller institusjoner som har statuert et godt eksempel for god konservering og tilgjengeliggjøring av dokumenter. Jikji er navnet på eldste boka man kjenner til i dag, hvor inskripsjonene er printet med bevegelige metallstempeler. (UNESCO/Jikji Memory of the World Prize 2014), og som passende nok kan sies å ha blitt valgt til å stå som symbol for verdens dokumentarv. Prisen kan tolkes som en anerkjennelse for å fulgt retningslinjene til World Memory Programme, men den kan også tolkes som en underbygging av autentisitet som hovedpremiss for å få status som verdensarv.

Søknadsform

Det er utarbeidet en spesiell mal som nominasjonssøknadene skal skrives etter, og man kan si at søknaden er delt i to; en teknisk del, hvor eierskap, forfatning, autentisitet og alle slike ting avklares, og en del hvor det skal redegjøres for dokumentt etter noen faste kriterier.

Dokumenter som nomineres til Norges dokumentary, vurderes etter følgende kriterier:

Kriterium 1 – tid:

Alder i seg selv gjør ikke dokumentene betydningsfulle, men ethvert dokument er et produkt av sin tid. Noen dokumenter er av spesiell betydning for sin tid, knyttet til for eksempel kriser eller viktige sosiale eller kulturelle endringer. Et dokument kan også representere nye oppdagelser eller være «det første av sitt slag».

Kriterium 2 – sted:

Stedet hvor dokumentene er blitt skapt, er en avgjørende faktor for deres betydning. Dokumentene kan inneholde avgjørende informasjon om et sted som er viktig for Norge. Stedet kan også i seg selv ha vært viktig for hendelsene eller fenomenene som dokumentene representerer. Dokumentene kan også beskrive fysiske omgivelser, byer eller institusjoner som i dag er borte.

Kriterium 3 – mennesker:

Den sosiale og kulturelle konteksten som dokumentene er skapt i kan gjenspeile betydningsfulle aspekter ved menneskelig handling, eller politisk, sosial, industriell eller kunstnerisk utvikling. Dokumentene kan være vitnemål om viktige aspekter ved store endringer, framskritt eller tilbakeskritt. Dokumentene kan avspeile spesielle individers eller gruppers virke.

Kriterium 4 – emne og tema:

Dokumentenes tema kan representere spesielle historiske eller intellektuelle utviklinger innen natur- og samfunnsvitenskap eller humaniora, politikk, ideologi, idrett og kunst.

Kriterium 5 – form og stil:

Dokumentene kan ha en spesiell estetisk, stilistisk eller lingvistisk verdi. Dokumentene kan være hovedeksempler på en presentasjon, tradisjon eller uttrykksform eller ha et format som er i ferd med å forsvinne eller som allerede har forsvunnet.

Kriterium 6 – sosial, åndelig eller kulturell verdi

Dokumenters viktighet kan komme til uttrykk gjennom deres sosiale, kulturelle, åndelige og religiøse verdi, med spesiell betydning for spesifikke gruppers identitet og sosiale samhörighet.

Nominasjoner basert på dette kriteriet, må vise at dokumentene har en betydning for mennesker som lever i dag. Idet de personene som har framhevet dokumentene for deres kulturelle, åndelige eller religiøse verdi ikke lenger gjør det, eller ikke lenger er i live, mister dokumentene sin spesifikke åndelige betydning, og får i stedet en eventuell historisk betydning.” (Norges dokumentarv : en søkerveiledning 2014).

I tillegg vil andre faktorer tas i betraktning, som dokumentets unikhet. Dette punktet handler om hvorvidt dokumentet er det eneste i sitt slag eller om det kan sies å være den eneste representasjonen for en tidsepoke. Dokumentets integritet er også viktig, og det vil si hvilken stand dokumentet er i, om det er helt, forandret eller ødelagt. I tillegg må det gjøres rede for om dokumentet på noe vis er truet, om det står i fare for å bli ødelagt, og bevaringsplaner i forhold til dokumentets.

I tillegg er det lagt til aspekter som er tilpasset Norges dokumentarv;

Ved å legge til rette for at dokumenter kan nomineres innenfor disse kriteriene, åpner man samtidig opp for at mange forskjellige typer dokumenter kan nomineres.

Verdien av mangfold

Berkaak (2009) sier at det eksisterer en tendens i samtiden til at man støtter opp om mangfoldighet i forbindelse med museal formidling og som en del av museenes reorganisasjon. Hva slags reorganisasjon er det snakk om? Berkaak skriver at denne

reorganiseringen dreier seg om å gå i mot en formidling hvor man kan anerkjenne at det finnes andre oppfatninger av historien enn den som til nå har funnet sted i hvordan den norske historien har blitt formidlet.

Swensen og Guttormsen (2013) kaller dette for et fokus på ”de andres stemme” og at dette kom i kjølvann av at nye retninger innen forskning på kulturarvfeltet dukket opp på 1980- og 1990-tallet. Dermed er det flere stemmer som får bidra i kulturarvdiskursen og presentere alternative narrativer og fortellinger.

Kulturarv som diskurs og kulturell konstruksjon

Kulturarv som en kulturell konstruksjon er i følge Smith og Waterton (2009) også av emosjonell art. De tradisjonene og artefaktene som utgjør det vi kaller for kulturarv, er minner som må holdes ved like og aktivt tas frem gjennom objekter, ritualer, og hendelser for at det kollektive minnet skal vedlikeholdes - slik nordmenn gjør 17. mai gjennom sanger, prosesjoner og andre faste ritualer - og det er også med på å definere kulturarvdiskursens flytende vesen. Kulturarvens egentlige vesen er egentlig ikke objektene, men en diskurs: sosiale og kulturelle verdier identifiseres, forhandles, forkastes, forsikres. Ett konkret eksempel på dette, er diskusjonene som noen ganger melder seg om hvorvidt det skal være lov å gå med andre flagg enn det norske i 17. mai-tog.

Å se på kulturarv som en prosess, er en gunstig vei til å se på hvordan noe kan få status som kulturarv, og hvordan noe kan opphøre å regnes for det. Å samle, konservere, minnes; alt dette er sosiale aktiviteter, som innebærer kommunikasjon mellom mennesker, og hvor mennesker samles for å forhandle om definisjonen av begrepet kulturarv, og som igjen får noe å si for hva man velger fram og hva man velger bort. Ydse (2007) skriver at ”museene har en sentral innflytelse på hva som vurderes som bevaringsverdig i samfunnet.” Hun skriver videre at man derfor kan si at de som en følge av dette har en innvirkning på hva som skal huskes, og hva som skal glemmes. Denne formen for kommunikasjon kan sies å være et resultat av bevisst meningsutveksling, som igjen produserer mening og setter en standard. Kulturarven kan sies å bli stående som det materielle uttrykket for de kulturelle verdiene og av kulturen i seg selv: hva vi har vært, har betydning for hvem vi er nå, ikke minst hvem vi ikke er eller ikke vil være.

Slik sett kan kulturarven sies å være en trygg bekreftelse på hvem vi er, og da blir identitet ikke noe du har eller er, men noe du erfarer og utfører; det er i dette kulturarvens følelsesmessige natur kommer til uttrykk. Om det så er parader eller minnesmarkeringer eller feiringer; hver enkelt må aktivt engasjere seg i kulturarven, og for å engasjere seg, må man føle at man kan relatere til objektene, hvilket får Smith og Waterton til å konkludere med at befolkningens relasjon til kulturarv er emosjonelt fundert. Derfor mener de det er viktig å anerkjenne de emosjonelle aspektene / kvalitetene ved kulturarv fordi det tilgjengeliggjør forskere for et bredere spekter av observasjoner av prosessen rundt kulturarv. Dette har å gjøre med hvordan minnesmerker organiserer hukommelse og uttrykk for identitet (Smith og Waterton (2009)). Den emosjonelle kvaliteten ved kulturarv blir som en elefant i rommet; den gjør et stort vesen av seg og man er pinlig klar over den, og man kan si at den blir tilskrevet spirituelle og religiøse verdier. Dette er kan det tilknyttes gode og positive konnotasjoner til, igjen med referanse til slike feiringer som for eksempel det norske 17. mai, hvor man kan si at man feirer det norske fellesskapet med faste ritualer som inkluderer taler, prosesjoner og musikk. Verdiene som formidles, formidles under forestillingen om én samlet nasjon, man inkluderer alle inn under ett.

Denne dynamikken kan overføres til en globalt perspektiv. Å inkludere, betyr at man også ekskluderer. Paludan-Müller (2013) skriver at: ”En af modernitetens bærebjelker er ideen om universelle værdier som grundlag for en fælles fremtid for menneskeheden.” Dette er en tankegang som legger opp til å forene folk til tross for ”tilsynelatende” forskjeller.

Paludan-Müller er kritisk mot hvordan tendensen til forvaltningen av UNESCO og verdensarvlistene til nå har forløpt, fordi han mener at dagens forvaltning gir rom for ideologisk misbruk. Dette er i stor grad fordi landene velger å nominere steder til UNESCOs verdensarvliste som er med på å underbygge gamle forestillinger og nasjonale narrativ:

”Det er slående at mange af verdensarvsstedene netop er optaget på listen med begrundelser der er dybt forankrede i monokulturelle og nationale

narrativer. De verdensarvssteder der bryder med dette findes for en stor del udenfor Europa.”(Paludan-Müller 2013).

Verdensarvstatus er ikke bare noe man kan få av UNESCO, den kan også bli tatt vekk om ikke de nasjonale myndighetene ivaretar stedet. Paludan-Müller viser til et eksempel hvor byen Dresden i Tyskland mistet sin status som verdensarv fordi myndighetene valgte å bygge en bro som endret Dresdens profil. Profilen var en del av grunnlaget for at de i utgangspunktet fikk verdensarvstatus, men falt altså fra da de valgte å forandre på den. Dette gjelder også for verdens dokumentarv.

Paludan-Müller spør seg hvordan fremtidens utvalg av kulturminner blir med en slik forvaltning av UNESCOs verdensarvkonvensjon og verdensarvliste, som har blitt sett på som en viktig symbolsk bekreftelse på menneskehetens historisk kulturelle fellesskap (ibid). Slik som David Harvey (2001), trekker også Paludan-Müller en parallell til middelalderen, hvor objektene i datidens ”kulturarvindustri” kunne sies å presenteres gjennom relikvier. Disse ble en viktig inntektskilde for byene fordi relikviene ofte førte til at byene ble mål for pilgrimsferder. Men, der disse pilegrimsreisene kunne sies å være et uttrykk for et felles åndelig og ideologisk fundament, hvor reisen var sentral, kan dagens kulturarvindustri sies å være preget av at det er opplevelsen, og ikke reisen, som er i fokus. Dette står noe i kontrast mot kulturløypene Anne Kathrine Larsen (2013), der turen også er en sentral del av opplevelsen. Også Larsen trekker en parallell til pilegrimsreisene og finner likheter mellom disse og kulturløypene.

I følge Paludan-Müller hadde den før-moderne tidsforståelse hadde en definert begynnelse og slutt hvor mennesket står sentralt; skapelsen, syndefallet og dommedag, hvor man potensielt stod overfor frelse og evig liv. I motsetning har den moderne tidsforståelse Big Bang som sitt utgangspunkt med en udefinert slutt, hvor mennesket bare er en art på lik linje med alle andre arter, hvor mennesket søker mot stadig nye grenser. Man kan si at dette utgjør essensen i en lineær tidsforståelse. Derfor blir fortiden viktig å sammenligne mot for å se hvor langt vi er kommet i dag, i motsetning til det vi var før.

Derfor kan UNESCOs verdensarvliste sies å være en form for kolonialisme, man

kanskje si at det blir som en videreføring av europeisk kolonialisme:

”Det følger implicit at moderne og vestlige verdier har universel gyldighet og dermed udgør et naturlig ideologisk rammeværk for et kommende globalt fællesskab.” (Paludan-Müller 2013:340).

Videre sier han at det finnes to typer kulturarv: en som feirer et felles utspring fra Afrika, og en som feirer et avgrenset felleskap; nasjonalstaten. Forbindelsen mellom kulturarv og nasjonalstaten er ikke tilfeldig:

”Som sådan er forbindelsen mellem kulturarv og nationalstat ikke overraskende, eftersom kulturarv netop ble institutionaliseret af nationalstaterne i deres opbygningsfase som et ideologisk redskab for konstruktion af en fælles identitet.” (ibid:341).

Om vi ser dette opp mot staten i Barths (1994) analysemodell for å få øye på hvordan etnisitet gjøres til et grunnlag for nasjonalistisk ideologi, kan man se at kulturarv kan brukes som en strategi for å oppnå sosial mobilisering på et ideologisk begrunnet identitetsfellesskap.

Dette kan sies å være en instrumentalisert form for identitet, hvor identiteten er lagret i ytre tegn, og hvor ”Kulturell eiendom blir noe som vi kan konstruere, velge, patentere og gjøre til gjenstand for styring eller ”management” (Tord Larsen 2009). Hos Barth er det staten som står for ”management,” eller forvaltning, av den nasjonale identiteten.

Konklusjonen man kan trekke fra Paludan-Müllers kritikk mot UNESCOs verdensarvliste, kan være at verdensarvlisten blir et medium for en instrumentalisert type identitetsforvaltning som underbygger nasjonale narrativer, og at verdensarvstedene brukes til å promotere vertsnasjonenes *foretrukne* nasjonale fortellinger. Dette argumenterer han med at om man søker etter traumatisk eller negativ verdensarv, så er det vanskelig å finne steder med klar relasjon til overgrep eller forbrytelser av vertsnasjonen, eller hvor vertsnasjonen vedkjenner seg et ”medhistorisk ansvar.” Verdensarvkonvensjonens ideologiske fundament er å skulle

fremheve verdier som er felles for menneskeheten, men med dagens forvaltning gjør den akkurat det motsatte. Ved å plukke ut noen av verdensarvstedene og se på hvorvidt opptak på verdensarvlisten kunne sies å ha sin begrunnelse i et foretrukket nasjonalt narrativ, fant han dette:

”Alligevel må hovedkonklusjonen etter gjennomgang af eksemplerne ovenfor, være at verdensarvskonventionen i virkeligheden ikke fremtvinger et perspektiv der understreger verden eller det universelle. Ovenfor er anført fremtrædende verdensarvssteder som ikke formidles som illustrationer af hvad der forener mennesker på tværs af klodens grænser. I stedet instrumentaliseres verdensarven – navnlig af europæiske stater – til at fremhæve det de anser for deres særlige og enestående bidrag til verdens kultur, men tilsyneladende mindre til at fremhæve det de har modtaget, lånt og lært fra andre dele af verden. I det perspektiv bidrager vigtige verdensarvssteder til at fremme en opfattelse af at Europas nationer har givet langt mere til verden end de har modtaget.” (Paludan-Müller 2013:350).

Hans konklusjon blir derfor at det er ”de forkerte kulturminner” som står på UNESCOs verdensarvliste. Dette er vesentlig og viktig fordi Europa befinner seg på et vippepunkt; Europa balanserer i følge Paludan-Müller ”mellem yderligere integration og ny fragmentation,” og med kulturminners potensiale for ideologisk misbruk, er ikke dette likegyldig. Dette setter han i sammenheng med en framvekst av nasjonalisme innen EU i kjølvann av økonomisk og finansiell krise. Dette gir en reell fare for ”en videreføring eller styrkelse af et snævert nationalt perspektiv på kulturarv.”

Swensen og Guttormsen (2013) slutter seg på sin måte også til dette, om enn ikke i like kritisk og bekymrede ordelag:

”Den historiske dimensjonen er i hovedsak til stede gjennom måten den har formet dages forestillinger og verdisett på: At sentrale forvaltningsinstitusjoner ble etablert i kjølvannet av etableringen av nasjonalstaten har nødvendigvis nedfelt seg i veletablerte oppfatninger av hva som anses som verdifullt. I dag blir disse forestillingene konfrontert

med et pluralistisk, globalt samfunn i rask endring og forestillingene må kontinuerlig omformuleres og reforhandles.”

Swensen og Guttormsen kan sies å ikke uttale seg på et like bekymringsfullt grunnlag som Paludan-Müller, de konstaterer at tradisjonelle oppfatninger utfordres av ”et pluralistisk, globalt samfunn og endring.” Årsakene til at deres akademiske tilnærming til kulturarvbegrepet ikke er like kritisk, kan være at man i Norge ikke har merket i like stor grad så mye til den finansielle krisen som har rammet verden og de økonomiske systemene ellers. Det skal også sies at sitatet er hentet fra innledningen til Swensens antologi ”Å lage kulturminner.” Det kan jo kanskje hende at formatet på teksten ikke innbyr til å så dypt inn i empirien som Paludan-Müller gjør.

Jeg vil nå flytte fokuset fra målsetningene Norges dokumentarv og prosjekters forgreininger i kulturarvdiskursen, til å se på hvordan seleksjonsprosessen hos Riksarkivet.

Riksarkivet

Riksarkivets lokaler ligger nord for Oslo sentrum ved endestasjonen til t-banelinje 2 mot Sognsvann, på en liten høyde i skogmiljø. Området er et populært turområde, med preparerte skiløyper om vinteren og muligheter for utflukter og bading om sommeren. Inngangspartiet har en enkel og stram design, med store glassflater som gir både utsyn til og innsyn fra omgivelsene. Designet og arkivinstitusjonen står på mange måter i kontrast mot naturlandskapet utenfor; kultur mot natur.

Riksarkivet som institusjon ble opprettet 1817. Det er en del av Arkivverket, som innbefatter en rekke andre statlige arkiver rundt omkring i landet, for eksempel Statsarkivet i Bergen, Trondheim, Samisk arkiv m.fl. Riksarkivet har ansvar for bevaring av statlige dokumenter fra for eksempel departementer, direktorater og Høyesterett, men de forvalter også arkiver fra privatpersoner og private organisasjoner og bedrifter. Materialet ble først lagret på Akershus, senere flyttet en rekke ganger grunnet plassmangel og dårlige lagringsforhold, før det til slutt ble bygget nye lokaler på Kringsjø ved Sognsvann i Oslo, hvor arkivet ble plassert i

1978. Det er sprengt ut store haller i berget hvor det er opprettet lagringsdepot og magasiner, med muligheter for å utvide, ettersom arkivet vokser med ca 5000 hyllemeter per år. Det lagrede materialet har sin opprinnelse så langt som til 1000 år tilbake i tid, men det meste av det er fra etter 1814. I tillegg ligger også det mest brukt materialet digitalisert og lagt ut i Digitalarkivet, og er på den måten tilgjengelig i hele landet via internett (Riksarkivet : Ansvarsområder og arbeidsoppgåver 2012).

Riksarkivet er organisert etter et prinsipp med 5 hovedseksjoner, som igjen er delt inn i underavdelinger med spesielt ansvar for ulike områder innen arkiver. De 5 hovedseksjonene er Bevarings- og tilsynsavdelingen, Depotavdelingen, Publikumsavdelingen, Administrasjonsavdelingen og IT-avdelingen. Hver avdeling har sin avdelingsdirektør, og hver seksjon har sin seksjonsleder. Bevarings- og tilsynsavdelingen har tre seksjoner: seksjon for elektronisk arkivdanning, seksjon for bevaring og kassaksjon, og seksjon for privatarkiver. Depotavdelingen har også tre: seksjon for papirdepot og dokumentbeskrivelse, seksjon for digitalt depot, og seksjon for digitalisering og konservering. Publikumsavdelingen har fire seksjoner: seksjon for brukertjeneste, seksjon for formidling, seksjon for eldre arkiver og specialsamlinger, og seksjon for kildeutgivelse. Administrasjonsavdelingen har to: personalseksjonen og arkivseksjonen, og til slutt kommer IT-avdelingen, som ikke har noen seksjoner under seg, men som fungerer som en enhet i seg selv. Det er 5 avdelinger med henholdsvis 12 seksjoner under seg (Riksarkivet : Organisasjon 2014). Mine informanter kommer fra Publikums- og Bevarings- og tilsynsavdelingen.

Nominasjonene som ble tatt opp til Norges dokumentarv fra Riksarkivet, kan i stor grad sies å være dokumenter som blir stående som representanter for historiske hendelser i ulike tidsrom hvor samfunnsbildet var i endring, spesielt med tanke på maktforskyvninger, endring av styremåte osv. Riksarkivet nominerte 14 dokumenter, hvorav 12 av disse ble tatt opp på lista over Norges dokumentarv, og er per i dag den institusjonen med flest dokumenter inne på lista. Disse dokumentene er:

Olav Engelbrektssons arkiv 1277 – 1537
Dronning Margretes valgbrev 1388
Nils Trosners dagbok 1710 - 1714
Utvalg fra grensearkiv ca 1750
Weyses modellbok 1763
Folketellingen 1801
Adresser og fullmakter til Riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814
Konstitusjonskomiteens første grunnlovsutkast i 1814
Godkjennelsen av det norske flagget 13. juli 1821
Venstres stiftelsesprotokoll 1884 - 1909
Vaktjournalen fra Oscarsborg 9. april 1940
"Kongens Nei" 10. april 1940

Dokumentene som ikke ble tatt opp i Norges dokumentarv, er Fragmentssamlingen og Barnetegninger ved Kong Olavs død 1991¹

Bredden i utvalg av dokumenter som ble tatt opp i Norges Dokumentarv, varierer både i henhold til år og tidsperiode, og hva slags type dokument disse er. Rent tematisk dekker de også flere aspekter i henhold til de seks kriteriene, og her finnes både dokumenter som er av offentlig format, for eksempel Godkjennelsen av det norske flagget 13. juli 1821, og man har dokumenter som er personlige beretninger, for eksempel Nils Trosners dagbok, som skildrer hverdagen til en matros i krig til sjøs.

Seleksjonsprosessen

Jeg vil nå ta utgangspunkt i tre medarbeiderintervjuer og ett intervju med prosjektkoordinator for Norges dokumentarv hos Riksarkivet for å kunne si noe om hvilke strategier Riksarkivet har arbeidet etter. Medarbeiderintervjuene tar utgangspunkt i den delen av seleksjonsprosessen hvor medarbeiderne ble introdusert for prosjektet og jeg tar også for meg noe av argumentasjonen som de senere brukte i utarbeiding av sine respektive nominasjoner. Disse opplysningene vil jeg se imot noe av teoriene og studiene fra kulturarvfeltet som jeg har referert til i de

¹ Se vedlegg. For nominasjoner som ikke er nevnt som kilde i teksten, se Øvrige nominasjoner etter kildehenvisning.

foregående kapitlene.

Valg av strategier på ledernivå

Det ble lagt vekt på fra ledelsen (seksjonssjefene og Riksarkivaren) at prosjektet skulle utføres med et nedenfra og opp-perspektiv, hvor Riksarkivets nominasjoner ville komme an på hvilke forslag som kom inn fra de ansatte ved de forskjellige seksjonene:

”De som jobber i vanlige stillinger, har hatt muligheten til å foreslå dokumenter. Det har vært et spesielt fokus på at det skulle være akkurat de, og ikke noen andre.” (Øyvind Ødegaard april 2011).

Denne måten å arbeide på kan sies å gjenspeile synet på museum og arkiv som en sentral del av samfunnets demokratiprojekt (Ydse 2007). Riksarkivet valgte å gjennomføre prosjektet på en demokratisk måte, ved å la de ulike seksjonene selv komme med forslag til hvilke dokumenter som skulle nomineres.

På ledelsesnivå ble prosjektet i følge Ødegaard tolket som en liste over monumenter med stor symbol- og gjenkjennelsesverdi. Det ville si lett identifiserbare ting som folk kunne kjennes ved og forbinde noe med. Dette kan jo sies å stå i en interessant kontrast til Sætren (2013) som hevder at man ved innføringen av identitet som en sentral del av kulturminnevern i kulturminneloven, gikk bort fra en monumenttankegang ”hvor et hierarkisk og normativt kulturbegrep kan sies å ha blitt erstattet av et relativt kulturbegrep.” (ibid). Kanskje endringen kan tilsies å gjelde kun i lovforstand og ikke i praksis. En annen mulighet er at man fra denne lovendringen fant sted i 1992 og til i dag, har dreid tilbake til å tenkte i form av monumenter.

Bruken av ordet ting, ”lett identifiserbare ting,” i denne sammenhengen kan bety flere ting. Først og fremst betyr det dokument, men det kan også ha en bredere meningsinnhold, det kan også referere til konteksten som dokumentene inngår i, eventuelt de historiske hendelsene som dokumentet fungerer enten som dokumentasjon eller symbol for. For å illustrere hva jeg sikter til, så kan det for eksempel hende at om folk nikker anerkjennende til ”Kongens Nei 10. April 1940,”

som er et maskinskrevet dokument hvor Kong Haakon gjør motstand mot den tyske okkupasjonen ved å nekte og abdisere, så er det kanskje ikke fordi de kjenner til selve dokumentet, men fordi de kjenner til konteksten (Kongens ”nei” 10. April 1940 2012).

Riksarkivet var med sine 14 nominasjoner den kulturarvinstitusjonen som sendte inn flest nominasjoner, noe som kan sies å ha sitt utgangspunkt i en bevisst strategi fra deres side. I følge Ødegaard ønske de å nominere et representativt utvalg for det materialet som Riksarkivet har lagret i sitt depot. Samtidig ønsket de å dekke mest mulig av næringsgrenser, organisasjonsliv, privatsfære og politiske prosesser. Det var viktig å kunne vise til en bredde i materiale. Selve organisasjonsstrukturen ved Riksarkivet viser til bredden i materialet de forvalter, ved at det er delt inn i ulike sektorer som tar seg av de ulike områdene.

For Riksarkivet var det også viktig å nominere materiale som var deres eget. I tillegg til at Riksarkivet er landet største arkivinstitusjon, har de også det eldste dokumentmaterialet i landet. Riksarkivet nominerte Fragmentsamlingen, som består av fragmenter fra manuskripter (bøker på latin og gammelnorsk.) Årsaken til at den kalles for Fragmentsamlinger, er fordi man etter den protestantiske reformen i 1536 ikke lenger så noen nytte i for eksempel katolske bønnebøker, og at man da skar dem opp og brukte pergamentet til andre formål. Noen av fragmentene inneholder det første som ble skrevet på norsk.

I følge Ødegaard eksisterte det en allmenn holdning på Riksarkivet om at fragmentsamlingen er blant det viktigste de har. Han var derfor overrasket over at nominasjonen ikke gikk gjennom hos komiteen. En årsak til dette, og som Ødegaard selv mente var sannsynlig, var at det i nominasjonen ikke var begrunnet godt nok hvorfor den burde komme med på lista. En annen årsak kan være at Nasjonalbiblioteket i samarbeid med Deichmanske Bibliotek, nominerte Missale Nidrosiense og Missale Breviarum, Norges to første trykkede bøker. Til da hadde alt blitt skrevet for hånd, og disse bøkene skulle ”dekke den katolske kirkens behov for en standardisert liturgi i Norge” (Nominasjon av Missale Nidrosiense og Missale Breviarum 2011).

For å oppsummere det strategiske arbeidet i seleksjonsprosessen hos ledelsen, kan man sette opp følgende punkter for aktuelle nominasjoner: 1) Dokumentene med lett identifiserbart symbolverdi, 2) Nominasjonene skulle vise til representativitet i Riksarkivets arkiv.

Jeg vil nå gå over til å vise hvilke strategier medarbeiderne arbeidet etter i seleksjonsprosessen og i argumentasjonen i nominasjonen.

Valg av strategier på medarbeidernivå

Utvelgelsesprosessen ble beskrevet ganske så likt av medarbeiderne jeg intervjuet. Først hadde de rundt omkring på avdelingene til Riksarkivet en såkalt ”brainstorming” medarbeiderne i mellom, hvor man diskuterte hvilke dokumenter som kunne være aktuelle for en nominasjon til den norske dokumentarvlista. En person fikk så et spesielt ansvar for å utforme en liste med forslag, som så ble sendt til Øyvind Ødegaard og som sammen med Riksantikvaren og seksjonslederne, etter noe modning, valgte ut hvilke dokumenter som skulle nomineres. Seksjonene fikk så tilbakemelding om hvilke dokumenter som skulle nomineres, og skrivearbeidet ble da fordelt til ansatte på seksjonen.

Jeg vil nå bruke uttalelser fra informanter for å belyse hvilke strategier man valgte å bruke og hvilke dokumenter man mente at passet inn i et konsept som Norges dokumentarv.

Tre empiriske eksempler

”Trine”

I utvalgsprosessen, ble det forslått dokumenter på grunnlag av hva den enkelte på hver seksjon hadde personlig kjennskap til, det vil si hva de selv kjente til gjennom sin spesialisering i historiefaget. Trine begrunnet sine forslag med at det var dokumenter som hun selv hadde jobbet med og at de var fra det hun kalte ”hennes periode,” altså den tidsepoken hun selv har spesialisert seg i. Forslagene fra hennes seksjon mente hun var ”ganske god” fordi de hadde foreslått med tanke på å skulle vise til en stor bredde i materialet de satt med. Dette var blant annet takket være

enkelte personer som har jobbet ved Riksarkivet over lengre tid og at man derfor kunne gjøre seg nytte av at de derfor hadde god oversikt over de ulike typene materiale som stammet fra seksjonen. Å forslå dokumenter ut fra den enkelte medarbeiders kjennskap til spesielle områder og dokumenter, kan sies å være en strategi, ved at man da er sikret at det finnes noen som sitter inne med spesialkunnskap som kan komme til nytte ved en nominasjon. At forslagene også ble gitt med tanke på bredde i materialet, korrelerer også med strategien på ledelsesnivå.

Da Trine etter hvert fikk i oppgave å skrive en nominasjon, var det derimot for et dokument som hun riktignok visste om, men som hun ikke kjente så godt. Det fremstod først ikke klart for henne hvor viktig dokumentet var i sammenheng med Norges dokumentarv:

”For det første kjente jeg ikke dokumentet så godt, [...] så jeg måtte sette meg inn i hva dokumentet var og betydningen for Norge. Men dette dokumentet er mer noe som sier noe om tid og sted og mennesker og form og kulturell og åndelig religiøs verdi, enn de store vendingene i norsk historie.”

Det endte likevel med at Riksarkivets nominasjon, ført i pennen av Trine, ble tatt opp i Norges dokumentarv, og dette gjorde henne veldig overrasket. Hun hadde trodd at ”lista kom til å ligge mye høyere,” i følge henne selv, og at henne nominasjon ikke ville nå høyt nok fordi hun hadde en forventning om at komiteen kom til å vektlegge andre typer dokument og nevnte Norges Grunnlov som et eksempel på hvilke forventninger hun hadde til utfallet av prosjektet.

Først etter å ha deltatt på lanseringsseminaret som ble arrangert i Oslo 8. februar 2012 i Oslo, gikk betydningen opp for henne:

«Det var som å fortelle en vits som du tror ikke er så morsom, og så gapskratter alle, "var den så moro, jøss!β" Dette var jo mye mer betydningsfullt og artig en jeg egentlig hadde tenkt. Vi fikk det liksom

pålagt. Det var artig å jobbe med det, men betydningen gikk ikke opp for meg før vi satt der [under seremonien].»

Trine beskriver hele arbeidsprosessen som en læringsprosess for sitt eget vedkommende, fordi hun ved å måtte sette seg inn i hva dokumentet presenterte, og at hun oppdaget verdier i det dokumentet formidlet, som gikk på estetisk verdi, og teknisk nivå og innflytelse i sin samtid. Denne læringsprosessen var ikke kun tilknyttet et personlig nivå, men også et generelt og faglig nivå. Hun nevnte tre faktorer som hun anså som viktige påminnelser for sin egen del og arkiverer generelt; 1) hva arkivet betyr, 2) hva dokumenter betyr for vår arv og historie og 3) at det gav yrkesstolthet:

”Vi [arkivarene] blir mindre blaserte. Man kan glemme hvor fantastisk det er det vi holder på med, man blir litt sånn ”jaja, det blir hverdagen,” slenger rundt oss med bøker og protokoller. Noen ganger kan man glemme hvor betydningsfullt innholdet er.”

”Å slenge rundt seg med bøker og protokoller” trenger kanskje ikke å tolkes bokstavelig, men mer som et uttrykk for at også denne typen arbeid blir en rutine i lengden. Denne bevisstheten mente hun at kanskje kunne overføres til publikum også, og at man gjennom slike prosjekter kan føre til at ”folk blir bevisst på hva arkivene betyr og hva man holder på med i en arkivinstitusjon.”

Per Ottersland – Venstres Stiftelsesprotokoll

Per Ottersland er arkivar i seksjon for Privatarkivet hos Riksarkivet. Hans utdannelse består av et mellomfag i sosialøkonomi, et semesteremne i Vest-Europakunnskap og hovedfag i historie. I 1998 begynte han hos Statsarkivet i Hamar. I dag arbeider han på Seksjon for elektroniske arkiver på Riksarkivet.

Ottersland gjennomgikk også samme forståelsesforløp som Trine, men med en noe annet utgangspunkt. Han skrev nominasjonen til Venstres Stiftelsesprotokoll, som dokumenterer grunnleggelsen av Norges første politiske parti, Venstre, og som kan sees på som en del av parlamentariseringen av Norge (Venstres stiftelsesprotokoll 1884 2012). Stiftelsesprotokollen kom ikke med som et forslag fra seksjonene, men fra ledelsen etter en innledende forslagsrunde fra seksjonene.

Han fortalte at de først i prosessen fikk presentert prosjektet [Norges dokumentarv] på et seksjonsmøte antageligvis i mai eller juni 2011, hvor de ble bedt om å lage en liste over forslag. Ottersland betegner denne delen av seleksjonsprosessen som en brainstorming hvor det var ”ganske åpent å komme med innspill,” og at man etter hvert gikk fra å favne bredt med større samlinger i første omgang til å snevre det mer inn. Som en mulig årsak til det, så Ottersland at man hadde fått litt betenkningstid og fått modnet tanken om hva et kulturarvdokument skulle være, og at man gikk over til å tenke mer strategisk i seleksjonsprosessen:

”Gikk litt bredere ut i starten, hadde litt større samlinger i første runde, så snevra det seg inn til å være litt mer.. kanskje er det mer formidlingsperspektivet som kom inn der, at det er lettere å gjøre tilgjengelig, som å mer som... publikumsvennlig, iøynefallende kanskje, og mer sånn symboldokumenter.” (Ottersland april 2012).

I følge Ottersland hadde teoridiskusjonen uteblitt omkring hva et *symboldokument* er, men han mente at det å tenke slik omkring dokumenter som kunne være eventuelle til en nominasjon, kunne spores til hva de [medarbeiderne ved Riksarkivet] som fagfolk var forankret i:

”Vi er jo som historikere, flesteparten, vi *tenker* som historikere og *er* historikere.. Og i det så ligger det jo som en *naturlig konsekvens* at sånne paradigmeskifter.. dokumenter som har en spesiell betydning for endringer i en spesiell periode i samfunnet, at det har stor betydning..” (ibid, min utheving)

I dette utsagnet ligger det en påstand om at man som en *naturlig konsekvens* av å være historiker, vil være opptatt av dokumenter som kan sies å inneha en symbolsk kraft, at det er til slike dokumenter man søker. Om dette var en uttalelse om historikere generelt eller om den gjaldt kun i forbindelse med Norges dokumentarv, kom ikke klart frem.

Han gikk så videre og forklarte hva han la i begrepet symboldokument slik:

”Det er en side ved det, og så er det også noe [et dokument] som kanskje er *unik* for sin periode, en periode hvor det er lite dokumentasjon, at vi har enkeltting som fremstår som spesielt tydelige. [...] Betydning for veivalg. Sånn som den Venstreprotokollen. Man kunne for så vidt valgt både Høyres og Arbeiderpartiets første protokoll, men poenget her er at dette er den første. [...] ...partidannelsen er sentral for at man får et parlament og det styresettet vi har i dag, så det er embetsmannen og parti som du får overgangen til i 1884, så det er sånn sett et symbol på det, den protokollen, uten nødvendigvis innholdet i protokollen er så vektige tunge argumenter eller at du kan gå inn i debatten, det er ikke det, men det har en symbolverdi i den forstand.”

Ottersland anså altså et symboldokument for å være et dokument med ”spesiell betydning” for historiske paradigmeskifter.

I tillegg kan man si at et symboldokument kan stå som et symbol for noe annet enn det som den tekstuelle delen av dokumentet formidler. Det må bety at det er snakk om en slags kraft som ligger hos objektet selv, hos dokumentet, en form for agency (Gudbrandsen 2002) hos dokumentet som gjør at man er i stand til å skape et narrativ rundt det. Narrativet rundt akkurat Venstres Stiftelsesprotokoll er historisk blitt tolket opp mot norsk selvstendigjøring og parlamentarisme, og har en klar temporal relasjon mellom nåtid og fordi; ikke bare på grunn av at man har gitt dokumentet en politisk rolle med symbolsk sprengkraft, men også fordi det sammen med det gitte narrativet, også eksisterer andre alternative narrativer; hvordan hadde den politiske utviklingen sett ut i Norge om *ikke* partiet Venstre hadde blitt stiftet? Hvilke alternative historier om Norge er det vi ser for oss uten dette dokumentet?

Denne typen dokumenter kan sies å hjelpe oss til å bekrefte vår tidsforståelse av i dag. Terje Brattli (2013) skriver at:

”Tanken på at kulturminner skal forsvinne blir like skremmende som utryddelsen av dyrearter, da vi samtidig risikerer å miste bekräftelsen av tida slik vi forstår den.”

Den vestlige forståelsen av tid er lineær; vi beveger oss hele tiden forover. Vi kan se tilbake i tid, men aldri bevege oss bakover i tid. Alt vi erfarer og forstår innenfor en slik ramme, kan sies å være basert på dette. Fortiden blir på den måten en viktig del av vår forståelse for nåtid og fremtid, fordi fortiden kan sies å fungere som en komparasjon til nåtid og en bekreftelse av vår tidsforståelse som en dimensjon som forløper. Det kan derfor sies at man får en tilgang til fortiden gjennom tingene man gjør til symbol for fortiden. Det er her tingens kraft og agency ligger; i dette tilfellet hos dokumentene; på lik linje med kulturminner i form av objekter, blir de:

”forskert på, forvaltet og formidlet nettopp på grunn av sin fortidige eksistens. Her ligger det en form for agency ved den fortidige materielle kulturen; den innvirker på andres handlinger. [...] Den fortidige materielle kulturen kan bare bli noe for oss (fremre som et element i et fenomen) først når den som en aktiv medspiller på ulike måter vikles sammen med nåtiden”
(Brattli 2013:35,37)

Tor Weidling – Olav Engelbrektssons arkiv

Tor Weidling er utdannet historiker med hovedvekt på tidlig nytid, som vil si fra reformasjonstiden fram til 1814. Han tok hovedfag i 1988, og dr.art. i 1997. Ved Riksarkivet har han vært arkivar i Seksjon for eldre arkiver og specialsamlinger fra 1996, hvor han fra 1997 har vært 1. Arkivar.

Weidling skrev nominasjonen for Olav Engelbrektssons arkiv. Han beskriver den innledende seleksjonsprosessen som en idedugnad, hvor det ikke var vanskelig å finne aktuelle dokumenter som de mente egnet seg til nominasjon. Denne delen av prosessen var i følge Weidling preget av at man var enige om hvilke dokumenter man skulle foreslå til nominasjon, og det mente han kunne ha sin årsak i at materialet som hans seksjon har ansvar for, til tross for at det spenner seg over 1000 år om man måler helt fra ytterkantene, så er det likevel materiale de kjenner godt fordi de brukes til formidling i utstillinger og i andre sammenhenger.

Weidling identifiserte strategiske vurderinger av dokumentene på tre nivåer: 1) arkivfaglig, 2) historiefaglig og 3) kulturhistorisk vurdering.

I følge Weidling ønsket Riksarkivet, gjennom å nominere spesielt Olav Engelbrektssons arkiv, å vise at dette var et arkiv som rent arkivfaglig var sammenholdt og godt bevart, og som Weidling anså for kanskje å være den mest bevisste vurderingen. Dette gjenspeiler seg i flere av nominasjonene, hvor det er lagt vekt på å formidle dokumentenes integritet (hvilken stand de er i) og under hvilke forhold de er lagret under. I noen nominasjoner er det i tillegg gjort en vurdering for eventuelt forbedringspotensial i for lagring i de tilfelle det er vurdert som ønskelig eller nødvendig.

Nominasjonen av Engelbrektssons arkiv var også en ”historiefaglig vurdering, som gjorde at det *føltes naturlig*” (Weidling april 2012, min utheving). Arkivet inneholder brev og annet materiale som gjør at man kommer nært innpå erkebiskop Engelbrektsson som person og individ, ikke bare som symbol for den katolske kirke og som den siste katolske biskop i Norge. En del av korrespondansen er mellom biskopen og andre sentrale maktpersoner, på lokalt plan (i dette tilfellet vil lokalt plan si på nasjonalt nivå) og i et internasjonalt perspektiv. Gjennom dokumentene får man på den ene siden innblikk i deler av det politisk offentlige liv på den tiden, og på den andre siden får man et innblikk i hvordan enkeltpersoner forholdt seg til hverandre. Dokumentene kan derfor ikke sies å spesifikt kunne knyttes til ett sted, selv om erkebispen satt i Trondheim, det er mer relasjonene mellom personer som kommer i fokus. Disse relasjonene strekker seg utover landegrensene. Det er et arkiv med stor spennvidde i seg selv.

I tillegg vurderte man også etter et kulturhistorisk nivå, som spesielt kunne sies å gjelde Riksarkivets Fragmentsamling. Jeg vil nå vise til de to av de 14 nominasjonene fra Riksarkivet som ikke ble tatt opp i Norges Dokumentar. Disse dokumentene er den allerede nevnte Fragmentsamlingen og Barnetegninger ved Kong Olavs død 17.01.1991.

Fragmentsamlingen

Riksarkivets Fragmentsamling består av det eldste skriftlige materialet i Norge, det viser mange sider ved skriftkultur og det består også av lærd litteratur med historiske og manuskripter fra klassiske filosofer og tenkere med mer. Det

inneholder også biter av juridisk materiale, for eksempel det eldste norske lovstoffet. Arkivet er sådan et ganske unikt materiale som dekker en spesiell periode i norsk historie; tidlig kristendom og religionens betydning og påvirkning fra engelsk, religiøs praksis og innføringen av skriftlighet som et kulturfenomen (Weidling april 2011).

At Fragmentsamlingen ikke ble tatt opp i Norges dokumentarv, fremstod som en overraskelse for mange informanter. I følge noen av dem er Fragmentsamlinga noe av det viktigste som Riksarkivet sitter på, med tanke på at arkivets innhold er så variert ved at det spenner over en lengre tidsperiode og at det kan vise til spennvidde også i innhold, som allerede nevnt.

Andre informanter mente at dette kanskje ikke kom godt nok til syne i nominasjonen, men Weidling mente at årsaken til at nominasjonen ikke gikk gjennom, først og fremst kunne spores til at Nasjonalbiblioteket i samarbeid med Det Deichmanske bibliotek nominerte Missale Nidrosiense, som ikke er basert på fragmenter, men på hele manuskripter, og som dokumenterer noe av det samme som Fragmentsamlingen. I tillegg er også Missale Nidrosiense og Missale Brevarium et norsk produkt, i så måte at den er trykket for å samle norske katolsk liturgi til ett felles utgangspunkt, og den utgjør også en av de to første trykte bøkene i Norge (Nominasjon av Missale Nidrosiense og Missale Brevarium 2011). Der Fragmentsamlingen består av både norske og utenlandske dokumenter, med en mer internasjonal utstrekning enn Missale Nidrosiense, er sistnevnte en hel bok som er entydig norsk. Weidling anså dette argumentet for å ha kunne veid tyngst hos komiteen ved vurdering av disse to nominasjonene satt opp mot hverandre.

Barnetegninger ved Kong Olav Vs død 17.01.1991

Da Kong Olav V døde, ble det tenkt lys og lagt ned blomster og tegninger på slottsplassen. Dette utløste ” en manifestasjon av sorg, både kollektiv og individuell, som Norge aldri tidligere hadde sett maken til.” (20 år siden Kong Olavs død 2011). Dette ble så samlet inn og overlevert Riksarkivet.

Barnetegningene ble også nominert til Norges dokumentarv, med begrunnelse i at

de dokumenterer en form for kollektiv sorgreaksjon som man ikke hadde sett før i Norge. Tegningene og motivene kan sies å vise hvordan barna gav uttrykk for sorg og hvordan kongen og monarkiet fremstod for dem gjennom motivene han var tegnet inn i. Mange av tegningene er merket med navn og sted, som viser at folk nærmest valfartet langveisfra for å legge ned blomster, tegninger og tenne lys.

I nominasjonen ble det også trukket paralleller mellom denne hendelsen og den nasjonale sorgreaksjonen i etterkant av terrorhandlingene på i Oslo og på Utøya i 2010, hvor en hel nasjon deltok i en kollektiv sorgreaksjon ved å legge ned blomster, kort og andre objekter på spontant utvalgte steder rundt omkring i landet. I Oslo ble mye lagt på bakken ved Domkirken, og dette materialet er overført til Riksarkivet, som en følge av at arkivet til Regjeringslokalet ble skadet ved sprengningene der 22. Juli. En av informantene tolket det derfor slik at barnetegningene ikke ble tatt opp i Norges dokumentarv som en indirekte årsak av dette og at man på sett og vis ”sparte plass” til arkivet etter 22. Juli, fordi det muligens eksisterte en forventning om at det ville komme en nominasjon av dette arkivet i en senere nominasjonsrunde av Norges dokumentarv.

Kulturarv med en politisk forankring

Ottersland så på deltakelsen i Norges dokumentarv som en måte å nå ut til folket på, å etablere en bevissthet omkring Riksarkivet som en institusjon som er mulig å nå for folk flest, ikke som en akademisk og intellektuell bastion forbeholdt forskere. Han så arbeidet med dokumentarvlista som en del av en prosess hvor arkivinstitusjoner har gått fra å være passivt tilretteleggende til aktivt å jobbe med formidling av materialet sitt, og hvor han gjennom de 10 årene han har jobbet hos Riksarkivet, har vært vitne til det han kalte for «dramatiske endringer» på dette området:

«På måten arkivarene har jobba på tidligere, så hegna man om sine områder, det var viktig å ha, og bevare kunnskap, om arkiver og strukturer, sånn at man kunne tilrettelegge for forskning, og den gang så var det nok ikke sånn stort fokus på at man skulle ut i media og fokusere på enkeltdokumenter, man forutsatte at arkivverket var kjent. Terskelen for bruk var nok også rimelig stor, det forutsatte en viss kunnskap om hvordan det ble brukt, og det

var ikke så veldig godt kjent, litt sånn institusjon som sitter der som en solid base som man kan bruke. Det er det fremdeles, det mener jeg det er den viktigste rollen man har, at man er et arkiv, en kunnskapsbase for de som har behov for det, men det er økende krav både til Nasjonalbiblioteket, til Riksarkivet, til andre sånne store institusjoner, at man skal være mer synlig. Det har jo fått veldig mange uttrykk, og det går jo på kravene i tida: nye media, bli synlig der, men også et politisk trykk, at det faktisk har noe med, hvis man skal nå frem politisk, så må man også innfri kravene fra departementet. Man skal være synlig, og formidling, det kan være... Det er veldig bredt felt, det er vel blitt et eget fagfelt etterhvert.» (Ottersland april 2011)

Denne dramatiske endringen som Ottersland refererer til, fra før å være en kunnskapsbase som kun de innvidde visste om, til å bli en institusjon som oppsøker publikum i stedet for at kun publikum oppsøker institusjonen, er en del av en samfunnsprosess hvor man i stedet for lokal og nasjonal forankring, kan snakke om en *folkelig forankring*, som igjen kan sies å ha sin opprinnelse i tankegodset fra den nordiske opplysningstiden på 17- og 1800-tallet, hvor det ofte var prester som i kraft av sitt virke som prest, som drev med mye sosialt forebyggende arbeid og fungerte i praksis som agronomer, vitenskapsmenn og læremestere for «allmuen;» det som Nina Witoszek kaller for «the agents of folkeopplysing («peasant enlightenment»)» (Witoszek 1997).

Formidling av informasjon kan derfor sies å være ha blitt en vesentlig del av denne endringsprosessen, som Ottersland sier han har vært vitne til, hvor institusjonenes rolle, i tillegg til å arkivere, konservere og oppbevare, også er blitt å formidle.

Sett opp mot mellomnivået i Barths tre analysenivåer, kan formidling tolkes som del av en handlingsstrategi fra kulturarvinstitusjonene, for å tilegne seg økonomiske ressurser. Museum og arkiv skal forvalte kulturarv "[...] gjennom å samle, ta imot, systematisere og formidle kunnskapsmateriale" (Ydse 2007:12), og de omtales som sentrale deler av samfunnets demokratiprojekt av Kulturdepartementet. Ydse skriver videre at:

”I forståelsen av demokratiprojektet ligger det at institusjonene skal dokumentere samfunnet på en mest mulig allsidig og bred måte, og at de skal være tilgjengelige for alle samfunnets medlemmer.” (ibid:14).

Museum og arkiv gjør kulturarv og kulturhistorie tilgjengelig nettopp gjennom formidling. Man kan si at Stortingsmeldingene legger føringer på kulturarvinstitusjoner om å formidle, og kulturarvinstitusjonene svarer på disse føringene ved å følge dem. Ved å følge føringene, kan man si at de akkumulerer ”goodwill” for å kunne tilegne seg økonomiske bevilgninger, som igjen fører til at de kan utarbeide flere prosjekter og gjøre enda mer av kulturarven synlig og tilgjengelig for publikum. Dette er et viktig aspekt også i den internasjonale forankringen av verdens dokumentarv, som konstaterer at verdensarven tilhører alle og skal være tilgjengelig for alle som vil se den (Memory of the World : General guidelines 2002). Å delta i et prosjekt som Norges dokumentarv kan derfor kanskje tolkes som en del av en kulturpolitisk strategi for en kulturarvinstitusjon på størrelse med Riksarkivet. Deltakelsen i prosjekter gjøres lettere ved at de kjenner sjargongen fordi den kan sies å ha blitt innarbeidet lokalt i Riksarkivet gjennom flere år, og prosjektet er fundert på verdier som arkivarene selv arbeider etter; bevaring av arkivene og folkeopplysning ved formidling av dokumenter, gjennom å gjøre dem tilgjengelige via digitalisering. Uttalelser fra informantene kan virke bekreftende på dette utsagnet, ved at alle informantene refererte til at det arbeidet de utførte som arkivarer, tjener et mål om å opplyse publikum.

Det var ikke bare Ottersland som mente å se en sammenheng mellom tildelingen av økonomiske midler og fokus på formidling ved Riksarkivet. Tor Weidling la også vekt på målet om å opplyse og formidling som en strategi som kulturinstitusjon bruker for å få økonomisk støtte:

«[...] så er det dette med hvordan det politiske systemet fungerer her i Norge, at man må være litt i vinden og få oppmerksomhet for å få lydhørighet i departementer og politiske kretser.» (Tor Weidling april 2011).

Å gjøre materialet tilgjengelig på nett, bearbeide til utstillinger, både fysisk og digitalt og på forskjellige plattformer er måten man arbeider på i arkivinstitusjonene

i dag. Fokuset på formidling kan derfor sies å preges av to verdier; folkeopplysning og en forestilling om norsk økonomisk kulturpolitikk og hvordan den fungerer.

Avslutning

Jeg har nå forsøkt å tilnærme meg kulturarvbegrepet ved å se på prosesser ved kulturarv og hvordan begrepet behandles og defineres i kulturarvdiskursen. Ved å trekke inn studier som er gjort på kulturarv som fenomen og hvordan kulturarv formidles, har jeg vist til hvordan kulturarvbegrepet behandles i akademisk forstand. Tendensen i studiene jeg har funnet, viser for eksempel at kulturarv i stor grad refereres til som en prosess som i større grad involverer verdi- og meningssystemet rundt objektene som disse nevnte verdiene får komme til uttrykk gjennom, enn objektene i seg selv. Mens objektet i seg selv er en presentasjon av en fysisk form, kan bruken av objektene være en mulig innfallsvinkel til informasjon om hvilke verdier som legges til grunn for konservering og bevaring. I en utstillingssammenheng er det objektet som knytter sammen den som utstiller og publikum, de som kommer for å se på. Hvordan objektene tolkes av publikum, kan derfor sies å ha utgangspunkt i på hvilken måte budskapet formidles. Bevissthet omkring og kunnskap om kommunikasjon rundt kulturarv, kan derfor sies å utgjøre et viktig aspekt ved kulturarvsformidling.

Jeg har også vist at til selve kulturbegrepet, står det i tillegg en del andre begreper som gjør seg relevante. Begreper som autentisitet og kollektivt minne er sentrale, fordi mye av argumentasjonen for å bedrive konservering av kultur og ta vare på kulturarv ligger innbakt i disse to. En annen del av argumentasjonen er et demokratisk perspektiv på kulturarv som felleseie og at denne skal være tilgjengelig. Tilgjengeliggjøring i dag kan sies å gjøres lettere ved hjelp av teknologisk utvikling og hjelpemidler, som igjen kan sies til å ha bidratt til en utvikling innen formidling for eget fagfelt og hvordan kulturarv formidles. Dette har jeg vist for eksempel gjennom å se på hvordan Riksarkivet benytter sosiale media for å nå frem til publikum på et litt annet vis enn det tradisjonelle. Eksempelet med Christian Frederik på Twitter kan stå igjen som en forlenget illustrasjon for hvordan kulturarvinstitusjonene i større grad strekker seg ut til publikum enn før, jevnført Otterslands betraktninger på hvordan arkivet som institusjon har utviklet seg fra tidligere tider og til nå.

Dokumentene som Riksarkivet nominerte og fikk tatt opp i Norges dokumentarv, kan sies å reflektere verdier som kan tilknyttes norsk nasjonal identitet, noen i større

grad enn andre. Godkjenningen av flagget er vel kanskje det dokumentet som i størst grad illustrerer dette, fordi flagget fungerer som et samlende symbol på Norge som nasjon og nasjonal tilhørighet. I nominasjonen knyttes flaggforslaget til et større nasjonalt narrativ som handler om Norges selvstendighetskamp fram mot 1905, og man kan derfor si at det er den symbolske betydningen som utgjør hovedargumentet i nominasjonen. Adresser og fullmakter fra 1814 og Konstitusjonskomiteens første grunnlovsutkast kan også sies og knyttes opp mot det samme nasjonale narrative som fremdeles tas aktivt i bruk hver 17. mai for å feire grunnloven. Selvstendighetskampen kan på den måten sies å forbli i fellesskapets kollektive minne, ved at de samme ritualene tilknyttet 17. mai gjentas hvert år. Om feiringens historiske kontekst kanskje ikke huskes av alle individene som inngår i fellesskapet, blir i alle fall feiringen til en felles referanse fordi den gjøres så synlig i samfunnet. Venstres stiftelsesprotokoll kan også sies å tilhøre inn under det nasjonale narrative om veien til nasjonal selvstendighet, fordi stiftelsen av partiet i dag kan sees som en avgjørende faktor for parlamentariseringen av Norge. Dette er imidlertid et aspekt ved dokumentet som kanskje ikke kan sies å være like tilgjengelig for det kollektive minnet til fellesskapet. På den andre side kan det også sies at denne typen dokumenter er det som er i søkefeltet til Norges dokumentarv, nettopp fordi en av målsetningene er å fremme en bevissthet omkring dokumentene som ikke fantes fra før.

Til slutt kan man jo stille spørsmål om hva hensikten er med å ha en dokumentarvliste. På den ene siden har man UNESCOs målsetninger om å ta vare på det kollektive minnet i form av det som er dokumentert. Det kollektive minnet kan i denne sammenhengen sees på som en dokumentasjon av menneskenes historie som en direkte kilde til fortiden. Forestillingen om fortiden kan igjen sies å gi vår tilværelse en mening, den kan gi mening om hvorfor samtiden ser ut som den gjør i dag og den kan gi oss en pekepinn om hvor vi skal. UNESCOs forutsetning for en god vei framover, kan blant annet sies å være med et bevisst forhold til fortida. Man skulle jo da kunne gå ut fra at alle dokumenterte kilder er like viktige. Likevel går man inn for å lage en liste over de viktigste dokumentene i en global og nasjonal sammenheng, og den generelle kritikken som kan rettes mot UNESCOs verdensarvkonvensjon, er at det faktiske resultatet ikke står i til med det som var intensjonene. Det kan fortelle oss at verdens dokumentarv med sine nasjonale

forankringer også kan tolkes som et kulturelt produkt av sin samtid, i sin egen historiske kontekst, og som senere kan bli gjenstand for en fortolkning sett i lys av en annen og fremtidig samtid.

Kilder

20 år siden Kong Olavs død (2011) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Bruk-av-arkiv/Nettutstillinger/20-aar-siden-kong-Olavs-doed> (Hentet: 14.05.2014)

Adresser og fullmakter til Riksforsamlingen på Eidsvoll 1814 (2012) Tilgjengelig

fra: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Adresser-og-fullmakter-til-Riksforsamlingen-paa-Eidsvoll-1814> (Hentet: 14.05.2014)

Anderson, B. (2006) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. 2. utg. 1. utg. 1983. London, New York: Verso

Barth, F. (1994) *Manifestasjon og prosess*. s. 66-74 og 172-192. Oslo: Universitetsforlaget

Berkaak, O.A. (2009) 'Samtidshistorie og fortidsrelatering' i Berkaak, O.A., Gammersvik, Å., Gynhild, S. og Lyng, I.J. (red.) *På sporet av den tapte samtid*. Bergen: Fagbokforlaget, s.7-17.

Berkaak, O.A. og Frønes, I. (2005) *Tegn, tekst og samfunn*. Oslo: Abstrakt Forlag

Bjørge, D. og Heradstveit, T. (1992) *Politisk kommunikasjon*. 2. utg. 1. utg. 1987. Oslo: Tano

Brattli, T. (2013) 'Kulturminne som samhandlingsrom. Mellom interesse, tid og materialitet' i Swensen, G. (red.) *Å lage kulturminner: hvordan kulturarv forstås, formes og forvaltes*. Oslo: Novus, s.27-42.

Briggs, C. L. (1986) *Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of the Role of the Interview in Social Science Research*. Cambridge: Cambridge University Press

Bråten, E. (2013) 'Introduksjon – Den gang da: Synkrone og diakrone perspektiver på "fortid"', *Norsk Antropologisk Tidsskrift* (3-4)24, s. 157-168.

Christian Frederik twitterer (2014) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Tema/1814/Christian-Frederik-twitterer>

(Hentet: 11.05.2014)

Douglas, M. (1997) *Rent og urent: En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. Norsk utgave, 1. utg. 1966. Oslo: Pax Forlag A/S

Dybvig, D. D. og Dybvig, M. (2004) *Det tenkende mennesket*. 2. utg., 1. utg. 2000. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag

Eidheim, H. (1977) *Aspects of the Lappish minority situation*. Oslo: Universitetsforlaget

Eriksen, T. H. (2004) *Små steder – Store Spørsmål*. 3. opplag 2. utg. 1. utg. 1993. Oslo: Universitetsforlaget.

Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books Inc.

Godkjennelsen av det norske flagget 13. juli 1821 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Godkjennelsen-av-det-norske-flagget-13.-juli-1821>

(Hentet: 14.05.2014)

Goffman, E. (1992) *Vårt rollespill til daglig*. Norsk utgave, 1. utg. 1959. Oslo: Pax Forlag A/S

Gudbrandsen, J. W. (2002) *Beyond the horns : representing Viking culture in North America*. Hovedoppgave i sosialantropologi. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim

Gullestad, M. (1992) *The Art of Social Relations: Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway*. Oslo: Scandinavian University Press

Harvey, D.C. (2001) 'Heritage pasts and heritage presents: Temporality, meaning and the scope of heritage studies' i *International Journal of Heritage Studies*. 7(4) s.319-338.

Haugen, I. (1986) *Om kulturbegrepet*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning

Kongens "nei" 10. april 1940 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Kongens-nei-10.-april-1940> (Hentet: 14.05.2014)

Konvensjonar (2014) Tilgjengelig fra:

http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Tema/Internasjonale_aktiviteter/Konvensjoner/ (Hentet: 11.05.2014)

Kopytoff, I. (1990) 'The Cultural Biography of Things: Commodization as Process', i Appadurai, A. (red.) *The Social Life of Things*. Cambridge: Cambridge University Press, s.64-91.

Larsen, A. K. (2013) 'Levendegjøring av fortid. Museer, spel og kulturløyer', *Norsk Antropologisk Tidsskrift* (3-4)24, s. 247-258.

Larsen, T. (2009) *Den globale samtalen*. Scandinavian Academic Press

Lovdata 2013a: *Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelege dokument*.

Tilgjengelig fra: <http://www.lovdata.no/all/hl-19890609-032.html> (Hentet: 01.10.2013)

Melhuus, M. (1994) 'The authority of a text: Mexico through the words of others', i Archetti, E. (red.) *Exploring the written*. Oslo: Universitetsforlaget.

Melhuus, M. (2012) *Problems of Conception: Issues of Law, Biotechnology, Individuals and Kinship*. New York: Berghahn Books

Memory of the World: General Guidelines (2002). Tilgjengelig fra:
<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001256/125637e.pdf>
(Hentet: 03.05.2014)

Nominasjon av Missale Nidrosiense og Missale Brevarium (2011). Tilgjengelig fra:
<http://kulturradet.no/documents/10157/154219/Nominasjoner+fra+Nasjonaltbiblioteket+2011.pdf> (Hentet: 05.05.2014)

Norges dokumentarv: en søkerveiledning (2014) Tilgjengelig fra:
<http://kulturradet.no/documents/10157/154219/veiledning.pdf> (Hentet: 13.05.2014)

Olav Engelbrektssons arkiv 1277-1537 (2012) Tilgjengelig fra:
<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Olav-Engelbrektssons-arkiv-1277-1537> (Hentet: 14.05.2014)

Ordforklaringer (2013) Tilgjengelig fra:
http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Ofte_stilte_sporsmal/Ordforklaringer/ (Hentet: 09.10.2013)

Paludan-Müller, C. (2013) 'Verdensarv og retorikk – refleksjoner over dagens og morgendagens valg og bruk av kulturminner i Europa' i Swensen, G. (red.) *Å lage kulturminner: hvordan kulturarv forstås, formes og forvaltes*. Oslo: Novus, s.337-366.

Riksarkivet: Ansvarsområde og arbeidsoppgåver (2012) Tilgjengelig fra:
<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Ansvarsomraade>
(Hentet: 14.05.2014)

Riksarkivet: Organisasjon (2014) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Organisasjon>

(Hentet: 14.05.2014)

Smith, L. (2004) *Archaeological Theory and the Politics of Cultural Heritage*.

London, New York: Routledge

Smith, L. og Waterton, E. (2009) *Heritage, communities and Archeology*. London:

Gerald Duckworth & Co. Ltd.

Swensen, G. (2013) 'Fakta, fortielse eller fordreining – når fengsler omgjøres til

kulturarv' i Swensen, G. (red.) *Å lage kulturminner: hvordan kulturarv forstås,*

formes og forvaltes. Oslo: Novus, s.179-204.

Swensen, G. og Guttormsen, T.S. (2013) 'Innledning. Å lage kulturminner' i

Swensen, G. (red.) *Å lage kulturminner: hvordan kulturarv forstås, formes og*

forvaltes. Oslo: Novus, s.9-26.

Sætren, A. (2013) 'Bygningsvern i landbruket – mellom autentisitet og identitet' i

Swensen, G. (red.) *Å lage kulturminner: hvordan kulturarv forstås, formes og*

forvaltes. Oslo: Novus, s.117-140.

Thuen, T. (2003) 'Stedets identitet' i Thuen, T. (red.) *Sted og tilhørighet*. Bergen:

Kulturstudier, s.59-76.

UNESCO/Jikji Memory of the World Prize (2014)

Tilgjengelig fra: [http://www.unesco.org/new/en/communication-and-](http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/unescojikji-prize/about-the-prize/)

[information/flagship-project-activities/memory-of-the-](http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/unescojikji-prize/about-the-prize/)

[world/unescojikji-prize/about-the-prize/](http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/flagship-project-activities/memory-of-the-world/unescojikji-prize/about-the-prize/) (Hentet: 13.05.2014)

Venstres stiftelsesprotokoll 1884 (2012) Tilgjengelig fra: [http://kulturradet.no/vis-](http://kulturradet.no/vis-mowartikkel/-/asset_publisher/Tsp2/content/mow-venstres-stiftelsesprotokoll-1884)

[mowartikkel/-/asset_publisher/Tsp2/content/mow-venstres-stiftelsesprotokoll-1884.](http://kulturradet.no/vis-mowartikkel/-/asset_publisher/Tsp2/content/mow-venstres-stiftelsesprotokoll-1884)

(Hentet: 18.04.2013)

Witoszek, N. (1997) 'Fugitives from Utopia: The Scandinavian Enlightenment Reconsidered' i Sørensen, Ø. og Stråth, B. (red.) *The Cultural Construction of Norden*. Oslo, Stockholm, Copenhagen, Oxford, Boston: Scandinavian University Press, s.72-90.

Ydse, T. F. (2007) *Museum, arkiv og samfunn: Kunnskapsbehov og utfordringer*. Bergen: Norsk kulturråd i kommisjon med Fagbokforlaget

Stortingsmeldinger:

St.meld. nr 28 2007-2008. Samepolitikken.

Øvrige nominasjoner fra riksarkivet:

Dronning Margretes valgbrev 1388 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Dronning-Margretes-valgbrev-1388> (Hentet: 14.05.2014)

Folketellingen 1801 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Folketellingen-1801> (Hentet: 14.05.2014)

Grensearkiv ca 1750 (2012) Tilgjengelig fra:

http://kulturradet.no/vis-mowartikkel/-/asset_publisher/Tsp2/content/mow-grensearkiv-ca-1750 (Hentet: 10.10.13)

Konstitusjonskomiteens første grunnlovsutkast i 1814 (2012)

Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Konstitusjonskomiteens-foerste-grunnlovsutkast-i-1814> (Hentet: 14.05.2014)

Nils Trosners dagbok 1710-1714 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Nils-Trosners-dagbok-1710-1714> (Hentet: 14.05.2014)

Vaktjournalen fra Oscarsborg 9. April 1940 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/arkivverket/Arkivverket/Riksarkivet/Norges-dokumentarv-Riksarkivet/Vaktjournalen-fra-Oscarsborg-9.-april-1940> (Hentet: 14.05.2014)

Weyses modellbok 1763 (2012) Tilgjengelig fra:

<http://kulturradet.no/documents/10157/154219/Nominasjon+Weyses+modellbok+1763.pdf> (Hentet: 10.04.2013)

Bilde på fremsiden:

Meltzers forslag til nytt norsk flagg, godkjent av kong Karl Johan 13. juli 1821. Bilde tilgjengelig fra:

<http://www.arkivverket.no/var/arkivverket/storage/images/bruk-av-arkiv/nettutstillinger/190-aar-med-roedt-hvitt-og-blaatt/i-union-med-sverige/89597-2-nor-NO/I-union-med-Sverige.jpg> (Hentet: 14.05.2014), ledet fra siden *I union med Sverige* (2011) Tilgjengelig fra: <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Bruk-av-arkiv/Nettutstillinger/190-aar-med-roedt-hvitt-og-blaatt/I-union-med-Sverige> (Hentet: 14.05.2014)

Vedlegg 1:

1. Riksarkivets fragmentsamling

3.1. Sammendrag med beskrivelse av samlingen

3.1.1. Riksarkivets fragmentsamling er hovedkilden til norsk bok- og skriftkultur i middelalderen og en viktig kilde til norsk kristningshistorie og tidlige kirkehistorie. Fragmentene gir i tillegg informasjon om kulturpåvirkning utenfra.

Samlingen består av ca. 5000 bruddstykker av manuskripter (bøker) på latin fra middelalderen (fra før 900 til utpå 1500-tallet), og ca. 500 bruddstykker av manuskripter på gammelnorsk (de fleste fra 1200- og 1300-tallet). Etter at pergamentmanuskriptene ble ansett for å ha tapt sin bruksverdi, særlig etter reformasjonen i 1536, ble de skåret opp og pergamentet brukt til andre formål. Fragmentene i Riksarkivet er for det aller meste brukt til innbinding eller sammenhefting av offentlige regnskaper fra andre halvdel av 1500-tallet og første halvdel av 1600-tallet. De aller fleste latinske fragmentene er bruddstykker av katolske liturgiske bøker, de fleste norrøne fragmentene er fra norske lovbøker og sagahåndskrifter.

Fragmentene er unike i den forstand at de hver for seg eller satt sammen representerer bøker fra middelalderen som ellers ville ha gått fullstendig tapt, og derigjennom tap av viktig informasjon.

Siden de fleste og eldste latinske fragmentene i Riksarkivet er rester av importerte manuskripter, for eksempel er de eldste fragmentene av engelsk opphav, er interessen for den norske samlingen betydelig også blant forskere i andre land, både i og utenfor Europa.

3.2. Opplysninger om søker

3.2.1. Søkers navn: Riksarkivet

3.2.2. Tilknytning til den nominerte dokumentarven: Riksarkivet eier samlingen.

3.2.3. Ansvarlig for nominasjonsprosessen: avdelingsdirektør Øyvind Ødegaard, Riksarkivet. Nominasjonen er utformet av førstearkivarene Gunnar Pettersen og Tor Weidling.

3.2.4. Postadresse: Riksarkivet, Postboks 4013 Ullevål stadion, 0806 Oslo.

Telefon: 22 02 26 00. E-post: riksarkivet@arkivverket.no.

3.3. Identifikasjon og beskrivelse av samlingen

3.3.1. Navn og identifikasjon. NRA, EA-4020 Norrøne membranfragmenter/Latinske membranfragmenter.

3.3.2 Beskrivelse av samlingen

Av samlingens ca. 5500 manuskriptfragmenter fra middelalderen er ca. 5000 skrevet på latin og resten, om lag 500, på norrønt. Et mindre innslag av fragmenter, snaut 100, er skrevet på andre språk (dansk, svensk, tysk, hebraisk). Samlingen er kommet til som en følge av at det verdifulle og anvendelige pergamentet ble gjenbrukt til ulike formål når manuskriptene hadde mistet sin bruksverdi. Særlig i tiden etter reformasjonen i 1536, da de katolske liturgiske bøkene etter hvert ble byttet ut, ble bøkene skåret opp og pergamentet anvendt på nytt.

Fragmentene i Riksarkivet er blitt brukt til innbinding, oftest av regnskapsmateriale fra tidsrommet 1550–1650. De fleste fragmentene var festet til regnskaper som ble

innsendt til revisjon i Rentekammeret i København. Disse regnskapene ble så tilbakeført til Norge ca. 1820 og ved noen senere anledninger. Et mindre antall fragmenter har vært brukt på materiale som alltid har befunnet seg i Norge, for eksempel i stattholderarkivet på Akershus og i ulike prestearkiver. De fleste fragmentene ble på slutten av 1800-tallet og på tidlig 1900-tall løsnet fra regnskapene og utgjør nå, sammen med mindre tilvekster, Riksarkivets fragmentsamling. Fremdeles finnes det i Riksarkivet fragmenter som er forbundet med regnskapene, anslagsvis om lag 500.

Så godt som alle fragmentene er av pergament, og de aller fleste er fra manuskripter skrevet for hånd med jerngallusblekk. Et mindre antall (ca. 150) er biter av bøker trykt på pergament før reformasjonen. Mange av fragmentene har initialer skrevet med farget blekk, og annen utsmykning. Forskjellige farger er brukt, men rødt er vanligst. Også forgylte initialer forekommer. Enkelte fragmenter har rik dekor. Anslagsvis halvparten av de latinske fragmentene er utstyrt med musikknotasjon (neumer eller andre notetyper).

Størrelsen på fragmentene varierer. De minste er bare noen få centimeter i firkant, og inneholder bare korte tekststrenger, ned til et fåtall bokstaver. Ofte utgjør flere fragmenter til sammen hele eller del av et blad. I noen få tilfeller er hele blad eller dobbeltblad bevart. Det er ikke uvanlig at det er bevart fragmenter av flere forskjellige blad fra samme manuskript.

De norrøne fragmentene er for det meste fra 1200- og 1300-tallet og består av rester av gamle lovbøker, sagaer, jordebøker o.a. De latinske fragmentene er, med noen få unntak, fragmenter av kirkelig litteratur, først og fremst av liturgiske tekster til bruk i den katolske messen. Materialet spenner over tidsrommet fra ca. 850 til 1500-tallet.

De latinske fragmentene i Riksarkivet er under registrering i en forskningsdatabase. Registreringen ble påbegynt i 2002 som et samarbeid mellom Riksarkivet og Senter for middelalderstudier ved NTNU.

Den første offentlige presentasjonen av fragmentmaterialet i Riksarkivet kom i 1847 med P.A. Munchs avhandling: *Levninger af norsk Oldlitteratur, nylig opdagede i det norske Rigsarkiv*, i *Norsk Tidsskrift for Videnskab og Litteratur*, nr. 1 (1847), s. 25–52. Munch var primært interessert i de norrøne fragmentene. Mange av disse inneholder tekster fra lovmanuskripter og er brukt som grunnlag for flere kildeutgivelser av norske middelalderlover. I Norges gamle Love b. 4, utgitt av Gustav Storm 1885, er de fleste gammelnorske lovfragmentene registrert og kommentert. Thorsten Eken utga i 1963 en faksimileutgave av de 12 første lovfragmentene: *Gammelnorske membranfragment i Riksarkivet I*, Oslo 1963.

Interessen for de latinske fragmentene kom senere. Først ute var musikkhistorikeren Georg Reiss med ”Det norske Rigsarkivs middelalderlige musikhaandskrifter. En oversikt”, i *Videnskabs-Selskabets skrifter. II. Hist.-Filosof. Klasse*. 1908 No.3, Chra. 1908, deretter S.A. Sørensen: ”Middelalderske latinske Membranfragmenter i det norske Rigsarkiv”, i *Historisk Tidsskrift*, 4. Rekke, bd. 6 (1910), s. 23–47.

Utvalgte grupper av fragmentmaterialet er blitt hyppig brukt i vitenskapelige kildeutgaver og avhandlinger. Av de eldre kan nevnes G. Reiss ”Musiken ved den

middelalderlige Olavsdyrkelsen i Norden”, i *Videnskabs-Selskabets skrifter. II. Hist.-Filosof. Klasse*. 1911 No. 5, Chra. 1912, Gustav Storm i *Monumenta historica Norvegiae* (Kristiania 1880) og Oscar Albert Johnsen ”Norske geistliges og kirkelige institusjoners bogsamlinger i den senere middelalder”, i *Afhandlinger viede Sophus Bugges Minde*, Kristiania 1908. Sist, men ikke minst, har kildeutgiveren og liturgiforskeren Lilli Gjerløw (1910–1998) basert sin vitenskapelige produksjon først og fremst på de latinske fragmentene i Riksarkivet. De latinske fragmentene er brukt og brukes stadig som kildemateriale til hovedfags-, master og doktorgradsavhandlinger.

I de senere årene har det vært en betydelig og økende interesse for de latinske fragmentene fra norsk og internasjonalt forskerhold. I Riksarkivet er det blitt avholdt tre workshops med deltagere fra England, Tyskland, Sverige, Island og Norge, jf. Gunnar Pettersen og Espen Karlsen: ”Katalogisering av latinske membranfragmenter som forskningsprosjekt”, i *Arkivverkets forskningsseminar Gardermoen 2003, Riksarkivaren. Rapporter og retningslinjer 16*, s. 43–88, og ved Senter for middelalderstudier ved Universitetet i Bergen er det på basis av de latinske membranfragmentene holdt en rekke seminarer med bred internasjonal deltakelse.

Et eksempel på de latinske fragmentene er publisert på Arkivverkets hjemmeside: <http://www.arkivverket.no/var/arkivverket/storage/images/media/images/fragment-av-missale2/54060-1-nor-NO/Fragment-av-missale.jpg>.

Vi legger ved visuell dokumentasjon fra det nominerte materialet.

Referanser:

Professor Andreas Haug, Julius-Maximilians-Universität Würzburg

Professor Odd Einar Haugen, UiB

Professor Magnus Rindal, NOVA

Dr. art. Åslaug Ommundsen, UiB

Dr. art. Gisela Attinger, UiO

3.4. Begrunnelse for innskrivelse av samlingen i Norges dokumentarv

3.4.1. Autentisitet.

Med den begrensningen at fragmentene er *rester* av bokmanuskripter, er de som sådan autentiske. Fragmenter som fremdeles sitter på regnskapene, er autentiske kilder, blant annet, til hvordan regnskaper ble produsert på 1500- og 1600-tallet.

3.4.2. Samlingens betydning for Norge.

Fragmentsamlingen er av nasjonal betydning som hovedkilden til norsk bok- og skriftkultur i middelalderen. Den har også betydning som en viktig kilde til historien om kristningen av landet og den tidlige kirkehistorien. Fragmentene dokumenterer også fremmed kulturpåvirkning fra forskjellige deler av Europa, til ulike tider.

3.4.3. Tid, sted, mennesker, tema, form og kulturell, åndelig og religiøs verdi.

De eldste fragmentene er av manuskripter som ble skrevet i klostre og ved kirker i England og på kontinentet, og de ble brakt til Norge for å brukes ved kirkelige handlinger. I andre halvdel av 1100-tallet ble det etablert skriptorier (skrivestuer) ved sentrale norske kirkelige institusjoner, der man kopierte importerte liturgiske bøker til bruk i kirkene rundt om i landet. Etter hvert ble det også etablert skrivestuer knyttet til

den kongelige administrasjonen, der man også kopierte lovbøker til bruk for lokaladministrasjonen.

Fragmentene er følgelig håndfaste eksempler på den eldste norske bokproduksjonen, der hjemmeproduert pergament, blekk og skrivesaker er sentrale elementer. Fragmentene viser videre norske skrivers og bokhåndverkers ferdigheter – eller mangel på slike – både når det gjelder teknikk og kunnskapsnivå.

De liturgiske fragmentene er den kildegruppen som gir best innblikk i ulik liturgisk praksis i bispedømmene, og i liturgiske endringer over tid. De verdslige litteraturfragmentene er en hovedkilde til tidens litterære smak og preferanser hos samfunnets toppsjikt.

3.4.4. Unikhet, integritet, trussel og bevaring. Fragmentene er unike. Det foreligger ingen særskilte trusler. Samlingen vil bli digitalisert, og dermed vil ikke det skriftlige informasjonsinnholdet gå tapt, selv om samlingen skulle bli borte. Tapt ville i så fall likevel være mulighetene til å forske på fragmentenes fysiske egenskaper (pergament, blekk, fargestoffer o.l.).

3.5. Juridiske forhold: Riksarkivet både eier og forvalter samlingen. Hvis samlingen kommer med i dokumentarven, kan det føre til større etterspørsel. Publikums direkte tilgang til samlingen vil likevel være noe begrenset. Ingen har opphavsrett til materialet. Arkivverket har juridisk ansvar for å ta vare på samlingen som del av sitt depotansvar.

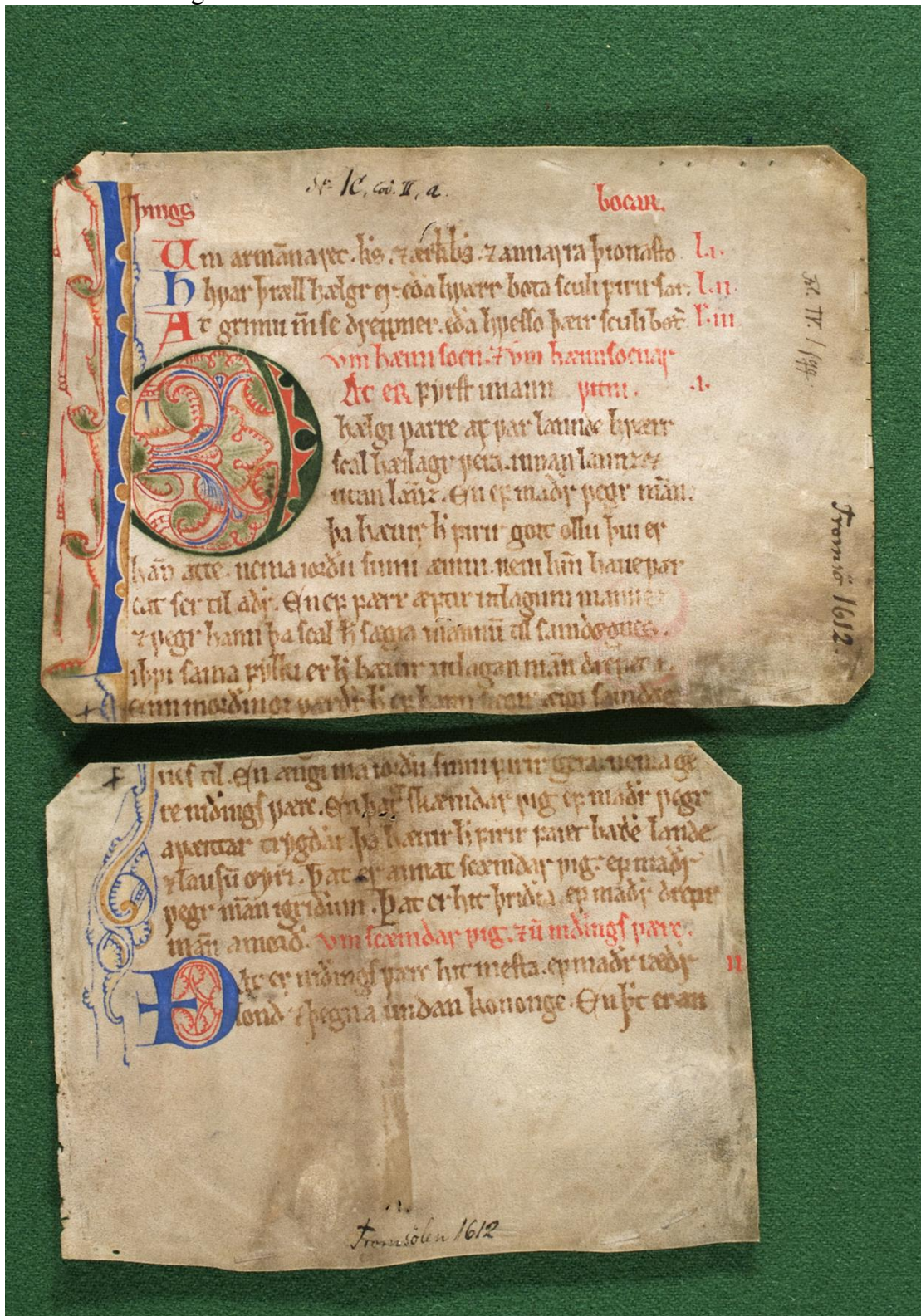
3.6. Bevaringsplan. Utover de vanlige sikringstiltakene, er ikke samlingen gjenstand for en særskilt bevaringsplan, dette i likhet med de fleste andre dokumentene i Riksarkivets varetakt. Fragmenter skrevet på latin er under registrering i en særskilt forskningsdatabase. Samlingen er underlagt felles regler for adgang og bruk. De oppbevares i et spesialmagasin hvor få personer har adgang. Luftfuktighet og temperatur er under kontinuerlig overvåking. Risikoen for at katastrofer skal inntreffe er vurdert å være lav. Det er ikke laget noen katastrofeplan.

3.7. Konsultasjon og samtykke: Samlingens eier (Riksarkivet) er orientert om nominasjonen og har godkjent denne.

3.8. Risikovurdering: Den nominerte samlingen er lite truet. De miljømessige forholdene i Riksarkivets magasiner er gode. Fragmentene er gjennomgående i god stand, men det er behov for å gi dem ny emballering. Det er ikke behov for store utgifter til bevaring. Samlingen oppbevares i et særskilt magasin med begrenset tilgang. Samlingen er tilgjengelig for forskere, men under oppsyn og kontroll.

3.9. Bevaringsvurdering: Se under punktet om risikovurdering. I siste instans er Riksarkivaren ansvarlig for bevaringen. Daglig ansvar er fordelt mellom Seksjon for eldre arkiver og specialsamlinger og en egen seksjon som håndterer konservering og digitalisering (DK-seksjonen).

3.10. Resultatet av nominasjonen. Riksarkivet ønsker å opprettholde og utvide oppmerksomheten rundt samlingen og bruken av den.

NRA Lat. fragment 202-1

priacorpis putgesit siue bonū siue malū
Scientes ergo amore dñi omnib: suadem⁹
deo autē manifesti sumus. Spero enim
& in conscientia vris. manifestos nos esse
p̄ ihm xp̄m dñm vrm. *Sec̄da Luca 9.*

Tillo tempore. Tunc s̄ pharis. ei consilium
faciebant aduersus ihm quomodo eump̄de
rent. Ihs autē sciens. recessit inde & seru
asunt eum mula & curru ut eos nema in
festum eum facerent ut apleretur.
quod dictum: p̄ isa iam prophetam
dicentē. Ecce puer mi quem elegi
dilectissim⁹ in quo bene complacuit am
me meae. ponā spiritum meū super eum
iudiciū genab: nuntiab̄. Non contē
dē neq; clamabāt neq; audiat aliquis
in plateis uocēt̄ arundinē quas sat̄n̄
confringā & linum fumigans. non
extingua & donec cici & ad uictoriam.
iudicium. & in nomine ei⁹ gentes p̄ ab̄

Dom̄c̄ viii. p̄ pet̄ **P**roceptor noster. aspice deus
& respice in faciem xp̄i tui. quia melior est dies una
in acribus tuis per milia. *Ps̄. Quam dilect̄.*

O mnis sempiternus d̄s da nobis fidei
sp̄s & caritatis augmentum &

In media naturae dominus
primas vespas Antiphane

inter conuenient muenta
est maria hūs in utero de

quod cum in ea natum est de spiritu sancto est alleluia

ST Lau dūna. **Q**ue pacificas maunificatus est
cūus multū delectat vniuersa terra. **S**Lauda aia

Vedlegg 2:

14 Barnetegninger ved Kong Olav Vs død 17.1.1991

1: SAMMENDRAG MED BESKRIVELSE AV DOKUMENTENE

1.1 Kort beskrivelse av dokumentenes art, unikhhet og betydning.

Da kong Olav 5. døde 17. januar 1991, ble Slottsplassen raskt dekket av blomster, barnetegninger og tusener av lys. Kongens dødsfall utløste en manifestasjon av sorg, både kollektiv og individuell, som Norge aldri tidligere hadde sett maken til. Etter Kongens begravelse ble barnetegningene samlet inn av personalet på slottet. Alle barnetegningene og hilsenene som lå i snøen ble deretter avlevert til Riksarkivet hvor de nå er en egen del av Slottets arkiv.

Barnetegningen er viktige kilder til forskning omkring kollektive ritualer og folkelig engasjement. De vil også være kilder til tolking av barns forståelse av begivenheter i samfunnet, oppfatninger av monarkiet og aldersmessig utvikling av samme motivkrets.

2: OPPLYSNINGER OM SØKER

2.1 Navn på søker:

Riksarkivet (Arkivverket)

2.2 Søkers tilknytning til den nominerte dokumentarven:

Riksarkivet eier tegningene.

2.3 Ansvarlig(e) for nominasjonsprosessen:

Avdelingsdirektør Øyvind Ødegaard. Nominasjonen er utformet av seniorrådgiver Anne Hals.

2.4 Kontaktinformasjon: Riksarkivet, Postboks 4013 Ullevål stadion, 0806 Oslo.

Telefon: 22 02 26 00, e-post: riksarkivet@arkivverket.no

3: IDENTIFIKASJON OG BESKRIVELSE AV DOKUMENTENE

3.1 Navn og identifikasjon:

Barnetegninger i forbindelse med Kong Olav Vs død 17.1.1991.

Arkivreferanse: S-4088 Det kongelige Slott. Barnetegninger og kondolanser.

Serie Gb Barnetegninger med tekst 1-2

Serie Gc Barnetegninger, de reneste 1-2

Serie Gd Barnetegninger sortert etter motiv 1-2

Serie Ge Barnetegninger (usortert eller storformat) 1-33

Plassering: 4F 259.03.5-4F 259.03.7 og 4F1 223.01.6-4F1 223.01.7

3.2 Beskrivelse av dokumentet:

Det er til sammen samlet inn 39 arkivesker med barnetegninger i forbindelse med Kong Olav Vs død 17.1.1991. Vi har ikke talt opp antall tegninger, men anslår det til ca. 3-4000 enkelttegninger. Hovedtyngden av tegningene er i A4 format og mindre. De andre er i større format. Bare et fåtall av tegningene er ordnet etter motiv. Det er imidlertid enkelte motiv som går igjen: Kong Olav, Kong Olav på ski, i bil eller i seilbåt og kongen liggende i kiste. Kongen er ofte framstilt som en eventyrkonge med purpurkappe og kroner. Andre vanlige motiv er blomster, det norske flagget og andre

rikssymboler. Mange tegninger er også illustrasjoner både til barnas egne dikt og til kjente dikt. Enkelte tegninger er bundet sammen til en bok.

En del av tegningene lå ute på slottsplassen i flere dager og er derfor preget av fukt med skrift og farger som har flytt utover. Noen tegninger er også blitt revet opp eller skadet av stearinlys. Ved ankomst til Riksarkivet ble tegningene tørket og renset for overflatesmuss. De har ikke vært gjenstand for soppangrep. En del tegninger lå i plastmapper. Disse er beholdt for å dokumentere objektets historie. Slik tegningene er oppbevart i dag, er det liten risiko for at plasten vil skade dem.

Fem av tegningene er digitalisert og vist fram i en liten nettutstilling på Riksarkivets hjemmeside. Utstillingen ble laget i forbindelse med at det var 20 år siden Kong Olav V døde, se <http://www.arkivverket.no/arkivverket/Bruk-av-arkiv/Nettutstillinger/20-aar-siden-kong-Olavs-doed>

Eksempler på ulike tegninger og deres tilstand følger også som vedlegg.

3.3 Referanser:

Instituttleder Marie Smith-Solbakken, Universitetet i Stavanger
Forskningsleder Hans Jørgen Wallin Weihe, Maihaugen
Professor Sissel Lied, Høgskolen i Hedmark

4: BEGRUNNELSE FOR INNSKRIVELSE AV DOKUMENTENE I NORGES DOKUMENTARV

4.1 Autentisitet:

Tegningene er tydelig laget av barn. Mange av tegningene er undertegnet med navn og skole eller barnehage. Flere av tegningene er heftet sammen og påført en barnehage, en skole eller en skoleklasses navn. Som påpekt i pkt. 3.2 er en del preget av fukt eller andre skader hvilket er vitne om at de har ligget ute i snøen i flere dager før de ble samlet inn. Etter Kong Olavs begravelse samlet personalet på Slottet sammen tegningene og hilsenene som lå i snøen før de ble avlevert til Riksarkivet. Både dokumentenes tilstand og innsamlingen etterpå forsterker derfor deres autentisitet.

4.2 Dokumentenes betydning for Norge:

17. januar 1991 startet USA og en multinasjonal styrke, i alt over 700 000 personer, et omfattende flyangrep mot Irak og Kuwait (Golfkrigen). Krigen hadde sin bakgrunn i Iraks invasjon i Kuwait 2. august 1990, og anneksjonen av landet seks dager etter utløste en krigsfrykt i hele Europa, ikke minst hos barn og ungdom.

Samme dag som Golfkrigen bryter ut dør Kong Olav V på Kongsseteren i Holmenkollen etter å ha blitt rammet av et hjerteinfarkt. Det er mye som taler for at frykten for en ny storkrig som kunne involvere Norge, var en medvirkende årsak til at sorgen over en folkekjær konge fikk en særlig dimensjon som ga seg ekstraordinære utslag. Etter at Kongens død var blitt kjent, samlet folk seg på Slottsplassen med levende lys. I løpet av kort tid vokste plassen til et hav av lys. Blomster ble stukket ned i snøen, og de fikk følge av håndskrevne hilsener og tusenvis av barnetegninger. I løpet av de neste dagene valfartet mange barnehager og skoleklasser til plassen og la ned sine tegninger og hilsener. I mange døgn badet Slottsplassen i lys og blomster og tilstrømmingen av barn og voksne fortsatte i to uker helt fram til begravelsen 30. januar.

Kollektiv sorg og frykt hadde aldri gitt seg slike utslag før i Norge. Professor Olaf Aagedal peker på at lystenningen på slottsplassen og valfarten dit blir et nytt rituale som markerer en brå overgang fra Kong Olav Vs død til Harald Vs overtakelse.²

En fremført forklaring på at lystenning med mer symboliserte sorg, var at det ble en folkelig reaksjon mot mye av den nøkterne formen og til dels motstanden mot ritualer som fantes innenfor mange kirkelige miljøer på 1960- og 70-tallet. Utover på 1980-tallet begynte en mer høykirkelig bevegelse å ta form. Innenfor disse miljøene var lystenning både i kirkerommet og på gravene deler av ritualer som de ønsket å (gjen)innføre i kirken. Man kan også, ifølge Aagedal, se på ”samlinga om lysa på slottsplassen som ei søking etter felleskap og etter handlingar som kunne symboliserer noko fast midt i forandringane”³. En annen tese går ut på at lystenningen var et resultat av at nordmenn hadde fått større innblikk i andre lands og religioners skikker gjennom egne reiser og gjennom massemedia. Mange hadde for eksempel observert bruk av lys og blomster i katolske land.

Et særtrekk ved både bruk av lys, blomster og barnetegninger var at ”det nye ritualet” oppsto spontant. Noen mennesker tente lys og la ned blomster og hilsener, andre fulgte etter, ikke minst etter å ha sett reportasje fra slottsparken på TV. Handlingene i seg selv forsterket ritualet.

Aktivitene knytter til Slottsplassen i 1991 var også et sjeldent uttrykk for en folkebevegelse til støtte for myndighetene og det etablerte. Ikke siden frigjøringsdagene i 1945 hadde man observert en tilsvarende folkelig støtteaksjon. Etterkrigsårene har i dominerende grad for øvrig vært preget av folkebevegelser i opposisjon til myndighetene og det etablerte.

Barnetegningene er de fysiske minnesmerker over det som skjedde på Slottsplassen de to siste ukene av januar 1991. Selve tegningene kan gjennom sin kontekst bidra til å belyse folkelige ritualer. De har også bidratt til å sette form på hvordan liknende ritualer er blitt utført senere, ikke minst i forbindelse med hendingene i Oslo og på Utøya 22. juli 2011.

Barnetegningen er i seg selv også kilder til studier av barns oppfatning av store begivenheter, hvordan barn ser og tolker en kollektiv sorg og barns forhold til monarkiet med mer.

4.4 Unikhet:

Barnetegningen er hver for seg unike ved at alle er håndlaget i ett eksemplar, selv om mange motiver går igjen. De er ikke minst unike hvis vi ser på den kontekst de må settes inn i. Tegningene ga oppstart til rituelle folkelige kollektive handlinger som er blitt gjentatt senere.

5: JURIDISKE FORHOLD

5.1: Hvem eier dokumentene?

Riksarkivet eier og forvalter tegningene.

² Olaf Aagedal. *Folkelege ritual*. Religion og livssyn nr. 1 1996: 19-25. Artikkelen finnes og som nettutgave <http://www.religion.no/wp-content/uploads/tidsskrift/folkelegeritual.html>

³ Ibid

5.3: Annen rettslig status:

Tegningene er fritt tilgjengelige. Det foreligger ingen bestemmelser om opphavsrett utover det som framgår av Riksarkivets juridiske ansvar for å ta vare på materialet som del av sitt depotansvar.

6: BEVARINGSPLAN

Tegningene kan benyttes på Riksarkivets lesesal etter de regler som gjelder for slik bruk.

7: KONSULTASJON OG SAMTYKKE

Riksarkivaren er orientert om nominasjonen og har godkjent denne.

8: RISIKOVURDERING

Tegningene blir oppbevart i Riksarkivets arkivmagasiner som har luftfuktighet og temperatur etter anbefalt normer. Tegninger i A4 format og mindre oppbevares i egnede arkivesker. Større tegninger oppbevares plant i egne skap konstruert for kart og tegninger. Luftfuktighet og temperatur blir også kontinuerlig kontrollert. Risikoen for at det skal tilstøte dem noe er derfor vurdert som lav.

9: BEVARINGSVURDERING

De miljømessige forholdene i Riksarkivets magasiner er gode. Det daglige ansvaret for fysiske vedlikehold av arkivmateriale ligger til Seksjon for digitalisering og konservering som har eksperter på papirkonservering.

10: RESULTATET AV NOMINASJONEN

Riksarkivet ønsker å framheve disse barnetegningene fordi de er det fysiske utslaget av en ny type kollektive ritualer i Norge. Tegningene vil ikke bare appellere til forskere som er interessert i studier av folkelig engasjement eller barns uttrykksmåter, men også til ”det brede publikum” som slik kan få dokumentert eget og andres uttrykk for medfølelse og sorg. Riksarkivet ønsker også å gjøre oppmerksom på tegningenes verdi som illustrasjonsmateriale og som objekter for studier av barns uttrykksmåter. Alle tegningene vil bli digitalisert for å lette tilgjengeligheten. Sannsynligvis vil de også bli presentert på internett. Datidens tegnere er nå, 20 år senere, blitt voksne personer som kanskje selv har egne barn. Vi tror både barn og voksne vil kunne ha stor glede av å lete og gjenfinne sitt eget og andres bidrag på nett.

VEDLEGG

Eks, 1 "Eventyrkongen"

Eks. 2 Bilde lagt i plastperm (også en "eventyrkonge")

Eks. 3 Brannskadet tegning

Eks. 4 Fuktskadet tegning

Eks. 5 Slottet

Eks. 6 Tegning fra samlemappe, Bestum fritidshjem

